

اقتصاد

اقتصادی، تحلیلی

سال بیست و ششم تیرماه ۱۴۰۰

قیمت: ۲۰۰۰ تومان

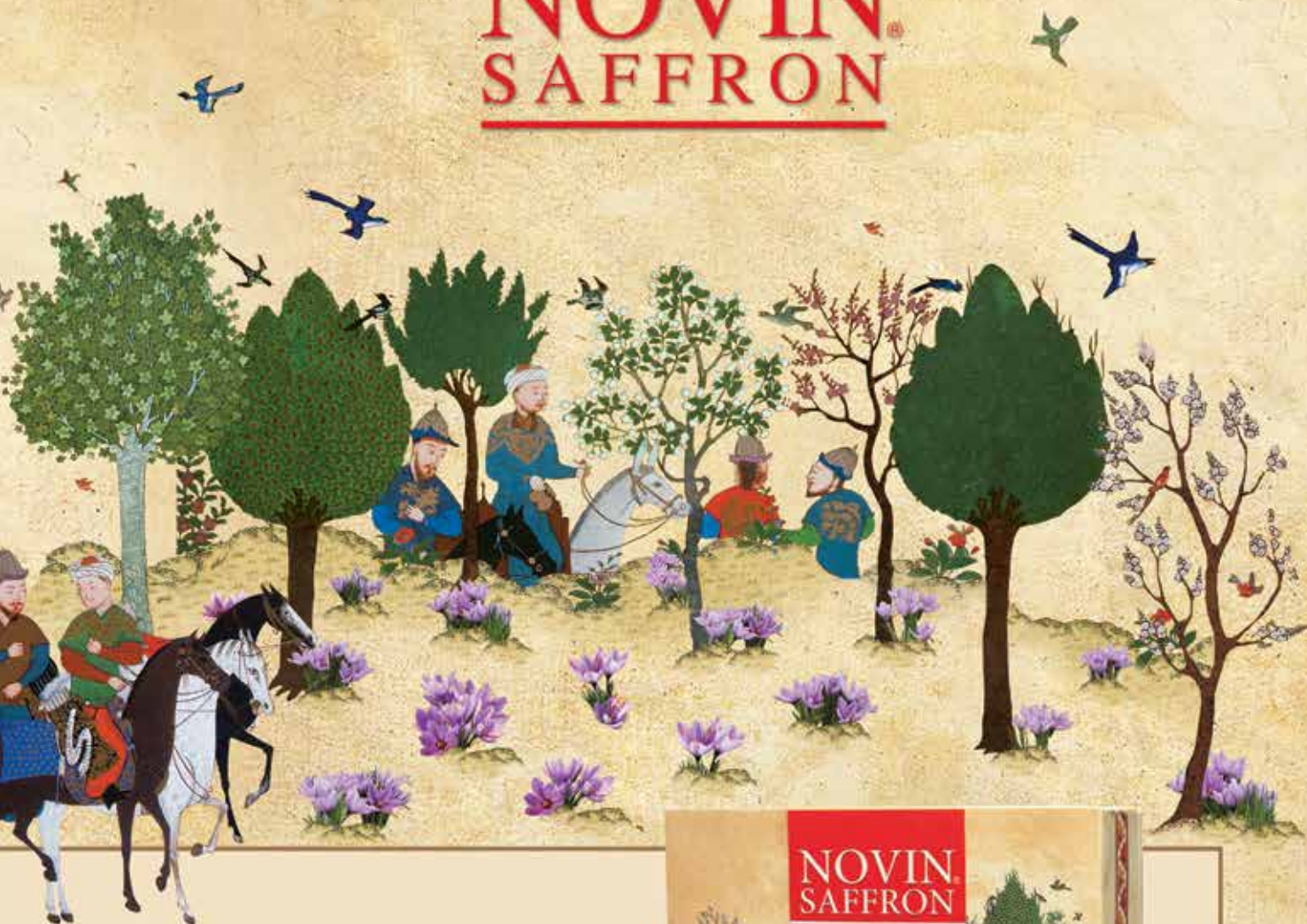
گزارشی از وضعیت سرمایه گذاری خارجی در ایران و جهان

(مشکلات، راهکارها و پیش بینی ها)

- ◀ هشتمین رئیس جمهوری و چالش های اقتصادی
- ◀ جزئیات آماری افت و خیز تجارت با اوراسیا
- ◀ رصد مزاحمان کسب و کار
- ◀ اقتصاد ایران آماده رشد، اما نگران از آینده
- ◀ نمایی از وضعیت سرمایه گذاری مستقیم خارجی ایران و ترکیه

NOVIN SAFFRON

کارخانه: مشهد، شهرک صنعتی توس، نیش اندیشه ۶، پردیس نوین زعفران

تلفن: ۰۵۱-۳۲۲۵۲۱۴۷ فکس: ۰۵۱-۳۲۲۵۵۲۲۶

دفتر خدمات مشتریان تهران: اتوبان شهید چمران، پارک وی، خیابان جوانان، ابتدای خیابان ب بلاک ۱، طبقه سوم، واحد ۷

تلفن: ۲۲۰۱۵۸۰۰-۲۲۰۱۱۷۰۰-۲۲۰۱۱۸۰۰

- ۲ یادداشت / جذب سرمایه گذاری خارجی نیازمند عزم اسن نه دعوتنامه گزارشی از وضعیت سرمایه گذاری خارجی در ایران و جهان (مشکلات، راهکارها و پیش بینی ها)
- ۳ خوش بینی به روند سرمایه گذاری جهانی در پسا کرونا
- ۸ هشتمین رئیس جمهوری و چالش های اقتصادی پیش رو
- ۱۰ جای خالی دست نامرئی
- ۱۲ بازار کار ایران در قیاس با سایر کشورها
- ۱۵ اقتصاد ایران آماده رشد، اما نگران از آینده
- ۱۶ مصائب صنعت در دهه ۹۰
- ۲۰ جزئیات آماری افت و خیز تجارت با اوراسیا
- ۲۴ تغییر ریل سیاستگذاری پول
- ۳۰ دو بر آورد از رشد اقتصادی
- ۳۲ خروج اقتصاد از رکود
- ۳۴ افت سه پله ای رتبه کشور در شاخص تاب آوری اقتصادی ۲۰۲۱
- ۳۸ رصد مزاحمان کسب و کار
- ۴۱ نمایی از وضعیت سرمایه گذاری مستقیم خارجی ایران و ترکیه
- ۴۲ ۵ کشور دنیا مقصد ۷۳ درصد صادرات ایران
- ۴۴ یک ونیم برابر ذخیره سد دوستی برداشت غیر مجاز

صاحب امتیاز و مدیر مسول:

مهندس حمیدرضا شوشتریان

زیر نظر شورای نویسندگان

سردبیر:

مهندس حسین کوه زاد

گروه ترجمه:

زهرا پزشکی

ویراستار:

احمد حسین زاده

طراحی و صفحه آرایی:

هدی امیر

عکس:

حسین نظامی

واحد بازرگانی:

جلیل فروتن - الهه ارجمند

تلفکس: ۰۵۱-۳۸۴۴۳۰۷۴

روابط عمومی:

محبوبه احمدپور

پایگاه اینترنتی:

فرشاد عباسی

نشانی:

تهران - شریعتی - خیابان دستگردی

پلاک ۷۴

طبقه دوم - واحد ۳

تلفن: ۰۲۱-۲۲۲۲۰۹۶۱

دورنگار: ۰۲۱-۲۲۲۶۹۰۳۲

مشهد - خیابان احمدآباد - نبش رضا ۲

مجتمع سی برگ، واحد ۲۰۶

تلفکس: ۰۵۱-۳۸۴۴۳۰۷۴

www.eghtesadasia.ir
eghtesadeasia@gmail.com

جذب سرمایه گذاری خارجی نیازمند عزم است نه دعوتنامه

حمیدرضا شوشتریان

مدیرمسئول

هرچند به نظر می رسد سرمایه گذاری خارجی در ایران به دلیل تحریم ها و وضعیت بی ثباتی اقتصاد کشور ناچیز باشد، اما مدیر دفتر سرمایه گذاری خارجی سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران، در اواسط سال ۹۹ از سه برابر شدن حجم سرمایه گذاری خارجی در ایران سخن گفته است. خبری که بویژه با اطلاعات اندک منتشره از مبدا و کیفیت آن باور پذیر به نظر نمی رسد و یا اکثرادر حوزه دولت ها و انرژی است.

با این حال دولت روحانی که یکبار تجربه شیرین برجام ۱ را پشت سر گذاره و گروه های بزرگ سرمایه گذار خارجی را میزبانی کرده، پس از انتخاب بایدن و شروع مذاکرات جدید با آمریکا مجدداً فعال شده و امیدوار است با توافقات جدید دوباره باب جذب سرمایه گذاری بویژه از اروپا گشوده شود. هرچند که به نظر نمی رسد این امید در دولت مستعجل او به بار نشیند.

از سوی دیگر آنجا که هنوز دیدگاه های آقای ریسی به عنوان رییس جمهور آینده در مورد جذب سرمایه گذاری خارجی تشریح نشده، نمی توان گمانه زنی های زیادی در این مورد انجام داد. اما با نگاه به شرق رییس جمهور جدید بویژه با چین و روسیه می توان این برآورد را داشت که چین با وجود طرح همکاری ۲۵ ساله با ایران بزرگترین بازیگر این عرصه باشد، اما سایر سرمایه گذاران تا شروع به کار دولت جدید و رویکردهای آن منتظر باقی می مانند. هرچند آقای ریسی همچون اسلاف خود از ایرانیان مقیم خارج دعوت به بازگشت داده و این تصور وجود دارد که سرمایه قابل توجه و آشنایی آنها به بازارهای خارجی می تواند قطعه ای از پازل سرمایه گذاری خارجی در ایران باشد، اما تا زمانی که مسوولین کشور شاخص های اقتصادی متأثر از سرمایه گذاری خارجی در اشتغال، صادرات، انتقال تکنولوژی و پرداخت مالیات را برای اقتصاد کشور ضروری ندانند، تصمیم جدی در این حوزه رقم نخواهد خورد.

در عین حال سازماندهی دستگاه عریض و طویل تصمیم گیر در حوزه جذب سرمایه گذاری خارجی نیاز به اقدامات تکمیلی و بعضاً ترمیمی دارد. اقدامات سازمانی نظیر فعال شدن پنجره واحد سرمایه گذاری و تعیین سهم و وظایف دقیق و تعهد آور تشکیلات های ستادی و استانی. بدون این تسهیلات و سرعت عمل محدود مراجعات نیز حتی اگر از دروازه کشور وارد شده باشند از همان پنجره واحد نیز بی درنگ خارج می شوند.

گزارش از وضعیت سرمایه گذاری خارجی در ایران و جهان مشکلات، راهکارها و پیش بینی ها

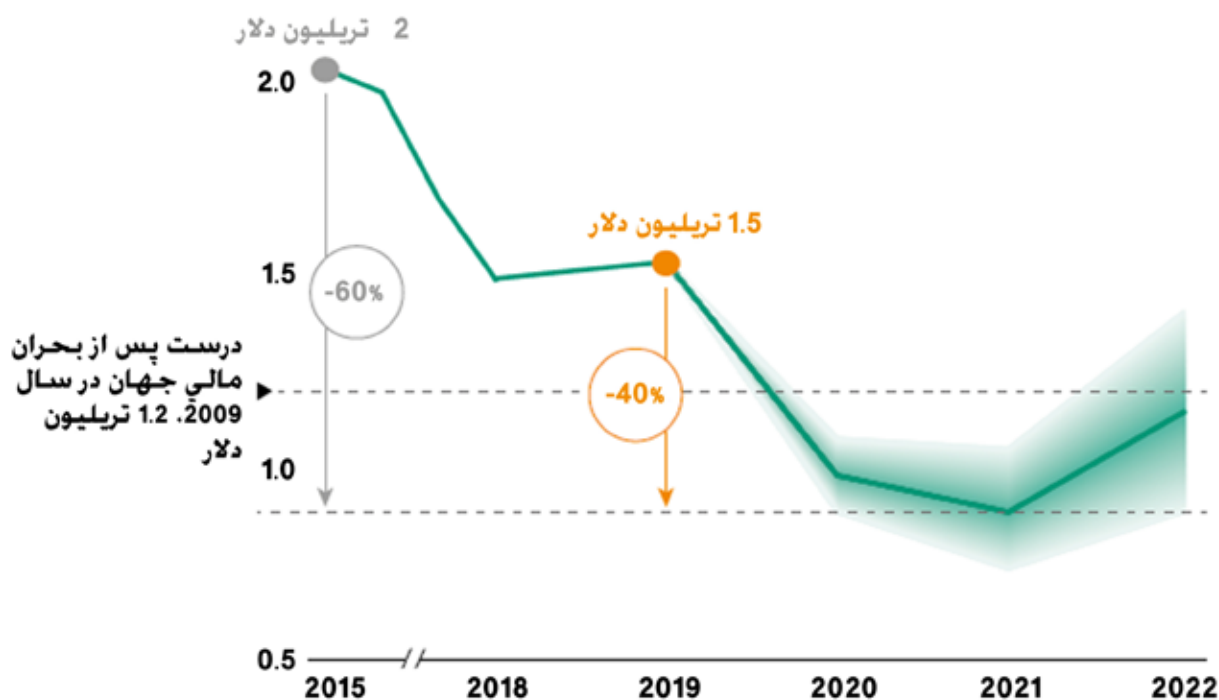
زهرا پزشکی

توسعه بیشترین سقوط را در سرمایه گذاری مستقیم خارجی خود شاهد باشند. در ادامه تأثیر این بحران منطقه به منطقه مورد بحث قرار می گیرد (شکل ۲):

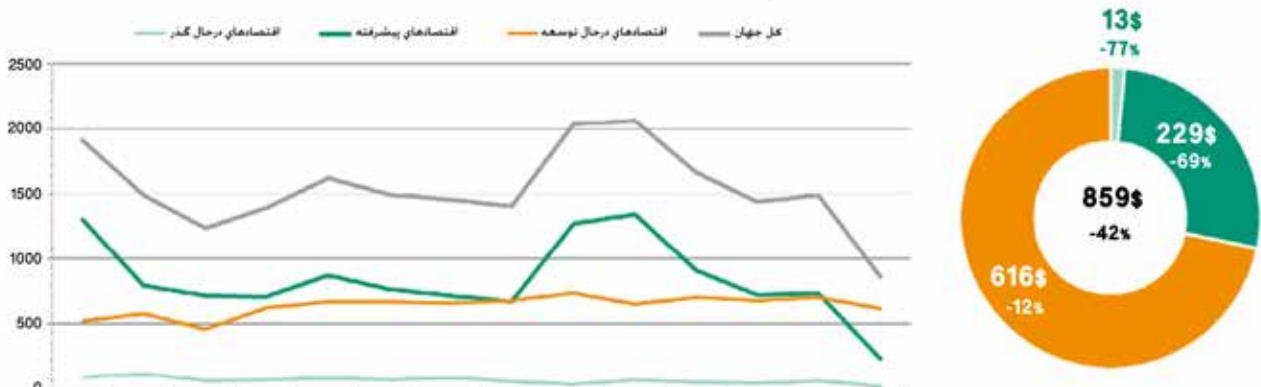
- در سال ۲۰۲۰ در کشورهای پیشرفته، جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی در اروپا، ۳۰ تا ۴۵ درصد کاهش یافت که به طور قابل توجهی بیشتر از متوسط سقوط ۲۰ تا ۳۵ درصدی آمریکای شمالی و سایر اقتصادهای پیشرفته بود. در سال ۲۰۱۹، جریان سرمایه گذاری مستقیم

بحران کوید ۱۹ جهان را بیش از هر چیز دیگری تحت تأثیر قرار داد. این بحران باعث سقوط چشمگیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی شد. پیش بینی هانشان می دهند که در سال ۲۰۲۰، ۴۰ درصد از ارزش ۱،۵۴ تریلیون دلاری جریانهای مستقیم سرمایه گذاری مستقیم خارجی کاسته شده است. این دومین باری است که پس از سال ۲۰۰۵، سرمایه گذاری مستقیم خارجی به زیر ۱ تریلیون دلار می رسد. همچنین پیش بینی هانشان می دهند که در سال ۲۰۲۱ سرمایه گذاری مستقیم خارجی ۵ تا ۱۰ درصد بیشتر کاهش می یابد که در سال ۲۰۲۲ به دلیل بازپرداختها و بازگشت مستقیم سرمایه گذاری مستقیم خارجی با بهبود مواجه خواهد گردید (شکل ۱).

اگرچه تأثیر بحران کوید ۱۹ در همه جا شدید است، اما این تأثیر در مناطق مختلف، متفاوت است. از آنجایی که کشورهای در حال توسعه بیشتر به زنجیره جهانی صنایع، متکی هستند و این صنایع به دلیل این بحران به شدت آسیب دیده اند، انتظار می رود که اقتصادهای در حال

شکل ۱: پیش بینی جریانهای سرمایه گذاری مستقیم خارجی در سالهای ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲ [۲].

شکل ۲: جریان های سرمایه گذاری مستقیم خارجی در اقتصادهای جهان از سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۲۰ (به میلیارد دلار)

- در سال ۲۰۲۰، جریان مستقیم خارجی در اقتصادهای در حال گذر، ۳۰ تا ۴۵ درصد کاهش یافت که این کاهش تا حد زیادی بهبود سرمایه گذاری مستقیم خارجی سال ۲۰۱۹ در این منطقه را که با ۵۹ درصد افزایش به ۵۵ میلیارد دلار رسیده بود، کم تأثیر ساخت.
- چشم انداز سرمایه گذاری مستقیم خارجی در اقتصادهای ضعیف و آسیب پذیر، بسیار منفی است. صنایع استخراجی خیلی از کشورهای کم توسعه یافته به سرمایه گذاری مستقیم خارجی وابسته اند، خیلی از کشورهای کوچک در حال توسعه جزیره مانند هم به سرمایه گذاری در جهانگردی وابسته هستند و کشورهای در حال توسعه محصور در خشکی هم به طور نامتناسب، تحت تأثیر انسداد این زنجیره تأمین قرار دارند. در سال ۲۰۱۹ جریان مستقیم سرمایه گذاری خارجی به کشورهای کم توسعه یافته با ۶ درصد کاهش رو به رو گردید و به ۲۱ میلیارد دلار رسید که تنها ۱،۴ درصد سرمایه گذاری مستقیم خارجی در این منطقه را نشان می‌دهد.

علی رغم کاهش شدید جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی در طول بحران کوید ۱۹، سیستم تولید بین المللی همچنان نقش مهمی در رشد و توسعه اقتصادی ایفا نموده است. این سیستم جریانهای سرمایه گذاری مستقیم خارجی که به سهم سرمایه گذاری مستقیم خارجی موجود می‌افزاید را مثبت نشان می‌دهد. این سیستم در پایان سال ۲۰۱۹ میزان سرمایه گذاریها را ۳۶۱ تریلیون دلار نشان داد.

توسعه سیاستهای سرمایه گذاری در کنار مشکلات و راهکارها

یکی از مؤلفه های مهم در شرایط بحران کوید ۱۹ توسعه سیاستهای سرمایه گذاری است. از این رو، گروههای چندجانبه متعددی از جمله گروه ۲۰ (G۲۰) شامل ۱۹ کشور و اتحادیه اروپا (اعلامیه هایی را در جهت حمایت از سرمایه گذاری بین المللی صادر نموده اند. همینطور بیش از ۷۰ کشور نیز برای کاهش تأثیرات منفی بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی و محافظت از صنایع داخلی به واسطه مبادلات خارجی شروع به اقدامات حمایتی نموده اند. این اقدامات حمایتی شامل تسهیل سرمایه گذاری به صورت برخط، خدمات مرتبط با همه گیری، آژانسهای ترویج سرمایه گذاری و مشوق های جدید برای سرمایه گذاری در مراقبتهای بهداشتی و درمانی هستند. چندین کشور نیز به طور سختگیرانه و به جهت محافظت از مراقبتهای بهداشتی و درمانی و سایر صنایع راهبردی، شروع به راه اندازی ساز و کارهایی برای غربالگری سرمایه گذاری خارجی نموده اند. سایر اقداماتی که در این خصوص انجام گرفته اند شامل تولید اجباری، ممنوعیت صادرات تجهیزات پزشکی و کاهش عوارض واردات برای تجهیزات پزشکی می‌باشند.

بحران کوید ۱۹، روند مذاکرات در مورد توافق نامه های سرمایه گذاری بین المللی را هم کند نموده است. لذا این بحران می‌تواند تأثیرات ماندگاری بر سیاستگذاران سرمایه گذاری بگذارد. از یک طرف، این بحران ممکن است سبب به کارگیری سیاست های محدودکننده پذیرش سرمایه گذاری خارجی در صنایع راهبردی گردد و از سوی دیگر، ممکن است باعث افزایش رقابت در عرصه سرمایه گذاری برای اقتصادهایی که به دنبال بهبودی از این

خارجی به سمت کشورهای توسعه یافته ۵ درصد افزایش یافت و به ۸۰۰ میلیارد دلار رسید.

- در سال ۲۰۲۰، جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی در آفریقا، ۲۵ تا ۴۰ درصد کاهش یافت و این روند منفی با قیمت پایین کالاها تشدید گردید. این جریان در سال ۲۰۱۹ با ۱۰ درصد کاهش رو به رو گردید و به ۴۵ میلیارد دلار رسید.

- در کشورهای در حال توسعه آسیایی نیز جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی به دلیل آسیب پذیری در برابر اختلالات زنجیره تأمین، افزایش ارزش سرمایه گذاری مستقیم خارجی در منطقه به خاطر زنجیره جهانی ارزش و فشارهای جهانی برای متنوع سازی مکانهای تولیدی به شدت تحت تأثیر قرار گرفت و سرمایه گذاری مستقیم خارجی ۳۰ تا ۴۵ درصد کاهش داشت. در سال ۲۰۱۹ نیز علی رغم سود در جنوب شرقی آسیا، چین و هند، جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی ۵ درصد کاهش یافت و به ۴۷۴ میلیارد دلار رسید.

- در سال ۲۰۲۰، سرمایه گذاری مستقیم خارجی در آمریکای لاتین و کشورهای حوزه کارائیب به نصف کاهش یافت. چشم انداز سرمایه گذاری در این مناطق به دلیل بحرانهای سیاسی و ضعفهای ساختاری اقتصادی معمولاً خوب دیده نمی‌شود که این چشم انداز صنایع این منطقه را بیشتر آسیب پذیر می‌سازد. بر خلاف سال ۲۰۲۰، در سال ۲۰۱۹ سرمایه گذاری مستقیم خارجی در آمریکای لاتین و کشورهای حوزه کارائیب با رشد ۱۰ درصدی رو به رو شد و به ۱۶۴ میلیارد دلار رسید.

شرایط هستند، بگردد. در سطح بین‌المللی، این بحران در واکنش دولت‌ها نسبت به بحران بهداشتی و درمانی و پیامدهای اقتصادی به اصلاح توافق نامه‌های سرمایه‌گذاری بین‌المللی منجر گردیده است.

در سال ۲۰۱۹، چندین کشور که تقریباً همگی پیشرفته بودند با توجه به ملاحظات امنیت ملی، غربالگری دقیق‌تر سرمایه‌گذاری در صنایع راهبردی را توصیه نمودند و به همین خاطر دست کم ۱۱ معامله بزرگ ادغام و تملیک فرامرزی به دلایل نظارتی یا سیاسی پس گرفته یا مسدود گردیدند.

جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی همچنان هدف مهم سیاسی محسوب می‌شود. در سال ۲۰۱۹، ۵۴ اقتصاد به معرفی ۱۰۷ اقدام مؤثر در سرمایه‌گذاری خارجی پرداختند. سه چهارم از این اقدامات در راستای آزادسازی، ارتقا و تسهیلاتی بودند که در کشورهای در حال توسعه و اقتصادهای نوظهور آسیا بیشتر مشاهده می‌شدند. اقداماتی نیز در جهت آزادسازی بخشهای معدن، انرژی، امور مالی، حمل و نقل و مخابرات صورت گرفتند. چندین کشور هم به اجرای رویه‌های اداری ساده برای سرمایه‌گذاران و گسترش مشوقهای سرمایه‌گذاری پرداختند.

از اقدامات دیگر به کار گرفته شده، بررسی ابعاد مختلف تأثیر تولید، فناوری و روند پایدارسازی بر تولید بین‌المللی بود. این تأثیرات می‌توانستند به طور متقابل بر تولید بین‌المللی بیفزایند و یا با فشار بر صنایع و مناطق از جهات مخالف و بسته به تولید بین‌المللی، نقشهای متفاوتی را به صورت زیر ایفانمایند:

(۱) بازگشت تولید و ساخت کالا به کشور اصلی یکی از تأثیراتی است که می‌تواند با ایجاد زنجیره‌های ارزش کوتاه‌تر و تراکم بالا در منطقه، سبب افزایش ارزش افزوده جغرافیایی آن منطقه گردد. این کار در وهله اول زنجیره ارزش جهانی صنایع پیشرفته را تحت تأثیر قرار خواهد داد، ولی می‌تواند به افزایش واگذاریها و کاهش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی هم منجر گردد. لذا از یک طرف، در برخی اقتصادها نیاز به صنعتی‌سازی مجدد و در برخی دیگر،

کنار آمدن با صنعت زدایی نابهنگام را نشان می‌دهد. از این رو می‌تواند دسترسی کشورهای در حال توسعه به سهم بالای زنجیره جهانی ارزش را دشوارتر سازد.

(۲) تأثیر دیگر متنوع سازی است که به توزیع گسترده تر فعالیت‌های اقتصادی منجر خواهد شد. این کار در درجه اول خدمات و صنایع تولیدی زنجیره جهانی ارزش را تحت تأثیر قرار خواهد داد. از این رو می‌تواند فرصتی برای افزایش اقتصادهای نوظهور و شرکتهای نوپا به شمار رود، ولی اتکاب به دیجیتال سازی زنجیره تأمین سبب می‌شود که این اقتصادها و شرکتهای نتوانند به خوبی اداره شوند و لذا جذب ارزش آنها توسط کشورهای میزبان سخت تر خواهد شد. از این رو، مشارکت در این زنجیره جهانی ارزش به زیرساختهای سخت افزاری و نرم افزاری با کیفیت نیاز دارد.

(۳) منطقه بندی تأثیر دیگری است که طول فیزیکی را بدون تقسیم زنجیره‌های تأمین کاهش داده و بر توزیع جغرافیایی ارزش افزوده می‌افزاید. این کار بر روی صنایع فرآوری منطقه تأثیر خواهد گذاشت و سرمایه‌گذارهای جهانی را به سمت سرمایه‌گذاری منطقه‌ای سوق خواهد داد. لذا ایجاد زنجیره‌های ارزش منطقه‌ای به همکاریهای اقتصادی منطقه‌ای، سیاستهای صنعتی و ارتقای سرمایه‌گذاری نیاز خواهد داشت.

(۴) آخرین تأثیر، تکثیر است که به کوتاه شدن زنجیره‌های ارزش و دسته بندی مجدد مراحل تولید منجر می‌گردد. این کار نه تنها به توزیع بیشتر فعالیت‌های جغرافیایی منجر می‌شود، بلکه ارزش افزوده را نیز متمرکزتر می‌سازد. از این رو خصوصاً برای صنایع توزیع و فرآوری منطقه‌ای بسیار مهم به شمار می‌رود. این کار سبب تغییر جهت سرمایه‌گذاری فعالیت‌های صنعتی مقیاس بزرگ به سمت تولید توزیع شده که به زیرساختهای فیزیکی ناب و دیجیتالی با کیفیت متکی هستند، می‌گردد. از این جهت برای توجه داشتن به آخرین اقدامات زنجیره جهانی ارزش به پایگاههای تولید محلی و خدمات هم نیاز است، ولی این بخشها کمکی به جذب این ارزش و انتشار فناوری نخواهند کرد.

تحول در تولید بین‌المللی، چالشها و فرصتهایی را هم برای سیاستگذاران در عرصه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و توسعه آن به همراه خواهد داشت که در ذیل به آنها می‌پردازیم:

• از جمله چالشها افزایش واگذاریها، جابجایی سرمایه‌گذاری، انحراف سرمایه‌گذاری و کاهش سرمایه‌گذاریهای کارآمد خواهند بود که رقابت شدیدتری را در عرصه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به دنبال خواهند داشت. این چالشها جذب ارزش زنجیره‌های جهانی ارزش و پیشرفت تخصصی رادشوارتر و زیرساختهای ایجاد شده جهانی برای زنجیره‌های جهانی ارزش را با کاهش بازگشت رو به رو خواهند ساخت. تغییر در عوامل تعیین کننده سرمایه‌گذاری هم اغلب شانس کشورهای در حال توسعه را برای جذب شرکتهای چندملیتی کاهش می‌دهد.

• فرصتها هم به واسطه تحولاتی مثل جذب سرمایه‌گذارانی که به دنبال تنوع بخشی در بخشهای تأمین، افزایش نیرو و مقاوم سازی ساختمان هستند، به وجود می‌آیند و در مجموع سرمایه‌گذاری منطقه‌ای را افزایش خواهند داد. زنجیره‌های ارزش کوتاهتر هم به خاطر ظرفیت سازی و خوشه بندی گسترده تر صنعت به سرمایه‌گذاری بیشتری برای توزیع تولید و تولید کالاهای نهایی نیاز خواهند داشت. لذا زیرساخت ها و بسترهای دیجیتالی می‌تواند به توانمندسازی برنامه‌ها و خدمات جدید کمک نموده و دسترسی از پایین را به زنجیره‌های جهانی ارزش ممکن سازند.

نگاهی به وضعیت سرمایه‌گذاری خارجی در ایران

(۱) عضویت در سازمان مشترک همکاریهای اقتصادی D-۸:

سازمان مشترک همکاریهای اقتصادی ۸ کشور در حال توسعه (D-۸) یعنی بنگلادش، مصر، نیجریه، اندونزی، جمهوری اسلامی ایران، مالزی، پاکستان و ترکیه در ژانویه سال ۲۰۲۰، مجموعه قوانین راهنمای سیاستگذاری سرمایه‌گذاری تدوین شده توسط کنفرانس توسعه و تجارت سازمان ملل (UNCTAD) را تأیید کرد. این کنفرانس که در سپتامبر سال ۲۰۱۹ در

جدول پیوست ۱. میزان سرمایه گذاری مستقیم خارجی در جهان از سال ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۹ به میلیون دلار.

مناطق اقتصادی	سرمایه گذاریهای داخلی						سرمایه گذاریهای خارجی					
	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹
جهان	۱۴۰۳۸۶۵	۲۰۵۱۷۷۰	۱۹۸۳۴۷۸	۱۷۰۰۵۶۸	۱۴۹۵۲۳۳	۱۵۳۹۸۸۰	۱۳۶۶۹۰۰	۱۷۰۸۰۸۸۰	۱۵۴۳۳۳۹	۱۶۰۰۹۸۴	۹۸۶۳۵۱	۱۳۱۳۷۷۰
اقتصادهای در حال توسعه	۶۶۹۵۶۱	۱۲۷۴۴۰۵	۱۳۶۵۲۴۵	۹۵۰۱۵۰	۷۶۱۳۹۱	۸۰۰۲۳۹	۷۶۱۳۹۱	۱۳۷۵۵۸۵	۱۱۰۳۱۸۱۸	۱۰۹۵۱۵۵	۵۳۰۲۸	۹۱۶۱۸۷۹
اروپا	۳۳۹۸۰۴	۷۱۹۵۰۵	۶۷۴۸۲۹	۵۶۹۷۸۰	۳۶۳۶۵۸	۴۲۹۲۱۳	۳۶۳۶۵۸	۸۰۶۰۴۹	۵۷۲۰۰۰	۵۳۹۴۷۵	۴۱۸۷۳۸	۴۷۴۹۹۴
اتحادیه اروپا	۳۱۲۰۳۰	۶۵۵۴۶۶	۵۹۱۳۳۱	۴۶۵۰۷۷	۴۱۵۱۱۷	۴۴۶۸۹۶	۴۱۵۱۱۷	۷۸۴۸۹۸	۴۴۸۴۳۶	۵۱۱۸۱۶	۳۵۲۸۰	۴۵۵۲۴۵
سایر کشورهای پیشرفته اروپایی	۱۷۷۷۴	۷۴۰۵۹	۸۳۴۹۸	۱۰۴۷۰۳	-۵۱۴۵۹	-۱۷۶۸۳	-۱۷۶۸۳	۱۲۱۱۵۱	۱۲۳۵۲۴	۲۷۶۵۹	۷۳۴۵۸	۱۹۷۴۹
آمریکای شمالی	۲۶۰۷۳۸	۵۱۱۴۶۱	۵۰۷۸۴۸	۳۰۳۷۸۰	۲۹۷۰۲۰	۲۹۶۵۴۷	۲۹۷۰۲۰	۳۳۱۷۹۹	۳۵۸۷۶۸	۳۷۸۷۳۶	-۴۰۷۴۴	۲۰۱۵۰۱
سایر اقتصادهای پیشرفته	۷۹۰۱۹	۴۳۴۳۹	۸۲۵۶۸	۷۶۵۹۰	۱۰۰۷۱۴	۷۴۴۷۹	۷۶۵۹۰	۱۳۷۷۳۷	۱۷۳۰۵۰	۱۷۶۹۵۴	۱۵۶۰۳۴	۲۴۰۳۸۴
اقتصادهای در حال توسعه	۶۷۷۳۰	۷۲۹۸۸۹	۶۵۱۹۷۹	۷۰۰۶۳۶	۶۹۳۰۶	۶۹۳۰۶	۶۹۳۰۶	۴۱۵۳۳۴	۴۰۰۴۰۱	۴۱۵۳۳۴	۴۱۵۳۳۴	۳۷۳۱۰۲
آفریقا	۵۳۹۰۸	۵۷۵۶۴	۴۶۰۳۳	۴۱۵۳۵	۵۰۵۷۷	۴۵۳۶۸	۵۰۵۷۷	۶۴۴۴	۸۱۸۸	۳۹۵۳	۸۱۵۷	۵۳۳۷
آفریقای شمالی	۱۲۰۳۹	۱۳۳۲۷	۱۳۸۴۱	۱۳۲۷۵	۱۵۳۹۸	۱۳۶۷۹	۱۵۳۹۸	۱۷۰	۱۳۶۴	۱۳۷۹	۲۲۹۵	۱۸۸۷
سایر آفریقا	۴۱۸۶۹	۴۵۲۳۸	۳۲۱۸۲	۲۸۲۶۱	۳۵۱۷۸	۳۱۶۸۹	۳۵۱۷۸	۷۴۱۸	۵۰۸۰	۲۴۳۹	۵۸۶۲	۳۴۴۹
آفریقای غربی	۱۲۱۲۱	۱۰۷۱۴	۱۱۹۵۵	۱۱۵۱۰	۱۳۷۱۷	۱۰۸۷۰	۱۳۷۱۷	۱۵	-۷۲۰	-۲۹۹۵	۱۱۷۲	۱۷۱۰
آفریقای مرکزی	۵۳۰۶	۸۳۰۷	۵۳۹۴	۸۹۵۱	۹۳۶۵	۸۷۰۲	۹۳۶۵	۱۷۴	۳۳۷	۳۳۸	۲۹۱	۱۴۲
آفریقای شرقی	۶۶۱۵	۶۸۷۳	۷۸۴۲	۸۶۴۷	۸۵۳۷	۷۷۵۶	۸۵۳۷	۲۹۶	۴۳۴	۲۸۶	۳۷۱	۴۸۶
آفریقای جنوبی	۱۷۸۲۷	۱۹۳۴۴	۱۹۳۴۴	-۸۴۷	۳۵۶۰	۴۳۰	۳۵۶۰	۶۹۳۴	۵۰۲۹	۴۸۱۰	۸۷۲۵	۱۰۶۱
آسیا	۴۶۰۱۸۲	۵۱۴۳۰۸	۴۶۸۴۰۳	۵۰۲۰۰۲	۴۹۸۵۶۰	۴۷۳۸۹۸	۴۹۸۵۶۰	۳۷۳۳۶۴	۳۹۹۳۵۷	۴۱۶۹۸۰	۴۰۶۷۴۱	۳۳۷۵۸۸
آسیای شرقی و جنوب شرقی	۳۸۷۰۹۱	۴۳۱۸۷۱	۳۸۲۰۱۶	۴۲۴۴۵۰	۴۱۶۱۶۶	۳۸۸۵۵۴	۴۱۶۱۶۶	۳۳۴۰۰۰	۳۵۲۹۷۱	۳۶۶۷۵۴	۳۴۴۶۹۴	۲۷۹۷۹۸
آسیای شرقی	۲۵۷۵۳۸	۳۱۷۶۳۶	۲۷۰۳۵۵	۲۷۰۱۲۴	۲۶۲۳۳۳	۲۳۳۷۵۳	۲۶۲۳۳۳	۲۸۸۷۱۰	۳۰۲۷۰۱	۲۹۰۸۹۰	۲۸۱۸۳۱	۲۲۳۷۵۸
آسیای جنوب شرقی	۱۲۹۵۵۳	۱۱۴۳۳۵	۱۱۱۶۶۲	۱۵۲۳۳۷	۱۴۸۹۳۳	۱۵۵۸۰۱	۱۴۸۹۳۳	۸۹۰۵۰	۵۰۲۷۰	۷۵۸۶۵	۶۲۸۶۲	۵۶۰۳۹
جنوب آسیا	۴۱۴۴۸	۵۱۲۲۱	۵۴۲۸۱	۵۱۶۲۴	۵۲۲۲۵	۵۷۴۲۹	۵۲۲۲۵	۷۸۱۶	۱۵۵۲۱	۱۱۴۳۳	۱۱۶۳۲	۱۲۳۸۴
ایران	۲۱۰۵	۲۰۵۰	۳۳۷۲	۵۰۱۹	۲۳۷۳	۱۵۰۸	۲۳۷۳	۳	۱۰۴	۷۶	۷۵	۸۵
آسیای غربی	۳۱۶۴۴	۳۱۲۱۵	۳۲۱۰۵	۲۷۹۱۰	۳۰۱۶۹	۲۷۹۱۵	۳۰۱۶۹	۲۳۴۴	۴۰۵۴۸	۴۰۸۶۵	۳۸۷۳۳	۳۵۵۰۶
آمریکای لاتین و کشورهای حوزه کارائیب	۱۶۰۹۴۳	۱۵۶۴۱۲	۱۳۶۶۱۰	۱۵۶۱۹۳	۱۴۸۹۲۰	۱۶۴۲۳۶	۱۴۸۹۲۰	۲۱۷۰۳	۱۰۸۱۸	۶۲۸۲۹	۱۲۷	۴۱۵۹۸
آمریکای جنوبی	۱۱۵۴۳۳	۱۰۶۵۰۵	۹۱۵۲۱	۱۰۶۷۰۱	۱۰۰۶۵۷	۱۱۷۱۸۵	۱۰۰۶۵۷	۹۶۶۹	۹۴۲۲	۳۶۶۳	-۷۹۱۲	۳۰۹۳۰
آمریکای مرکزی	۴۱۹۶۹	۴۶۸۹۵	۴۱۶۷۴	۴۱۱۵	۴۳۰۶۹	۳۵۸	۴۳۰۶۹	۱۱۸۷۲	۱۱۹۶	۴۵۹۰	۷۹۶۲	۹۹۱۶
کشورهای حوزه کارائیب	۳۵۵۱	۳۴۱۲	۳۴۱۶	۴۳۷۷	۳۹۸۳	۶۲	۳۹۸۳	۱۶۳	۲۰۰	۳۵	۷۸	۷۵۲
اقیانوسیه	۲۳۰۷	۱۶۰۴	۹۴۳	۹۰۷	۱۲۴۱	۱۲۴۱	۱۲۴۱	۱۱۰	۱۰۷	۱۰۲	-۲۷۹	-۱۴۳۱
اقتصادهای در حال گذر	۵۶۹۶۳	۳۷۴۷۶	۶۶۲۵۴	۴۹۶۸۱	۳۴۵۳۶	۵۴۹۱۷	۳۴۵۳۶	۳۲۱۰۲	۲۵۱۸۷	۳۸۴۳۳	۳۷۵۷۷	۲۳۷۸۸
کشورهای کم توسعه یافته	۲۷۳۵۴	۳۷۸۳۳	۲۵۹۵۲	۲۰۸۳۵	۲۴۴۳۲	۲۱۱۴۷	۲۴۴۳۲	۶۹۷	۱۹۱۴	۲۲۲۵	۹۰۰	-۵۱۱
کشورهای کوچک در حال توسعه جزیره مانند	۷۶۸۱	۴۱۸۵	۴۶۷۳	۳۸۳۸	۳۶۰۵	۴۱۳۶	۳۶۰۵	۲۸۱۸	۵۱۳	۴۴	۳۱۶	۹۷۳

قوانین در سیاستگذاری سرمایه گذاری این ۸ کشور تأکید داشت. این قوانین با هدف ارتقای رشد اقتصادی فراگیر و توسعه پایدار و ترویج انسجام در سیاستگذاریهای سرمایه گذاری ملی و بین المللی به دنبال رشد فضای سیاسی باز، شفاف و مناسب جهانی برای سرمایه گذاری

راستای اصلاح سیاستهای بین المللی سرمایه گذاری جهت توسعه پایدار، که در استانبول ترکیه برگزار گردیده بود، به لزوم توسعه این

جدول پیوست ۲. سهم سرمایه گذاری مستقیم خارجی در جهان در سالهای ۲۰۰۰، ۲۰۱۰ و ۲۰۱۹ به میلیون دلار.

منطقه اقتصادی	سرمایه گذاریهای داخلی			سرمایه گذاریهای خارجی		
	۲۰۰۰	۲۰۱۰	۲۰۱۹	۲۰۰۰	۲۰۱۰	۲۰۱۹
جهان	۷۳۷۲۷۲	۱۹۹۲۲۲۲	۳۶۷۰۱۶۲	۷۴۰۸۷۰۹	۲۰۴۶۵۳۵۶	۳۴۵۷۱۱۲۴
اقتصادهای در حال توسعه	۵۷۷۹۵۷۴	۱۳۱۳۷۱۱۲	۲۴۲۸۵۶۷۹	۶۶۹۹۲۸۷	۱۷۰۷۸۴۹۸	۲۶۲۲۳۳۵۹
اروپا	۲۴۵۵۵۱۹	۷۸۶۵۶۶۰	۱۲۵۹۵۸۴۵	۳۱۷۴۰۰۷	۹۹۱۸۶۷۰	۱۴۳۲۴۲۹۴
اتحادیه اروپا	۲۳۲۲۱۲۲	۷۰۲۸۴۶۷	۱۱۰۶۸۹۸۳	۲۹۰۷۱۱۶	۸۷۵۰۰۰۸	۱۲۵۷۳۸۰۳
سایر کشورهای پیشرفته اروپایی	۱۲۳۳۹۷	۸۶۷۱۹۳	۱۵۳۶۸۱۲	۲۶۶۸۹۱	۱۲۴۶۶۶۱	۱۷۵۰۴۹۱
آمریکای شمالی	۳۱۰۸۲۵۵	۴۴۰۶۱۸۲	۱۰۵۰۲۹۲۷	۳۱۳۶۶۳۷	۵۷۹۳۴۷۶	۹۳۷۴۱۹۳
سایر اقتصادهای پیشرفته	۲۱۶۸۰۱	۸۶۵۲۷۰	۱۱۸۹۱۰۶	۳۸۱۶۴۳	۱۳۶۶۳۵۲	۲۵۴۴۸۷۱
اقتصادهای در حال توسعه	۱۵۴۵۷۳۴	۶۰۸۶۹۶۰	۱۱۳۱۱۵۵۷	۶۸۹۸۱۰	۳۰۸۱۰۰۷	۷۸۹۹۹۰۶
آفریقا	۱۵۳۰۶۲	۶۰۳۶۵۷	۹۵۳۹۹۶	۳۹۸۱۵	۱۳۷۷۶۱	۲۸۵۴۹۸
آفریقای شمالی	۴۵۵۹۰	۲۰۱۱۰۵	۳۰۱۶۱۶	۳۱۹۹	۲۵۷۷۷	۳۸۸۱۷
سایر آفریقا	۱۰۷۴۷۲	۴۰۲۵۵۲	۶۵۲۳۸۰	۳۶۶۱۶	۱۱۱۹۸۳	۲۴۶۶۱۱
آفریقای غربی	۳۳۰۱۰	۹۰۶۵۱	۲۰۰۴۵۲	۶۳۸۱	۱۸۰۹۰	۲۰۹۲۲
آفریقای مرکزی	۵۰۵۳	۳۹۲۲۷	۱۰۰۱۱۳	۱۶۵۱	۲۲۱۷	۴۰۵۴
آفریقای شرقی	۷۲۰۲	۳۳۳۰۸	۹۹۶۰۷	۳۸۷	۱۸۶۴	۴۱۸۳
آفریقای جنوبی	۶۲۲۰۸	۲۳۵۳۶۵	۲۵۲۲۰۷	۲۸۱۹۸	۸۹۸۱۳	۲۱۷۴۵۲
آسیا	۱۰۵۲۰۴۴	۳۸۸۲۶۱۴	۸۰۶۵۹۲۲	۵۹۶۷۶۶	۲۴۶۶۰۵۲	۶۸۴۹۴۸۴
آسیای شرقی و جنوب شرقی	۹۵۲۰۱۶	۳۰۲۱۲۲۸	۶۷۲۶۷۰۴	۵۷۹۲۶۲	۲۲۰۰۳۲۸	۶۲۰۵۹۵۹
آسیای شرقی	۶۹۴۱۳	۱۸۷۳۶۱۷	۴۰۳۸۴۲۲	۴۵۲۰۶	۱۵۹۹۱۴۹	۲۶۹۹۹۱۵
آسیای جنوب شرقی	۲۵۷۶۰۳	۱۱۴۷۶۱۱	۲۶۸۸۲۸۲	۸۴۰۵۶	۶۰۱۱۷۹	۱۵۰۶۰۴۵
جنوب آسیا	۳۰۷۴۳	۶۶۸۹۹۵	۵۵۶۹۴۲	۲۷۶۱	۱۰۰۰۵۱۲	۱۸۷۸۱۳
ایران	۲۵۹۷	۲۸۹۵۳	۵۷۳۶۹	۴۱۱	۱۷۱۳	۳۹۷۹
آسیای غربی	۶۹۲۸۶	۵۹۲۳۹۱	۷۸۲۳۰۶	۱۴۵۵۳	۱۶۵۲۱۳	۴۵۵۷۱۲
ریکای لاتین و کشورهای حوزه کارائیب	۳۳۸۷۷۴	۱۵۸۵۹۹۵	۲۲۶۲۹۰۰	۵۳۱۷۰	۴۱۴۴۷	۷۶۲۹۲۹
آمریکای جنوبی	۱۸۶۶۴۱	۱۰۸۵۱۶۳	۱۳۹۸۸۹۹	۴۳۳۴	۲۸۸۲۹۵	۵۰۸۸۴۰
آمریکای مرکزی	۱۳۹۷۶۸	۴۵۳۱۳۵	۷۹۳۹۶۳	۸۵۳۴	۱۲۲۸۷۷	۲۵۱۸۳۸
کشورهای حوزه کارائیب	۱۲۳۶۵	۴۷۶۹۷	۷۰۱۰۸	۱۰۰۲	۲۲۹۵	۲۲۵۱
اقیانوسیه	۱۸۵۴	۱۴۶۹۴	۲۸۶۸۸	۲۴۹	۸۲۷	۱۹۹۵
اقتصادهای در حال گذر	۵۱۹۶۴	۶۸۸۳۵۰	۸۷۲۹۲۶	۱۹۶۱۱	۳۶۷۵۲	۴۴۷۸۵۹
کشورهای کم توسعه یافته	۳۶۰۳۵	۱۶۲۲۴۴	۳۷۶۳۱۰	۲۶۰۴	۱۱۶۲۱	۲۴۰۵۸
رژهای کوچک در حال توسعه جزیره مانند	۱۶۵۴۶	۶۰۳۸۷	۹۰۵۰۸	۱۸۱۱	۱۰۳۸۸	۱۵۲۵۵

United Nations Conference Trade and Development (UNCTAD), 2021. <https://unctad.org/news/global-foreign-direct-investment-fell-42-20-remains-weak>.

[2] World Investment Report 2020, UNCTAD, United Nations (UN) Publications, 2020, [http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/ig](http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/)

شرط هستند که جذب سرمایه گذاری خارجی نباید از معیارهای محیط زیست و کار را نادیده بگیرد. برخی از قراردادهای هم مثل قرارداد تجارت آزاد اتحادیه اروپا و سنگاپور، که در سال ۲۰۱۹ منعقد شده است، حاوی مقررات خاصی هستند که سبب انطباق بیشتر سرمایه گذاران خارجی با توسعه پایدار گردیده اند. علاوه بر این، چندین کشور نیز با توجه به بسته اصلاحات کنفرانس توسعه و تجارت سازمان ملل در حال اصلاح فرمول معاهدات سرمایه گذاری دوجانبه خود می باشند. با این حال، وقتی به کل قراردادهای سرمایه گذاری دوجانبه جهان نگاهی می اندازیم، متوجه می شویم که قریب به ۳۳۰۰ قرارداد وجود دارند که هیچ تعهدی در قبال اهداف توسعه پایدار ندارند.

جدول ۱ و ۲ میزان سرمایه گذاریهای داخلی و خارجی اقتصادهای جهان و سهم سرمایه گذاری در این اقتصادها را نشان می دهند.

هستند

(۲) به کار گیری اهداف توسعه پایدار در قراردادهای بین المللی سرمایه گذاری دوجانبه: از زمان تصویب اهداف توسعه پایدار (SDGs)، ۱۹۰ قرارداد بین المللی سرمایه گذاری به این منظور منعقد گردیده اند. بیش از ۳۰ درصد این قراردادها به بررسی مستقیم این اهداف و ۵۹ درصد آنها از جمله قرارداد سرمایه گذاری دوجانبه جمهوری اسلامی ایران و اسلوواکی، که در سال ۲۰۱۶ منعقد گردیده است، به ارجاع به این اهداف در مناسبات خود تأکید دارند. برخی دیگر هم از جمله قرارداد سرمایه گذاری دوجانبه مراکش و نیجریه، که در سال ۲۰۱۶ منعقد گردیده است، به مشارکت در بخشی از این اهداف تأکید نموده اند.

دوسوم از ۵۸ قرارداد بین المللی سرمایه گذاری که مقررات مربوط به اهداف توسعه پایدار را در بر می گیرند، مثلاً قرارداد سرمایه گذاری دوجانبه کانادا و مغولستان، که در سال ۲۰۱۶ منعقد گردیده است، بلااستثنا به کشور میزبان اجازه می دهند تا تدابیری را برای محافظت از اهداف سیاستهای عمومی خودمانند بهداشت و محیط زیست اتخاذ نماید. تقریباً نیمی از این قراردادهای، مثلاً قرارداد سرمایه گذاری دوجانبه کلمبیا و امارات متحده عربی که در سال ۲۰۱۷ منعقد گردیده است، حاوی این

خوش بینی به روند سرمایه گذاری جهانی در پسا کرونا

پیش بینی ها از وضعیت کلی سرمایه گذاری خارجی پس از دوران کرونا چگونه است؟
خوش بینی به روند سرمایه گذاری جهانی در پسا کرونا

به گزارش اقتصاد نیوز؛ بر اساس آمار منتشر شده توسط آنکتاب میزان سرمایه گذاری جهانی در سال ۲۰۱۹ نسبت به سال ۲۰۱۸، سه درصد رشد داشته و از یک هزار و ۴۹۵ میلیارد دلار به یک هزار و ۵۴۰ میلیارد دلار رسیده است. از سوی دیگر طی سال ۲۰۱۹ نسبت به سال ۲۰۱۸، کشورهای توسعه یافته، افزایش میزان ورودی سرمایه گذاری خارجی را شاهد بوده اند. حجم سرمایه گذاری مستقیم خارجی کشورهای توسعه یافته اروپایی ۱۸ درصد افزایش یافته است و میزان ورودی سرمایه در کشورهای در حال توسعه ۲ درصد کاهش داشته است. گزارش منتشر شده از سوی وزارت صنعت، معدن و تجارت نشان دهنده آن است که از ۲۰ کشور اول جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی (FDI) و حجم سرمایه گذاری جذب شده توسط آنها طی سال های ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹، آمریکا رتبه اول جذب FDI در سال ۲۰۱۹ را با رقم ۲۴۶ میلیارد دلار به خود اختصاص داده است و بعد از آن به ترتیب کشورهای چین، سنگاپور، هلند، ایرلند، برزیل، هنگ کنگ، انگلستان، هند و کانادا قرار گرفته اند. کشورهای آسیایی نظیر روسیه، چین، سنگاپور، هنگ کنگ، هندوستان و اندونزی حدود یک سوم رتبه های بیست کشور اول سرمایه پذیر دنیا، را به خود اختصاص داده اند.

خارجی به آفریقانیز در سال ۲۰۲۰ حدود ۲۵ تا ۴۰ درصد کاهش یافته است. با این شرایط انتظار می رود میزان سرمایه گذاری خارجی در آمریکای لاتین و کارائیب طی سال ۲۰۲۰ به نصف کاهش یافته باشد.

از سوی دیگر آمار اولیه حکایت از آن دارد که جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی در اقتصادهای در حال گذار در سال ۲۰۲۰ به میزان تا ۴۵ درصد کاهش را تجربه کرده باشد.

در این گزارش بر این نکته تاکید شده که بیش از ۷۰ کشور جهان، برای کاهش تأثیر منفی سرمایه گذاری مستقیم خارجی و محافظت از صنایع داخلی از تصرف خارجی، اقداماتی را انجام داده اند. اقدامات حمایتی شامل تسهیل سرمایه گذاری آنلاین، خدمات مرتبط با وضعیت پاندمیک از سوی آژانس های ارتقاء سرمایه گذاری و نیز مشوق های جدید برای سرمایه گذاری تحت مراقبت های بهداشتی می شود. چندین کشور مکانیسم های غربالگری سرمایه گذاری خارجی را برای حمایت از مراقبت های بهداشتی و سایر صنایع استراتژیک سخت تر کرده اند. همچنین سایر مداخلات شامل تولید اجباری و ممنوعیت صادرات تجهیزات پزشکی و نیز کاهش تعرفه ها برای واردات تجهیزات پزشکی است.

از زیبایی های نشان دهنده آن است که این بیماری همه گیر می تواند تأثیرات ماندگاری در سیاست گذاری سرمایه گذاری داشته باشد. از یکسو، این اتفاق ممکن است تغییر

وضعیت سرمایه گذاری پس از کرونا

بر اساس ارزیابی های صورت گرفته بحران ناشی از شیوع کوید ۱۹ باعث سقوط چشمگیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی خواهد شد. پیش بینی می شود میزان جهانی سرمایه گذاری خارجی تا پایان سال ۲۰۲۰ به میزان ۴۰ درصد، از ارزش آن در سال ۲۰۱۹ (که ۱,۵۴ تریلیون دلار بوده است) کاهش یابد.

همچنین پیش بینی می شود، میزان سرمایه گذاری خارجی جهانی بین ۱۱ تا ۱۵ درصد بیشتر در سال ۲۰۲۱ نیز کاهش یابد و سپس روند بهبودی را در سال ۲۰۲۲ آغاز کند.

بر اساس ارزیابی های انتظار می رود که اقتصادهای در حال توسعه بیشترین سقوط در سرمایه گذاری خارجی را شاهد باشند، زیرا آنها بیشتر به سرمایه گذاری در زنجیره ارزش جهانی متکی هستند و از سوی دیگر این کشورها قادر به اعمال اقدامات پشتیبانی اقتصادی مانند اقتصادهای توسعه یافته نیستند.

بر اساس برآوردها صورت گرفته، جریان های ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی به اروپای سال ۲۰۲۰ به میزان ۳۰ تا ۴۵ درصد کاهش داشته است. این میزان کاهش بیشتر از کشورهای آمریکای شمالی و سایر کشورهای توسعه یافته است که کاهش جریان سرمایه گذاری در آنها به طور متوسط بین ۲۰ تا ۳۰ درصد برآورد شده است.

در ارزیابی های صورت گرفته برآورد شده است که جریان سرمایه گذاری مستقیم

جهت برای اعمال سیاست هایی به منظور پذیرش محدودتر سرمایه گذاری خارجی در صنایع استراتژیک را جدی تر کند. از سوی دیگر، این امر ممکن است باعث افزایش رقابت برای سرمایه گذاری شود. ان نکته را نیز باید مدنظر قرار داد که جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی همچنان یک هدف مهم سیاسی است. به طور کلی، ۵۴ اقتصاد (کشور) حداقل ۱۰۷ اقدام مؤثر در سرمایه گذاری خارجی را طی سال ۲۰۱۹ اعلام کرده اند.

تغییر رویه های اداری برای سرمایه گذاران

بر اساس ارزیابی های صورت گرفته از این میان، چندین کشور رویه های اداری را برای سرمایه گذاران اصلاح کرده و یا رژیم های تشویقی سرمایه گذاری را گسترش داده اند.

همچنین تغییر در رژیم توافق نامه های سرمایه گذاری بین المللی ۱ در حال انجام است. طی سال ۲۰۱۹، تعداد خاتمه قراردادهای بین المللی سرمایه گذاری برای دومین بار از تعداد توافق های جدید سرمایه گذاری بین المللی فراتر رفت. چنانکه پیشرفت در اصلاح رژیم توافق نامه سرمایه گذاری بین المللی در معاهدات منعقد شده در سال ۲۰۱۹ قابل مشاهده است. بطوری که تقریباً کلیه توافق نامه های سرمایه گذاری بین المللی جدید دارای ویژگی هایی مطابق با بسته اصلاحات آنکتاد برای رژیم سرمایه گذاری بین المللی است، که در کنار وجود فضای نظارتی کشورها انجام شده است.

چندین تحول دیگر نیز بر چشم انداز سیاست سرمایه گذاری بین المللی تأثیر می گذارد که شامل توافق کشورهای عضو اتحادیه اروپا برای خاتمه معاهدات سرمایه گذاری دو جانبه درون اتحادیه اروپا، برگزیت و لازم الاجرا شدن توافق نامه ایجاد منطقه تجارت ازاد قاره آفریقا است.

تغییر استراتژی های ارتقاء سرمایه گذاری به سمت زیرساخت ها و خدمات ضروری است. برای سه دهه گذشته، تولید بین المللی و ترویج سرمایه گذاری در تولید صادرات محور ستون های راهبردهای توسعه و صنعتی سازی بیشتر کشورهای در حال توسعه بوده است.

سرمایه گذاری در جهت بهره برداری از عوامل تولید، منابع و نیروی کار کم هزینه همچنان مهم خواهد بود، اما نتایج حاصل

از چنین سرمایه گذاری ها در حال کاهش است. این امر مستلزم درجه ای از توازن به سمت رشد بر اساس تقاضای داخلی و منطقه ای و خدمات است. سرمایه گذاری در اقتصاد سبز و اقتصاد آبی و همچنین در زیرساخت ها و خدمات داخلی پتانسیل بسیار خوبی را برای کمک به دستیابی به اهداف توسعه پایدار نشان می دهد.

۱۰ بخش توسعه پایدار

پیشرفت سرمایه گذاری در اهداف توسعه پایدار - در خصوص همه منابع شامل (داخلی و بین المللی، عمومی و خصوصی) اکنون در شش بخش از ۱۰ بخش توسعه پایدار مشهود است که شامل «زیرساخت ها، کاهش تغییرات آب و هوا، مواد غذایی و کشاورزی، بهداشت، ارتباطات از راه دور، اکوسیستم ها و تنوع زیستی» است. با این حال، رویه رفته رشد کمتر از نیازهاست.

از سوی دیگر بر اساس این گزارش پیشرفت در زمینه سرمایه گذاری به منظور تامین اهداف توسعه پایدار، فقط در مورد جذب سرمایه و انتقال آنها به بخش های اولویت دار نیست. بلکه شامل کامل کردن برنامه های تجاری در ارتباط با اعمال شیوه های مناسب در زمینه محیط زیست، جامعه و حاکمیت است تا از تأثیر مثبت سرمایه گذاری اطمینان حاصل شود.

همچنین یکی از اهداف توسعه پایدار که شرکتهای آن به طور فزاینده ای گزارش می شوند، برابری جنسیتی است. در حال حاضر حدود ۷۰ درصد از ۵۰۰۰ شرکت بزرگ چند ملیتی جهان گزارش پیشرفت در این زمینه را دارند.

این گزارش همچنین نشان دهنده آن است که بیش از ۱۵۰ کشور جهان استراتژی های ملی را برای توسعه پایدار اتخاذ کرده اند یا برنامه های توسعه موجود را مورد بازنگری قرار داده اند تا اهداف توسعه پایدار را منعکس کنند. تجزیه و تحلیل توسط آنکتاد نشان می دهد که اگر چه بسیاری از این استراتژی ها نیاز به منابع مالی اضافی را مورد تأکید قرار می دهند، تعداد معدودی شامل نقشه راه واقعی برای ارتقاء سرمایه گذاری در اهداف توسعه پایدار است.

اقدامات جهانی برای تسهیل سرمایه گذاری

مجموعه جدیدی از اقدامات جهانی برای تسهیل اقدام مؤثر در سرمایه گذاری بخش خصوصی در اهداف توسعه پایدار، به صورت فوری مورد نیاز است. اقدامات تحول آمیز آن شامل این «اولویت گذاری برای اهداف توسعه پایدار در چارچوب سیاست های»، «سرمایه گذاری ملی و رژیم معاهده سرمایه گذاری بین المللی»، «جهت گیری مجدد استراتژی های تسهیل و ارتقاء سرمایه گذاری به سمت سرمایه گذاری اهداف توسعه پایدار»، «ایجاد پیمان های سرمایه گذاری برای اهداف توسعه پایدار منطقه ای»، «تقویت اشکال جدید مشارکت برای سرمایه گذاری در اهداف توسعه پایدار»، «تعمیق ادغام محیط زیست، جامعه و حاکمیت در بازارهای مالی بوسیله ایجاد مکانیسم نظارت جهانی با رویکردی هماهنگ برای شفاف سازی اطلاعات» و «تغییر ذهنیت تجارت جهانی» اشاره کرد.

دکتر امیرحسام
اسحاقی

استاد دانشگاه

هشتمین رئیس جمهوری و چالش‌های اقتصادی پیش رو

مردم و به ویژه فعالان اقتصادی از حدود یک سال گذشته، به سیزدهمین انتخابات ریاست جمهوری ایران چشم دوخته و چشم انداز اقتصادی و سیاسی و روابط خارجی کشور را به این انتخابات گره زده اند.

اکنون پس از اعلام نتیجه انتخابات و در چنین شرایط سخت و دشوار، بی تردید مشکلات و موانع اقتصادی و اجتماعی مانند تورم ساختاری، رشد منفی اقتصادی، افت سرمایه‌های مالی، فساد خصوصی سازی شرکت‌ها و موسسه‌های دولتی، ناکارآمدی نظام بانکی و سقوط بازار سرمایه، گسترش رانت و فساد اقتصادی، طولانی شدن تحریم‌ها، کندی و اکسیناسیون، تشدید بیکاری و رشد فاجعه‌بار نقدینگی و پیش‌بینی عبور از ۴ هزار و ۵۰۰ هزار میلیارد تومان تا پایان امسال و... از جمله آبر چالش‌هایی است که حل آن بدون تدوین برنامه‌های کوتاه و میان‌مدت، تصمیم‌هایی سخت، اجماع‌نخبگان و جلب اعتماد و مشارکت مردم ناممکن است.

مهار تورم ساختاری، باید نقطه آغاز و نخستین گام دولت جدید باشد. اقتصاد کشور همزمان از تورم بالا و رکود (رکود تورمی) رنج می‌برد. استمرار این وضعیت علاوه بر تشدید بحران‌های اجتماعی، موجب افزایش بیکاری و قیمت‌ها شده که بیماری تورم آن را بازتاب می‌دهد.

تجربه کشورهای موفق برای علاج این بیماری، نه قیمت‌گذاری دستوری و استفاده از لنگر نرخ ارز، نه پول‌پاشی به بهانه حمایت از تولید و اقشار ضعیف جامعه که نتیجه‌ای جز افزایش نقدینگی و پایه پولی ندارد و نه فروش نفت و آوردن منابع حاصله به بودجه عمومی که سبب سرکوب نرخ ارز یا افزایش نقدینگی در کشور می‌شود، بلکه بهره‌برداری از سیاست هدف‌گذاری تورم و استقلال بانک مرکزی است.

طبق گزارش مرکز آمار، نرخ تورم سالانه خردادماه ۱۴۰۰ برای خانوارهای کشور به ۴۳ درصد رسیده که نسبت به ماه پیش، ۲ واحد درصد افزایش داشته است. این رقم حتی بیشتر از پیش‌بینی صندوق بین‌المللی پول است.

پس از مهار تورم، هموار ساختن زمینه رشد اقتصادی پایدار، اساسی‌ترین اولویت امروز اقتصاد نحیف کشور است که نه یک‌شبهه با بخشنامه و به‌خط کردن تیم اقتصادی حل می‌شود و نه می‌توان به بهانه حمایت از تولید، بانک‌ها را مجبور به ارائه اعتبار به بنگاه‌های تولیدی کرد؛ بلکه دولت باید قوانین دست‌وپاگیر و مجوزهای زاید را لغو یا تعدیل و تا حد امکان با تسهیل فضای کسب و کار، راه برای ورود به بازار رقابتی برای احاد اقتصادی جامعه باز کند.

چند سالی است که رشد اقتصادی کشور ناپایدار و در محدوده منفی در جامی زند، گرچه این نرخ به گواه بانک مرکزی در ۹ ماهه سال ۹۹ مثبت شده، اما بانگاهی به آمار بیکاری کشور در دهه ۹۰ به آسانی می‌توان روند رشد اقتصادی ایران را ارزیابی کرد.

بر اساس آخرین آمار بانک جهانی، ایران در طول یک دهه گذشته جزو کشورهای بارتبه بالای بیکاری بود. در همه سال‌های ۹۰، میانگین بیکاری جهانی حدود ۵.۵ درصد اما در ایران حدود دو برابر این میانگین بوده است. آماري که خود محل تشکیک است زیرا به‌طور مثال

در سال گذشته در حالی نرخ بیکاری ایران تک‌رقمی اعلام شد که کرونا حدود یک و نیم میلیون شغل را از بین برده است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد در دوره کاهش نرخ بیکاری، ۱۰ درصد جمعیت فعال از بازار کار خارج و غیرفعال شدند که اگر این تعداد در بازار کار باقی می‌ماندند و به جمعیت بیکار اضافه می‌شدند، نرخ بیکاری به بیش از ۱۸ درصد می‌رسید.

تقویت سرمایه‌های مالی از طریق افزایش امنیت سرمایه‌گذاری و حفظ سرمایه در داخل کشور بسیار حیاتی است. آمارها نشان می‌دهد در ۱۰ سال گذشته بیش از ۱۰۰ میلیارد دلار سرمایه یعنی معادل صندوق ثروت یک کشور از ایران خارج شده و در سال گذشته حجم سرمایه کشور روند کاهشی گرفت و به‌نوعی استهلاک از سرمایه‌گذاری بیشتر شد.

اصلاح نظام بانکی و بازار سرمایه و نظارت بر شیوه فعالیت شرکت‌های کارگزاری بورس و ساماندهی آنها نیز از اهم اولویت‌هاست. طبق پیشنهاد اتاق بازرگانی ایران، سازمان بورس و اوراق

بهادار باید در مدت یک سال، زمینه را برای رتبه بندی، کاهش فرایند انتشار اوراق تأمین مالی و هزینه های انتشار شرکت ها فراهم کند. همچنین با رفع انحصار برای اعطای مجوز فعالیت در بخش های مختلف اعم از کارگزاری، سبدگردانی و شرکت های مشاوره سرمایه گذاری می توان به تعمیق بورس کمک کرد.

امکان افزایش عرضه اولیه سهام برای شرکت های جدید باید توسط سازمان بورس از طریق تسهیل شرایط پذیرش شرکت هادر بازار سهام فراهم شود؛ سازوکارهای نظارتی شفاف بر بازار بورس فعال و تقویت شود تا با جریمه های مالی سنگین، هم سفته بازی و سوداگری در این بازار کنترل شود و هم بانک مرکزی، سازمان بورس و اوراق بهادار بتوانند با آیین نامه و دستورالعمل از مسیر بازار سرمایه و شبکه بانکی، منابع داخلی و خارجی مورد نیاز برای تأمین مالی مشترک پروژه های بزرگ را فراهم کنند.

در راستای تحقق واقعی سیاست های اصل ۴۴ قانون اساسی برای خصوصی سازی، علاوه بر بازنگری الگوهای موجود، در شیوه واگذاری شرکت ها و موسسه های ولتی نیز باید تجدیدنظر شود. آزادسازی اقتصاد، پیش نیاز شفافیت در فرایند خصوصی سازی است؛ نمی توان بنگاه های تولیدی را خصوصی کرد، اما با تعدد قوانین و موانع دست و پاگیر و قیمت گذاری دستوری مانع فعالیت آزادانه بنگاه ها شد.

تحریم اقتصادی که از ده ها سال پیش تاکنون در ساختار اقتصادی و سیاسی ایران رسوب کرده و محدودیت های زیادی برای فعالان اقتصادی و سرمایه گذاری مشترک ایجاد کرده، باید از طریق مذاکره و احیای برجام و نیز بیمان ها و توافق نامه های اقتصادی دویا چند جانبه منطقه ای برطرف شود. برخی کارشناسان اقتصادی هزینه دوزدن تحریم در ۱۶ سال اخیر را ۴۰۰ میلیارد دلار برآورد کردند.

تسریع در روند واکسیناسیون علاوه بر کاهش تعداد موارد ابتلا و هزینه های بهداشتی و اجتماعی، موجب احیای کسب و کارها، افزایش اشتغال و تسریع بازگشت فعالیت های اقتصادی به روال عادی می شود.

واکسیناسیون، بهترین مسیر برای توقف کامل همه گیری ویروس مرگبار کروناست. طبق برآورد صندوق بین المللی پول، برای واکسیناسیون حدود ۷۰ درصد از جمعیت کره زمین تا آوریل (فروردین - اردیبهشت) فقط ۵۰ میلیارد دلار پول لازم بود. حال آنکه سود اقتصادی تجمعی تا سال ۲۰۲۵ از نظر افزایش تولید جهانی ۹ تریلیون دلار خواهد بود. بنابراین، هزینه ای که برای واکسیناسیون مردم جهان مورد نیاز است، در مقابل زندگی های زیادی که می تواند نجات یابد، ارزش زیادی ندارد.

به عبارت دیگر، هزینه مورد نیاز برای واکسیناسیون بیشتر جمعیت جهان فقط ۰.۱۳ درصد از تولید ناخالص داخلی گروه جی هفت (G7) است. ایران از نظر تعداد مبتلایان، بدون توجه به میزان جمعیت، در رده ۱۴ جدول جهانی ابتلا به کرونا قرار دارد و در میان کشورهای منطقه پس از ترکیه، درگیرترین کشور با شیوع کرونا به شمار می رود.

علاوه بر این موارد، این نکات نیز می تواند در دستور کار هشتمین رئیس جمهوری و دولت جدید قرار داشته باشد:

* اصلاح نظام اداری با کوچک سازی و چابک سازی و حذف دستگاه ها و قوانین موازی و مازاد

* طرح شفاف سازی مالیات ها و جلوگیری از فرارهای مالیاتی و اجرای کامل طرح پلکانی مالیات بر درآمد به ویژه در بخش های غیر تولیدی و مشاغل غیر مؤثر اقتصادی
* هدف مندی و تجمیع یارانه های نقدی و غیر نقدی و یارانه های پیدا و پنهان ارزی
* اصلاح قیمت حامل های انرژی با کاهش یالغو یارانه ها به ویژه یارانه بنزین
* باز توزیع منابع مالیاتی مبتنی بر درآمد افراد و نه مالیات بر بنگاه و ارزش افزوده
* تقویت و گسترش چتر حمایتی تأمین اجتماعی برای کمک به اقشار ضعیف جامعه که از یک دهه اخیر با بالارفتن نرخ تورم، شیوع کرونا و تعطیلی های گسترده بسیار کم درآمد، ضعیف و آسیب پذیر شده اند

* کاهش و صرفه جویی هزینه های جاری دولت
* اصلاح سیاست های ارزی و یکسان سازی نرخ ارز با حذف ارزهای چند نرخه
* عدم استقراض دولت از بانک ها با هدف تأمین کسری بودجه
* منع بانک ها در خرید و فروش ملک و بنگاه داری و افزایش کفایت سرمایه بانک ها و خودداری دولت از تحمیل تسهیلات تکلیفی به بانک ها
* ترمیم صندوق های بازنشستگی که در آستانه ورشکستگی قرار دارند و توسعه و تقویت صندوق های سرمایه گذاری با مشارکت تولید کنندگان و فعالان اقتصادی
* توسعه و گسترش بیمه بیکاری
* مبارزه بی امان با رانت اقتصادی و ریشه کنی فساد با هدف بهبود و رونق کسب و کارهای مولد و سرکوب فعالیت های سوداگرانه
* ایجاد پنجره واحد در اخذ مجوز
* تسهیل امور موافقت اصولی

جای خالی دست نامرئی

علی چشمی از دلایل هزینه آفرینی سیاست برای اقتصاد می گوید

برخی سوالات در قالب یک رشته دانشگاهی جا نمی گیرند. یعنی باید صاحب نظران از رشته های مختلف نکات و بینش های خودشان را در موضوعی در هم بیامیزند تا یک فهم همه جانبه از مساله به وجود آید. تازه اینها همه وقتی ممکن می شود که زبان مشترک و اطلاعات قابل اتکا وجود داشته باشد. خلاصه اینکه چنین ارتباط نهادمندی در ایران وجود ندارد. در چنین وضعیتی اهمیت بازیگران مرزی دوچندان می شود؛ مثلاً دانشگاهی ای که در نهادهای تصمیم ساز سیاسی فعالیت کرده است. علی چشمی، استاد اقتصاد دانشگاه فردوسی مشهد این خصوصیت را دارد. او سال ها در مرکز پژوهش های مجلس فعال بوده و پژوهش های علمی خود را هم معطوف به مسائل کشور پیش برده. مزیت دیگر او علاقه اش به سیاست است. رساله دکتری او حول احزاب در ایران بود و به عبارتی با ابزارها و روش های اقتصادی، موضوعی سیاسی را بررسی کرده است. جمیع این مولفه ها او را گزینه ای مطلوب برای پاسخ به پرسش این پرونده می کند.

بسیاری از تصمیمات و رفتارهای سیاسیون در ایران هزینه های اقتصادی زیادی در پی دارد. سوال اینجاست که این موضوع بیشتر زاینده درک و ذهنیت اشتباه دولتمردهاست یا بیشتر زاینده منافع آنها؟

می توانیم رفتار دولتمردان را در سه کلمه خلاصه کنیم: نمی داند، نمی خواهد یا نمی تواند. واقعاً هر سه نکته مهم است. از زاویه نظریه انتخاب عمومی، جیمز بوکانان و گوردون تالوک در کتاب «محاسبه رضایت» (۱۹۶۲)، خیلی تلاش می کنند که بگویند سیاستمداران چطور می کنند؟ یعنی طبق کدام یک از این ابعاد. آنجا نشان می دهند که سیاستمداران هم آدم های معمولی هستند و منافع معمولی دارند و دنبال همان منافع معمولی هستند. بنابراین خواسته های سیاستمداران و دولت لزوماً خیر خواهانه از جنس آرمان شهر افلاطونی-فیلسوف شاه- نیست. بلکه سیاستمداران به دنبال خواسته های معمولی خودشان هستند. اما بحث دیگر این است که آیا می توانند؟ یعنی آیا می توانند به خواسته های خودشان و جامعه برسند؟ مطمئناً فرآیندهای تصمیم گیری جمعی، سیاستمداران را محدود می کند و هر کاری که بخواهند نمی توانند انجام دهند. به عبارتی، اگر یک سیاستمدار خوب هم داشته باشیم که بخواهد جامعه را به رفاه

برساند، یعنی مشکلی در دو بخش اول نداشته باشد، باز هم در فرآیند تصمیمات جمعی دچار مشکل می شود. در جامعه خودمان رئیس جمهور را در نظر بگیرد. او به عنوان کسی که از سوی تمام مردم انتخاب می شود مطمئناً خواسته های این است که بتواند شرایط خوبی فراهم بیاورد تا برای خودش و جبهه و شهرت داشته باشد. اما درون فرآیندها- یعنی وزرایی که انتخاب می کند، بوروکرات هایی که در سازمان ها وجود دارند، تعاملاتش با مجلس و سایر نهادها از جمله شهرداری ها یا قوه قضائیه- رئیس جمهور محدود می شود. از طرف دیگر جامعه هم او را محدود می کند؛ مثلاً نوع رسانه ها، فرهنگ موجود و اینها. آلسینا، پرسون و تابلینی که بر اقتصاد سیاسی کار می کنند، یک مجموعه مطالعات دارند که نشان می دهد سیاستمداران خیر خواه تر هستند تا بوروکرات ها. یعنی کسانی که از مردم رای می گیرند بیشتر به فکر حداکثر کردن رفاه جامعه هستند تا بوروکرات ها. بنابراین وقتی یک سیاستمدار در حداکثر کردن رفاه شکست می خورد، بخش بزرگی ناشی از آن است که او نمی تواند در فرآیندهای جمعی به نتایجی که می خواهد برسد. صحبت هایم را جمع بندی کنم. اینکه مشکل از ارزش های ذهنی است یا اینکه «نمی داند» به نظر من در میان سیاستمداران تا حدود زیادی منتفی است. سیاستمدارانی هستند که منافع گروهشان و خودشان را به منافع عمومی ترجیح می دهند اما «نتوانستن» بیشتر محدودیت ایجاد می کند.

شما «نتوانستن» را برجسته کردید، اما آیا دموکراسی های نیم بند و ناکارآمد خودشان باعث سوق دادن سیاستمداران به توزیع ثروت و تصمیمات هزینه زانمی شوند؟ آیا در ایران شاهد چنین وضعیتی نبودیم؟

دقیقاً این بحث وجود دارد. من [در سوال قبل] چارچوب اساسی را درباره نظام های دموکراتیک گفتم. باید درجه دموکراتیک بودن را در نظر بگیریم. این نکته مهمی است. بیوکنن می گوید که دست نامرئی آدم اسمیتی در دنیای سیاست وجود ندارد. در دنیای اقتصادی دست نامرئی از طریق سازوکار قیمت، باعث می شود که افراد وقتی منافع شخصی خودشان را پیگیری می کنند، منافع اجتماعی هم برآورده شود. بیوکنن تاکید می کند افراد در دنیای سیاست هم به دنبال منافع شخصی خودشان هستند اما سازوکاری همچون سازوکار قیمت در سیاست وجود ندارد، تا این جریان را در مسیر منافع عمومی قرار دهد. چه چیزی جایگزین دست نامرئی در سیاست می شود؟ آن نهادهایی که باید سیاستمداران را کنترل کنند. در یک

دموکراسی با کیفیت، نهادهای متفاوتی وجود دارد که باعث می‌شود جامعه به هدف خودش برسد. خلاصه بگوییم، در دنیای سیاست نهاد انتخابات مهم است. اگر نقص داشته باشد می‌تواند رفتار سیاستمداران را مخدوش کند؛ نهاد تفکیک قوا، نهاد بوروکراسی، نهاد احزاب، حتی بحث‌های تمرکزگرایی که رقابت درون سیستم را تامین می‌کند، همه مهم هستند. در ایران سیاستمداران درون این نهادهای ناقص و معیوب فعالیت می‌کنند. به همین خاطر هم خواسته‌های آنها با خواسته‌های عمومی فاصله دارد و هم توانمندی‌هایشان. بنابراین شاید در سطح رئیس‌جمهور که از یک نظام انتخاباتی تک‌حوزه‌ای ملی بیرون می‌آید، شرایط مطلوب‌تری داریم تا اوضاع نمایندگان مجلس‌مان [اشاره به تفاوت فرمول انتخاباتی حاکم بر این دو انتخابات]. اینها را باید با هم مقایسه کنیم. رئیس‌جمهور، نمایندگان مجلس، اعضای شورای شهر همه از مردم رای می‌گیرند و می‌توانیم اینها را با هم مقایسه کنیم.

کشورهایی مثل ما که از دموکراسی با کیفیتی برخوردار نیستند، چطور می‌توانند به سمتی حرکت کنند که رفتار سیاستمداران‌شان را در چارچوب قرار دهند تا تصمیمات اقتصادی درازمدت و درست اتخاذ کنند. چه درسی می‌توان از تجربه‌های جهانی شبیه به وضعیت خودمان آموخت؟

ما از زمان مشروطه، ۱۲۸۵ شمسی، در حال تلاش برای تعمیق دموکراسی هستیم. تعمیق دموکراسی یعنی با کیفیت و کاراتر شدن نهادهایی که خدمتتان عرض کردم. نکته‌ای که وجود دارد این است که ما مسیر رو به پیشرفتی را طی نمی‌کنیم. یا اگر رو به پیشرفت هستیم خیلی کند است. کشوری که از لحاظ جمعیت و شرایط به ما نزدیک است و من هم بیشتر روی آن کار کرده‌ام، کره جنوبی است. تا حدود ۱۹۸۱ دیکتاتورهای نظامی در کره دموکراسی نیم‌بندی را به وجود آورده بودند. برخی سال‌ها انتخابات برگزار می‌شد و بعضی سال‌ها برگزار نمی‌شد. اما از ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۶ هر چند ناآرامی‌های سیاسی

وجود داشت و پنج بار قانون اساسی‌شان اصلاح شد، اما نهایتاً به یک دموکراسی جاافتاده‌تر رسیدند. از آن به بعد این دموکراسی تعمیق بیشتری یافت. هم‌زمان اوضاع اقتصادی کره هم سامان گرفته است. مولفه‌هایی چون رشد اقتصادی و تورم کره وضعیت بسیار مناسبی دارند. چیزی که من می‌خواهم تاکید کنم این است که اقتصاد آنها تکمیل‌کننده دموکراسی‌شان است. آنها به یک ساختار اقتصادی رسیدند بر اساس نقش پررنگ شرکت‌های اقتصادی بزرگ به اسم «چانبول»‌ها مثل سامسونگ، ال‌جی، دوو و اینها. چانبول‌ها نقش پررنگی در اقتصاد دارند و با سیاستمداران و سیاست نیز همراه هستند و اقتصاد کره را پیش می‌برند. می‌بینیم که آنها بحران اقتصادی ۱۹۹۷ را به خوبی پشت سر گذاشتند و دارند پیش می‌روند. همچنین کره در شاخص‌هایی چون حکمرانی خوب، کنترل فساد، رقابت‌پذیری و پیچیدگی اقتصادی نیز اوضاع خوبی دارد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که نقش بنگاه‌های اقتصادی بزرگ در کره برای رسیدن به یک اقتصاد و سیاست با کیفیت پررنگ بوده است. بال دیگر این پیشرفت هم بوروکراسی با کیفیت بوده است. ما در ایران متأسفانه در هر دو این موارد اشکالات اساسی داریم. ما یک بوروکراسی فاسد و تنبل داریم که بهترین سیاست‌ها و سیاستمداران را هم اگر داشته باشیم و بالای این بوروکراسی قرار گیرند، چیز خوبی از آن بیرون نمی‌آید. از طرف دیگر در اقتصاد هم مشکل داریم که قله‌های فرماندهی را به کی بسپاریم و جدالی در این خصوص وجود دارد. مانده‌تنها در دنیای سیاست خودمان نمی‌توانیم تصمیمات بزرگ بگیریم که در دنیای اقتصاد هم نمی‌توانیم تصمیمات بزرگ بگیریم و دور نما این است که آن بنگاه‌های اقتصادی بزرگ هم به این راحتی‌ها شکل نخواهند گرفت. تاکید می‌دارم بر بحثی که داگلاس نورث در کتاب «خشونت و نظم‌های اجتماعی» دارد. کره جنوبی توانسته توازن دو گانه بین اقتصاد و سیاست را به گونه‌ای فراهم کند که از دلش توسعه بیرون بیاید. ولی در ایران، اقتصاد و سیاست هر دو شرایط را به گونه‌ای پیش می‌برند که مسیر اصلاحات را بسیار سخت کرده‌اند. مادر مسیر توسعه پیش نمی‌رویم. به عبارتی، ما گرفتار دولت طبیعی با نظم اجتماعی محدود هستیم. آن شروط آستانه‌ای هم نداریم. نورث برای حرکت از نظم دسترسی محدود به نظم دسترسی باز شروط آستانه‌ای قائل است:

- ۱- یکی اینکه سازمان‌های همیشه زنده داشته باشیم که عمرشان از افراد بیشتر باشد. الان می‌بینید واقعاً آقای خاتمی، مرحوم هاشمی و آقای احمدی‌نژاد اهمیت بیشتری در امور سیاسی ما دارند یا حزبی که در کنار اینها شکل گرفته‌اند.
- ۲- بحث دیگر حاکمیت قانون است. حاکمیت قانون باید دست کم برای خود سیاستمداران در قدرت وجود داشته باشد. ما در حاکمیت قانون یک مقدار پیش می‌رویم اما هنوز هم نشانه‌های زیادی هست که قانون همیشه یا برای همه رعایت نمی‌شود.
- ۳- شرط سوم، درباره کنترل افرادی است که بر خشونت سخت تسلط دارند. برای اینکه وارد دنیای اقتصاد و سیاست نشوند؛ اسمش را می‌گذارند کنترل نظامی‌گری. الان می‌بینیم که در آستانه انتخابات ۱۴۰۰ این شرط داگلاس نورث هم به شدت مشکل دارد و ما به سمتی می‌رویم که از کان بیشتری را به نظامیان بدهیم. بنابراین ما شروط را برای اصلاحات نداریم.

بنگاه‌های اقتصادی و بوروکراسی با کیفیت هم نداریم. البته هنوز پتانسیل نیروهای اصلاحات وجود دارد: یکی شفافیت است و دیگری مشارکت. اگر آمیدی باشد از این زاویه است.

منظور تان از شفافیت آدم‌هایی است که به دنبال شفافیت هستند؟

نه، وقتی صحبت از شفافیت می‌کنیم منظور تولید اطلاعات، انتشار اطلاعات و به کارگیری اطلاعات است. در بحث تولید اطلاعات باید قوانینش وجود داشته باشد؛ مثل قوانین دسترسی آزاد به اطلاعات. اطلاعات مختلف از جمله اطلاعات مالی، قراردادها، پرسنلی، اطلاعات مربوط به دولت و کل جامعه باید تولید شود، پردازش شود و منتشر شود. برای انتشار اطلاعات بازار رسانه اهمیت زیادی دارد. اطلاعات هم باید در جامعه به کار گرفته شود. در این بخش با ایده‌آل خیلی فاصله داریم اما خوشبختانه فضای مجازی به ما کمک کرده است. در زمینه مشارکت هم، چه مشارکت سیاسی و چه اجتماعی، برای کنترل سیاستمداران مدنظر است. یکی از مشارکت‌های خوبی که مردم می‌توانند داشته باشند از طریق سازوکار انتخابات است. از این طریق مردم می‌توانند سیاستمداران خوب را تشویق و سیاستمداران بد را تنبیه کنند. باز می‌بینیم که مکانیسم‌های انتخابات در ایران این طور است که این تشویق و تنبیه را محدود کرده است.

پیش که اطلاعات محدود بود، این مطرح بوده باشد. این طور بگویم که اینکه اصولگراها و اصلاح‌طلب‌ها نمی‌دانند چه برای جامعه خوب است دیگر متغی است. اما درباره اینکه نمی‌خواهند می‌توانیم بر اساس شواهد واقعی بگوئیم مصادیق منفعت بردن‌ها چه چیزی است. مثال بزنم؛ درباره پروژه‌های نفتی و پروژه‌های عمرانی مهم می‌توانید آمار بگیرید: پروژه‌های عمرانی شهرداری مشهد، شهرداری تهران، پروژه‌های نفت و گاز چه در سطح استخراج و چه در سطح پالایشگاه، پروژه‌های راهسازی. کاملاً با آمار و ارقام می‌توانید ببینید که گروه‌ها و احزاب اصولگرا منفعت می‌برند یا اصلاح‌طلب؟ کاملاً مشهود است که اصولگرایان نقش بسیار پررنگ‌تری دارند و عمدتاً هم از طریق اجزای غیرانتخابی جامعه. در بحث‌های بانکی هم به همین صورت. به نقل و انتقالات بانکی نگاه کنید، کدام یک از این گروه‌ها توانا تر هستند؟ ببینید، در سیاست خارجی ما منافع و نقش‌ها کاملاً مشهود است. گروه‌های سیاسی نزدیک به اصولگرایان از طریق بازوهای نظامی در کشورهای همسایه سیاست خارجی را پیش می‌برند، یا اصلاً در روابط اقتصادی با چین و روسیه. در نتیجه اصولگرایان از همین شرایط موجود، چه در پروژه‌های داخلی و چه مبادلات خارجی دارند سود می‌برند. اصلاح‌طلبان اما منفعت اقتصادی از گزینه‌هایی که مطرح می‌کنند نمی‌برند. اینها بیشتر موافق روابط اقتصادی و سیاسی با غرب هستند. آمار تجارت خارجی و سرمایه‌گذاری‌هایی که در کشورهای اروپایی و آمریکا داریم در سال‌های اخیر بسیار محدود شده است. اصلاح‌طلب‌ها از ایده‌ای که مطرح می‌کنند منفعتی نمی‌برند. بنابراین می‌رسیم به اینکه آیا می‌توانند؟ ساختارهای سیاسی و سازوکارهای تصمیم‌گیری جمعی ما که از سطح بوروکراسی و هیات وزیران هست تا مجلس و مجمع تشخیص مصحلت نظام و امثالهم عمدتاً در دست اصولگرایان است. بنابراین شرایطی که جامعه دارد با تفکر، خواسته‌ها و توانایی اصولگرایی همخوانی دارد و آنها همین را می‌خواهند.

پس می‌توان این نتیجه را از حرف شما گرفت که گشایشی اگر قرار است رخ دهد باید از همان‌هایی باشد که قدرت و منفعت دارند؟

داگلاس نورث می‌گوید بله. ائتلاف حاکم خودش باید به این سمت پیش برود. این قدر با هم دعوا و رقابت کنند که به این نتیجه برسند که باید قانون بین‌شان برقرار باشد.

ترجمه این بحث به زبان انتخابات ۱۴۰۰ می‌شود موضوع مدافعان یکدست شدن قدرت. نه، ببینید لزوماً یکدستی نیست. داخل همان یکدستی هم می‌تواند تکثری وجود داشته باشد و آنها هم چند شاخه شوند و با هم رقابت کنند تا آخرش به رقابت سازنده برسند. اصولگرایان دارند منافع خودشان را تأمین می‌کنند اما شواهد مختلف اقتصادی چون رشد درآمد سرانه، تورم، قدرت خرید مردم و اینها در نشان می‌دهد که منافع عمومی دارد آسیب می‌بیند. بنابراین یکدست شدن قدرت شاید ما را بیشتر از مسیر مطلوب منحرف کند. شاید نگویم، ما داریم از مسیر مطلوب بیشتر منحرف می‌شویم. برداشت من این است که با یکدست شدن قدرت شرایط ما خیلی سخت‌تر و پیچیده‌تر می‌شود.

برخی بر این باور هستند که نمی‌توان گفت یکدستی قدرت لزوماً خوب است اما می‌توان به آن مثل قمار نگاه کرد. که شاید یکدستی قدرت باعث شود اصلاحات اقتصادی

آقای دکتر آیا می‌توان از وضعیت طیف‌بندی‌های آشوبناک سیاست ایران تصویری به دست داد؟ آیا می‌توانیم بگوئیم یک طیف نمی‌داند، یک طیف نمی‌خواهد و یک طیف نمی‌تواند؟ مثلاً ما الان موضوع FATF را داریم و می‌بینیم چطور گره خورده است. از سوی دیگر مثلاً اشاره به مجلس کردید، جایی که منافع محلی به هزینه منافع ملی دنبال می‌شود. آیا می‌توان تصویری ارائه داد که ما با چه روبرو هستیم تا بلکه از دل این تصویر روزنه‌های برون‌رفت از این وضعیت را هم استخراج کنیم؟

درباره اینکه «نمی‌دانند» شاید چند سال

و ساختاری در دستور کار قرار گیرد. می‌گویند در ناتوانی نیروهای تحول‌خواه بگذارید قدرت یکدست شود تا بلکه عاقلان‌شان به واسطه ضرورت و حفظ بقا دست به اصلاحات بزنند.

نظر من این است که حداقل از سال ۱۳۹۶ مولفه‌های یکدست شدن قدرت دیده می‌شود. شما وزیر کشور، صنعت و حتی اقتصاد را در نظر بگیرید که وزرای مهمی هستند. ما مولفه‌های یکدست شدن قدرت را داشته‌ایم. حتی آقای روحانی به عنوان کسی که از اصولگرایان بوده نمی‌توانست شرایط را تغییر دهد. شما افراد دیگر را هم

با آقای روحانی مقایسه کنید. شاید خواسته‌های رئیس‌جمهور بعدی بر این اساس باشد که اوضاع بانکی و سیاست خارجی را سامان بدهد، اما آیا به نظر شما توانایی‌های او بیشتر از آقای روحانی خواهد بود؟ بحث درباره سیاستمدارانی که به دنبال منافع عمومی هستند ولی نمی‌توانند اینجا کاملاً مصداق دارد. یک رئیس‌جمهور اصولگرا تقریباً شبیه به آقای روحانی است. پایه‌های قدرت آقای روحانی از قدیم در جریان اصولگرایی بوده است. حتی اگر بحث رئیس‌جمهور نظامی باشد هم که ایشان سابقه امنیتی داشتند.

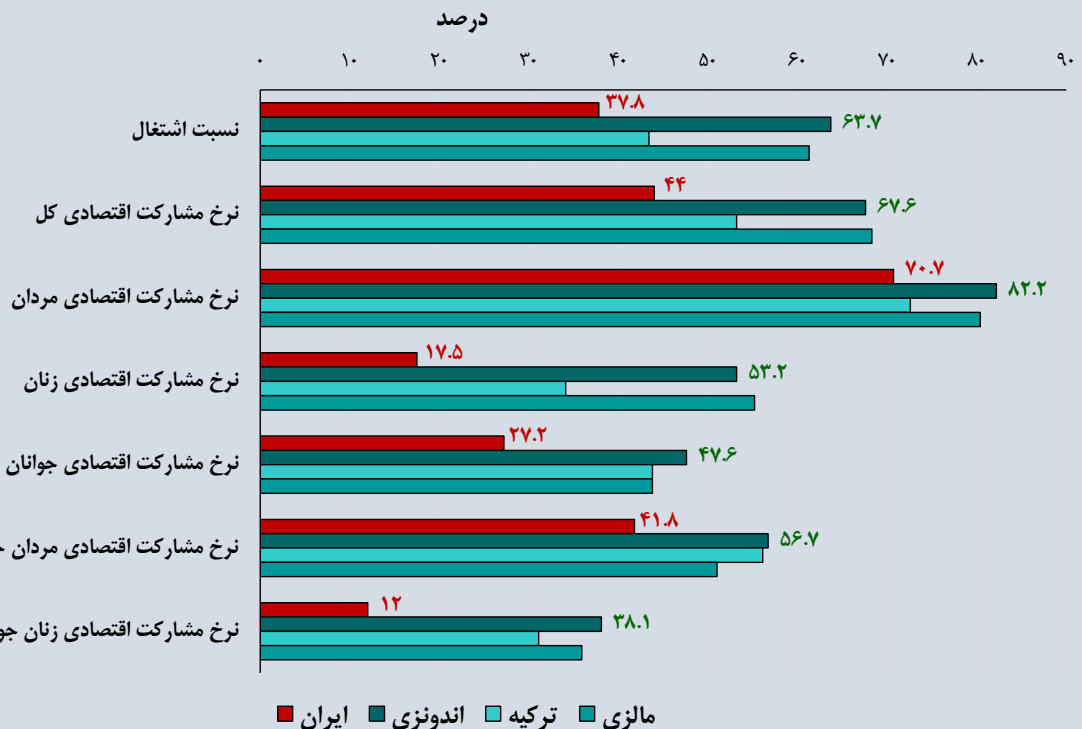
پس شما نه به یکدستی قدرت خوش بین هستید و نه نیروهای اصلاحگر را توانا به پیشبرد اصلاحات می‌دانید. پس فعلاً چشم اندازی پیش روی مانیت؟

چشم انداز جذابی نمی‌بینم. مگر همان بحث شفافیت و آگاهی بخشی ما در آینده، و نه آینده نزدیک، از دل مشکلات به نتیجه برساند. و گرنه به بحث‌های مذاکرات با آمریکا یا تحول ناشی از انتخابات خوش بین نیستم و ما بر همین روال پیش خواهیم رفت / تجارت فردا

بازار کار ایران در قیاس با سایر کشورها

- نسبت اشتغال یا نسبت تعداد شاغلان به کل جمعیت در سن کار، در کشور ایران کم و حدود ۳۸ درصد است در حالی که این رقم در کشور اندونزی حدود ۶۴ درصد است. این نسبت نشان می‌دهد چه سهمی از کل جمعیت در سن کار، شاغل هستند.
- نرخ مشارکت اقتصادی موید نسبت جمعیت فعال به جمعیت در سن کار است و جمعیت فعال، مجموع شاغلان و بیکاران را تشکیل می‌دهد. این نرخ در اقتصاد ایران فقط ۴۴ درصد است در حالی که در دو کشور اندونزی و مالزی حدود ۶۸ درصد است.
- دو عامل مهم اثر گذار بر پایین بودن نرخ مشارکت اقتصادی ایران، کم بودن نرخ مشارکت زنان و جوانان است که در قیاس با سایر کشورهای مورد بررسی، ارقام بسیار پایینی را تشکیل می‌دهد.

نرخ مشارکت اقتصادی و نسبت اشتغال کشورهای اندونزی، ترکیه و مالزی در قیاس با ایران - ۲۰۱۹ - ۲۰۲۰، درصد

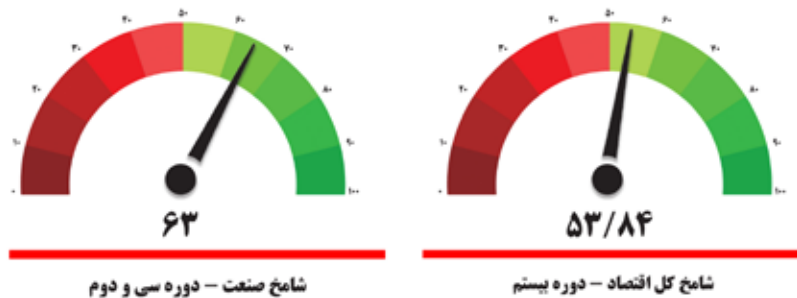

منبع داده‌ها: سازمان بین‌المللی کار

شامخ اردیبهشت ماه به ۵۳٫۸۴ واحد رسید اقتصاد ایران آماده رشد؛ اما نگران از آینده

شاخص موجودی مواد اولیه یا لوازم خریداری شده (۴۹٫۴۹) هرچند همچنان زیر ۵۰ است و کمتر از ماه قبل ولی کمترین نرخ کاهش را از ابتدای شروع طرح طی ۲۰ ماه گذشته در اردیبهشت ماه ثبت کرده است.

شاخص میزان استخدام و به کارگیری نیروی انسانی (۵۲٫۰۵) بیشترین مقدار را طی ۲۰ ماه از شروع طرح ثبت کرده این در حالی است که افزایش فقط به علت افزایش در بخش صنعت بوده و بخش خدمات و کشاورزی و ساختمان کاهش نیروی انسانی داشته اند.

شاخص قیمت خرید مواد اولیه یا لوازم خریداری شده (۷۶٫۲۵) نشان می دهد که همچنان روند افزایشی به شدت ادامه دارد که این موضوع بر روی شاخص قیمت محصولات تولید شده یا خدمات ارائه شده (۵۹٫۸۱) تأثیر گذار است که همراه با پایین آمدن قدرت خرید مشتریان

جدول ۱: شامخ کل اقتصاد - شاخص مدیران خرید (PMI) اردیبهشت ماه ۱۴۰۰

شاخص	اسفند ۹۹	فروردین ۱۴۰۰	اردیبهشت ۱۴۰۰
شامخ کل اقتصاد	۵۴/۷۳	۳۹/۶۵	۵۳/۸۴
میزان فعالیت های کسب و کار	۵۸/۳۹	۳۶/۱۵	۵۸/۶۴
میزان سفارشات جدید مشتریان	۵۵/۵۲	۳۱/۵۳	۴۹/۸۰
سرعت انجام و تحویل سفارش	۵۹/۶۷	۴۶/۹۲	۵۹/۲۳
موجودی مواد اولیه یا لوازم خریداری شده	۴۶/۸۷	۴۱/۸۶	۴۹/۴۹
میزان استخدام و بکارگیری نیروی انسانی	۴۹/۱۷	۴۹/۶۲	۵۲/۰۵
قیمت خرید مواد اولیه یا لوازم خریداری شده	۷۸/۵۶	۸۱/۸۶	۷۶/۲۵
موجودی محصول در انبار یا کارهای معوق	۴۷/۰۱	۴۸/۷۰	۴۵/۵۸
میزان صادرات کالا یا خدمات	۴۷/۸۰	۴۱/۳۱	۴۴/۶۹
قیمت محصولات تولید شده یا خدمات ارائه شده	۵۹/۱۲	۶۵/۷۳	۵۹/۸۱
مصرف حامل های انرژی	۵۷/۸۸	۳۸/۴۶	۵۷/۱۰
میزان فروش کالاها یا خدمات	۶۰/۳۰	۳۱/۴۳	۵۱/۱۵
انتظارات در ارتباط با میزان فعالیت اقتصادی در ماه آینده	۴۴/۵۷	۶۲/۹۸	۵۸/۹۶

شامخ کل اقتصاد در اردیبهشت ماه به ۵۳٫۸۴ واحد رسیده که بعد از اسفند ۹۹، بالاترین رقم در ۲۰ ماه اخیر است؛ اما آمارها همچنان از نگرانی فعالان اقتصادی نسبت به آینده حکایت دارد.

طبق نظرسنجی انجام شده از بنگاه های اقتصادی کشور، شاخص مدیران خرید (تعدیل فصلی نشده) برای کل اقتصاد ایران در اردیبهشت ماه، به ۵۳٫۸۴ به دست آمده است که نسبت به فروردین ماه (۳۹٫۶۵) افزایش داشته است و همان طوری که طبق روال سال قبل انتظار می رفت به دلیل تعطیلی های فروردین و بازگشایی مجدد در اردیبهشت شاهد بهبود در فعالیت های کسب و کار هادر اردیبهشت ماه هستیم.

جزئیات شاخص مدیران خرید کل اقتصاد

شاخص میزان فعالیت های کسب و کار در اردیبهشت ماه (۵۸٫۶۴) نسبت به فروردین ماه (۳۶٫۱۵) افزایش زیادی داشته است که به دلیل بازگشایی فعالیت ها در اردیبهشت ماه بوده است و بیشترین افزایش این شاخص در بخش صنعت بوده است.

شاخص میزان سفارشات جدید مشتریان (۴۹٫۸۰) برای دومین ماه پیاپی کاهش داشته است هرچند شدت کاهش آن نسبت به فروردین ماه بسیار کمتر بوده است. این کاهش تقاضا به اعتقاد فعالان اقتصادی ناشی از نااطمینانی طرف تقاضا نسبت به تصمیمات دولت آتی، نتیجه مذاکرات برجام و نوسانات قیمتی است.

نمودار ۱: مقایسه شاخص کل اقتصاد

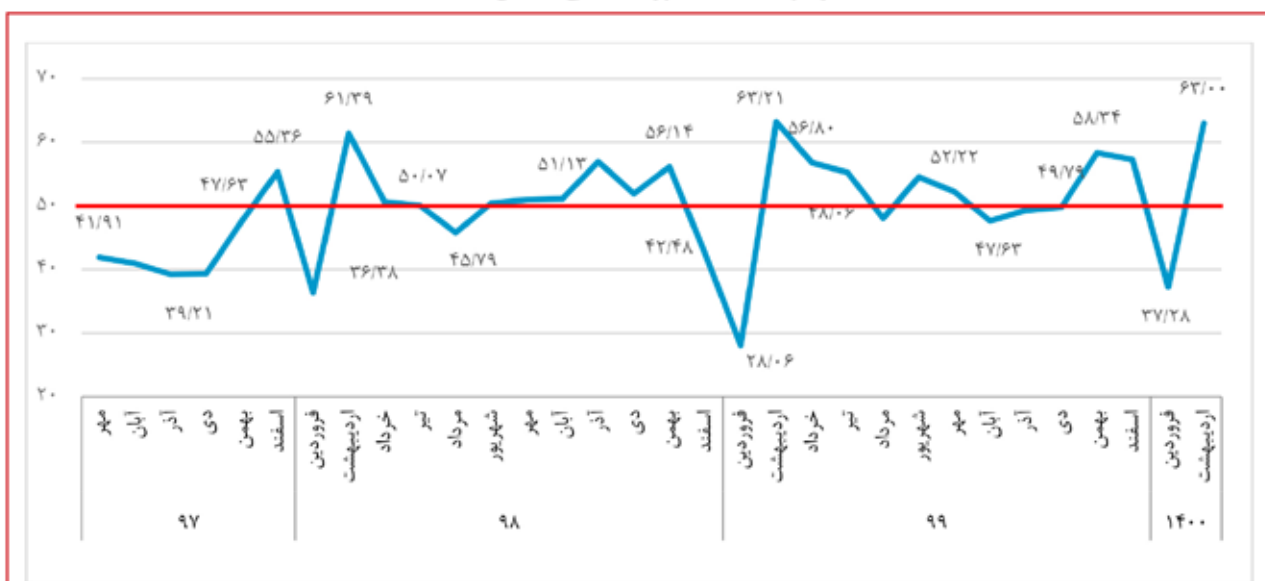
بر روی کاهش تقاضا تأثیرگذار است. این در حالی است که به گفته اکثر فعالان اقتصادی عمده افزایش قیمت‌های سالانه طی ماه‌های آتی اعمال خواهد بود و بر اساس گزارش مرکز آمار ایران از شاخص قیمت مصرف‌کننده در اردیبهشت ماه، نرخ تورم ۱۲ ماهه ۴۱ درصد بوده است.

شاخص میزان فروش کالاها و خدمات ۵۱٫۱۵ افزایش ملایمی نسبت به ماه قبل داشته است که این افزایش هم فقط در بخش صنعت بوده و بخش ساختمان و خدمات و کشاورزی با کاهش روبرو بوده‌اند. همان‌طور که پیش‌بینی شده بود بر اساس شاخص انتظارات، پس از بازگشایی

جدول ۲: شاخص صنعت - شاخص مدیران خرید (PMI) اردیبهشت ماه ۱۴۰۰

شاخص	اسفند ۹۹	فروردین ۱۴۰۰	اردیبهشت ۱۴۰۰
شاخص کل صنعت	۵۷/۲۹	۳۷/۲۸	۶۳/۰۰
مقدار تولید محصولات	۵۶/۱۵	۲۸/۴۰	۶۸/۶۸
میزان سفارشات جدید مشتریان	۶۲/۱۸	۲۸/۵۲	۶۱/۸۱
سرعت انجام و تحویل سفارش	۶۳/۷۰	۴۳/۷۸	۶۶/۶۴
موجودی مواد اولیه خریداری‌شده	۴۹/۴۲	۴۳/۰۱	۵۳/۵۹
میزان استخدام و بکارگیری نیروی انسانی	۵۰/۴۸	۵۳/۷۸	۵۹/۶۶
قیمت خرید مواد اولیه	۷۹/۹۸	۸۲/۶۴	۷۶/۲۱
موجودی محصول نهایی در انبار	۴۴/۶۶	۵۳/۲۷	۵۲/۷۴
میزان صادرات کالا	۵۲/۶۶	۴۲/۸۶	۴۶/۵۱
قیمت محصولات تولیدشده	۵۶/۴۵	۶۲/۰۶	۵۹/۸۲
مصرف حامل‌های انرژی	۵۷/۳۲	۳۳/۹۶	۶۷/۰۳
میزان فروش محصولات	۶۴/۱۸	۲۷/۰۳	۶۲/۸۴
انتظارات تولید در ماه آینده	۴۴/۲۲	۷۴/۹۴	۶۰/۶۶

نمودار ۲: مقایسه روند شاخص بخش صنعت

جدول ۳: وضعیت شاخص های صنایع منتخب از نگاه طرح شاخص مدیران خرید - اردیبهشت ماه ۱۴۰۰

شاخص	صنایع لاستیک و پلاستیک	صنایع فرآورده های نفت و گاز	صنایع نساجی	ماشین سازی و لوازم خانگی	صنایع کانی غیر فلزی	صنایع فلزی	صنایع غذایی	صنایع شیمیایی	چوب، کاغذ و میلمان	وسایل نقلیه و قطعات وابسته	پوشاک و جرم	سایر صنایع
شاخص گروه	۶۰/۰۰	۵۹/۱۰	۵۵/۰۰	۷۲/۴۰	۷۰/۴۵	۶۱/۵۸	۵۳/۴۱	۶۲/۳۶	۷۴/۱۲	۷۲/۲۰	۵۶/۳۹	۵۰/۸۳
مقدار تولید محصولات	۶۴/۲۹	۶۶/۰۰	۶۸/۷۵	۸۶/۰۰	۸۱/۸۲	۶۷/۳۵	۵۳/۰۳	۶۴/۸۱	۷۶/۴۷	۷۸/۰۰	۶۱/۱۱	۶۶/۶۷
میزان سفارشات جدید	۶۴/۲۹	۶۰/۰۰	۵۶/۲۵	۶۶/۰۰	۷۷/۲۷	۵۶/۱۲	۴۵/۴۵	۶۵/۷۴	۷۳/۵۳	۸۰/۰۰	۵۵/۵۶	۵۰/۰۰
سرعت انجام و تحویل سفارش	۵۰/۰۰	۶۴/۰۰	۴۳/۷۵	۸۲/۰۰	۷۲/۷۳	۶۴/۲۹	۶۳/۶۴	۶۵/۷۴	۷۶/۴۷	۷۴/۰۰	۶۶/۶۷	۵۰/۰۰
موجودی مواد اولیه	۵۷/۱۴	۵۴/۰۰	۳۱/۲۵	۵۶/۰۰	۵۹/۰۹	۵۴/۰۸	۶۰/۶۱	۴۹/۰۷	۶۷/۶۵	۵۲/۰۰	۲۲/۲۲	۱۶/۶۷
میزان استخدام و بکارگیری نیروی انسانی	۵۷/۱۴	۴۸/۰۰	۵۶/۲۵	۶۶/۰۰	۵۰/۰۰	۶۴/۲۹	۵۴/۵۵	۵۸/۳۳	۷۳/۵۳	۶۲/۰۰	۶۱/۱۱	۵۰/۰۰
قیمت خرید مواد اولیه	۶۴/۲۹	۷۴/۰۰	۴۳/۷۵	۷۰/۰۰	۷۲/۷۳	۷۵/۵۱	۸۷/۸۸	۷۷/۷۸	۸۵/۲۹	۷۸/۰۰	۵۵/۵۶	۹۱/۶۷
موجودی محصول (انبار)	۶۴/۲۹	۴۴/۰۰	۶۲/۵۰	۶۰/۰۰	۵۴/۵۵	۴۱/۸۴	۵۱/۵۲	۵۴/۶۳	۷۰/۵۹	۴۶/۰۰	۶۶/۶۷	۲۵/۰۰
میزان صادرات کالا	۴۲/۸۶	۴۴/۰۰	۴۳/۷۵	۵۶/۰۰	۴۰/۹۱	۴۸/۹۸	۳۳/۳۳	۵۲/۷۰	۵۰/۰۰	۵۴/۰۰	۵۰/۰۰	۴۱/۶۷
قیمت محصولات تولید شده	۵۰/۰۰	۶۸/۰۰	۴۳/۷۵	۵۸/۰۰	۷۲/۷۳	۶۰/۲۰	۵۳/۰۳	۶۱/۱۱	۶۷/۶۵	۵۶/۰۰	۶۱/۱۱	۶۶/۶۷
مصرف حامل های انرژی	۷۱/۴۳	۵۶/۰۰	۶۸/۷۵	۷۸/۰۰	۷۲/۷۳	۶۵/۳۱	۵۷/۵۸	۶۵/۷۴	۷۶/۴۷	۶۸/۰۰	۵۵/۵۶	۷۵/۰۰
میزان فروش محصولات	۶۴/۲۹	۶۰/۰۰	۶۲/۵۰	۷۴/۰۰	۸۱/۸۲	۵۷/۱۴	۴۲/۴۲	۶۶/۶۷	۷۶/۴۷	۷۸/۰۰	۵۰/۰۰	۴۱/۶۷
انتظارات تولید در ماه آینده	۴۲/۸۶	۶۲/۰۰	۶۲/۵۰	۷۰/۰۰	۶۸/۱۸	۵۱/۰۲	۶۰/۶۱	۶۲/۰۴	۵۸/۸۲	۶۸/۰۰	۸۸/۸۹	۵۰/۰۰

سال قبل (۶۳,۲۱) است و به طور معمول پس از تعطیلات شاهد چنین افزایشی هستیم. در اردیبهشت ماه همه زیرشاخص های اصلی شاخص صنعت افزایش داشتند و عدد بالای ۵۰ را ثبت کرده اند.

شاخص میزان سفارشات جدید مشتریان در اردیبهشت ماه (۶۱,۸۱) نسبت به فروردین افزایش داشته که نشان دهنده بهبود در تقاضای مشتریان پس از پایان تعطیلات فروردین ماه است اگرچه شدت افزایش آن در مقایسه با سال های قبل کمتر است اما به طور کلی میزان افزایش آن تحت تأثیر انتخابات و مذاکرات برجام متناسب با انتظارات فعالان اقتصادی نبوده است.

شاخص موجودی مواد اولیه در اردیبهشت (۵۳,۵۹) برای دومین ماه بعد از بهمن عدد بالای ۵۰ را به ثبت رسانده است و در مجموع این شاخص اردیبهشت بالاترین را ابتدای شروع طرح در بخش صنعت به ثبت رسانده است.

شاخص میزان استخدام و به کارگیری نیروی انسانی بخش صنعت در اردیبهشت ماه (۵۹,۶۶) برای ۱۶ امین ماه پیاپی نسبت به ماه قبل افزایش داشته و در این ماه بالاترین میزان خود را به ثبت رسانده است هرچه بسیاری بنگاه های اقتصادی نسبت به کمبود نیروی کار شکایت داشتند.

شاخص انتظارات تولید در ماه آینده (۶۰,۶۶) خوش بینی فعالان اقتصادی را به بهبود در فعالیت بخش صنعت در خرداد ماه نشان می دهد. انتظارات مثبت به نتیجه مذاکرات برای رفع تحریم ها و امید به گشایش اقتصادی و مالی و تحریک بخش تقاضا باعث شده تا این شاخص همچنان روند افزایشی داشته باشد.

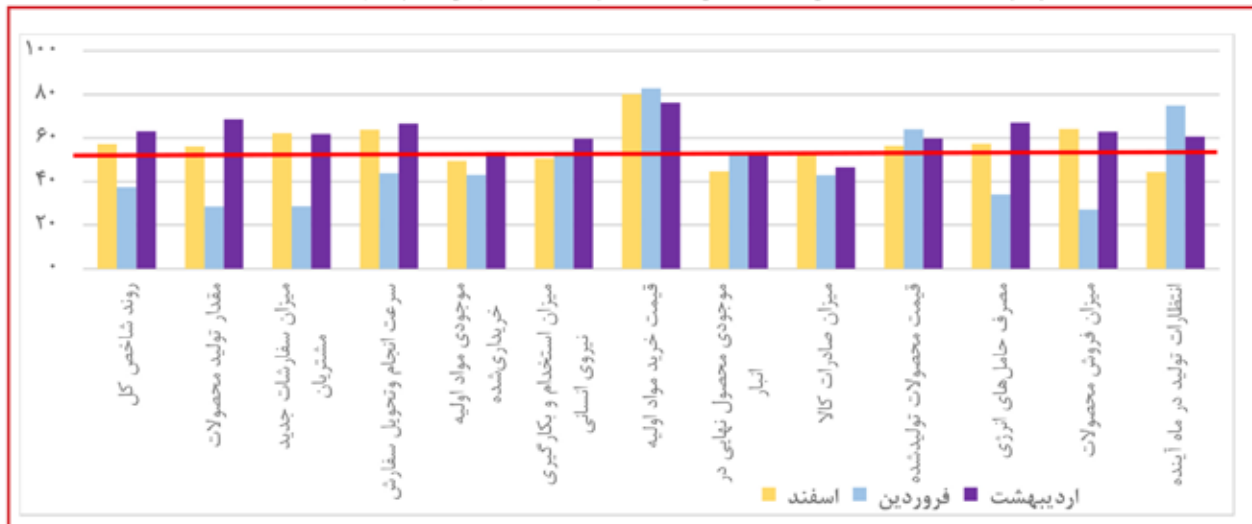
کسب و کارها، اکثر فعالیت های اقتصادی در اردیبهشت ماه با رشد روبرو بوده اند؛ اما نااطمینانی نسبت به شرایط پیش رو از لحاظ لغو تحریم ها و همچنین تصمیمات دولت آینده باعث شده تا تقاضای مشتریان با کاهش همراه باشد. از سوی دیگر نابسامانی قیمتی و نرخ ارز ناشی از تحریم، کمبود نقدینگی همچنان عمده ترین دلیل مشکلات فعالان اقتصادی هستند. به طوری که مجموعه این عوامل اثر روانی منفی هم بر روی طرف تقاضا و هم بر روی طرف عرضه گذاشته است و آن ها را دچار سردرگمی کرده است.

شاخص مدیران خرید در بخش صنعت

بر اساس داده های به دست آمده از بنگاه های بخش صنعت، شاخص مدیران خرید صنعت در اردیبهشت ماه ۶۳ ثبت شده است که نسبت به فروردین افزایش قابل توجهی داشته و تقریباً مشابه اردیبهشت

نمودار ۳: مقایسه شاخص‌های بخش صنعت در سه ماه منتهی به اردیبهشت ماه ۱۴۰۰

به طور کلی در بخش صنعت به دنبال بازگشایی کسب و کارها اکثر تولیدکنندگان بهبود در تولید را ثبت کردند اما در این ماه علاوه بر موانع همیشگی مانند نوسانات قیمتی ناشی از تحریم، دو مشکل جدید یکی تغییرات احتمالی سیاست‌های دولت طی ماه‌های آتی که طرف تقاضا را تحت تأثیر قرار داده و دیگری مشکل قطعی برق بوده است. تقریباً تمام فعالان اقتصادی از خساراتی که قطعی‌های برق به دستگاه‌های تولیدی وارد کرده و هزینه بالای تعمیر تجهیزات گله‌مند بودند به ویژه که این امر باعث شده تا با ظرفیت بسیار پایین‌تر از توان خود تولید کنند.

برخی از مشکلات اصلی از دید فعالان اقتصادی در اردیبهشت ماه - قطعی‌های برق در ماه اخیر معضل جدی برای فعالان اقتصادی بوده و خسارات زیادی را به دستگاه‌های تولیدی وارد کرده و تعویض و تعمیر هم‌بازینه‌های بالا صورت می‌گیرد. (صنایع فلزی، صنایع نساجی، ماشین‌سازی و لوازم‌خانگی، پوشاک و چرم و...)

- کاهش تقاضا به دلیل وجود انتخابات پیش‌رو و همچنین سردرگمی در خصوص توافقات برجام و از سوی دیگر نوسانات شدید قیمتی تقاضای مشتریان را با کاهش روبرو کرده است. (صنایع لاستیک و پلاستیک، کانی غیرفلزی، صنایع غذایی، صنایع فلزی)

- کمبود نیروی انسانی به دلیل شیوع بالای کووید ۱۹ در اردیبهشت‌ماه و از طرفی عدم دسترسی به نیروی کار به دلیل عدم تناسب حقوق و دستمزدها با هزینه‌ها (صنایع کانی غیرفلزی، صنایع غذایی و...)

- همچنان عدم پرداخت تعهدات از سوی خودروسازان وجود دارد که هر روز بر شدت کمبود نقدینگی بسیاری از صنایع وابسته می‌افزاید (وسایل نقلیه و قطعات وابسته و صنایع لاستیک و پلاستیک)

- با افزایش قیمت مواد اولیه و تجهیزات، از خردادماه انتظار می‌رود افزایش قیمت محصولات در اکثر صنایع اعمال شود.

- افزایش شدید قیمت حامل‌های انرژی

شامخ در برخی از کشورها در آوریل و می ۲۰۲۱

کارشناسان در نشست پژوهشکده امور اقتصادی تحلیل کردند مصائب صنعت در دهه ۹۰

چرا بنیه صنعت در دهه ۹۰ تحلیل رفت؟ این عنوان سوالی است که در نشستی در پژوهشکده امور اقتصادی و وزارت اقتصاد، دستمایه تحلیل بخش صنعت در دهه ۹۰ قرار گرفت. تحلیل هان نشان داد «شوک مداخلات اقتصادی دولت اعم از قیمت گذاری» در کنار «تشدید تحریم های بین المللی» دو عاملی هستند که در ۱۰ سال گذشته مهم ترین موانع رشد صنعت در ایران بوده اند. در این نشست تصریح شد مداخلات اقتصادی دولت از دو مسیر «کاهش انگیزه نوآوری» و «کاهش سهم اقتصاد رسمی» بر تولید صنعتی اثر گذار بوده ضمن اینکه تشدید تحریم های بین المللی از چهار مسیر «کاهش درآمدا رزی»، «افزایش هزینه مواد اولیه و واسطه ای»، «خروج شرکای خارجی از بازار ایران» و «کاهش سهم اقتصاد رسمی» به مانعی جدی پیش روی صنعت و تولید بدل شد. بررسی یک پژوهشگر صنعتی نشان می دهد مداخلات بازاری و غیربازاری دولت در اقتصاد و صنعت طی این دهه موجب شد تا بخش تولید در نتیجه انواع محدودیت ها، مشوق ها، ممانعت ها و قیمت گذاری ها نتواند مسیر طبیعی خود را طی کند.

حال صنعت در دهه گم شده

افسانه شفيعی با اشاره به سهم بخش صنعت از کيک اقتصاد ايران گفت: «آمارها به ما می گویند در این دهه، صنعت چیزی بین ۱۴ تا ۱۸ درصد سهم از تولید ناخالص داخلی داشته است. یعنی کمتر از یک پنجم تولید کشور به صنعت مربوط است. برآورد من از سهم ارزش افزوده بخش صنعت، وقتی به این جدول نگاه می کنم این است که وضعیت رو به رشد بوده است. مشاهده شاخص تولید صنعتی اما نشان می دهد اتفاقات نامطلوبی طی دهه ۹۰ برای بخش صنعت رخ داده است. ارزیابی من نشان می دهد نسبت به یک دهه قبل، شاخص تولیدات صنعتی کشور ۲/۸ واحد کمتر شده است. اینکه این وضعیت پارادوکسیکال را چگونه می توان تفسیر کرد، سوال مهمی است که در ادامه به آن پاسخ خواهیم داد.»

عضو هیات علمی موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی در ادامه افزود: «بررسی نسبت قیمت کالاهای صنعتی در مقابل قیمت سایر کالاهای اقتصادی در این دهه نشان می دهد در اغلب سال ها شاخص در محدوده عدد یک نوسان داشته که نشان می دهد این دو بخش همزمان با هم بالا رفته اند یا حتی کمتر از آن رشد کرده است، موضوعی که بخشی از آن احتمالا به واسطه سیاست های قیمت گذاری بوده است. با استناد به همین داده ها می توان متوجه شد سرکوب قیمت ها نفس بخش صنعت ما را حبس کرده است. البته در سال های ۹۷ و ۹۸ این وضعیت تغییر کرده و قیمت گذاری دستوری موفق به مهار قیمت تولیدات صنعتی نشده است.»

شفيعی افزود: «مرور دیگر شواهد این حوزه نشان می دهد هرچه در دهه ۹۰ پیش می رویم، متوجه می شویم بخش صنعت قدرت خلق ارزش افزوده خود را از دست داده است. این را می توان از بررسی نسبت بین ارزش افزوده به ارزش ستانده صنعتی فهمید که گرچه در ابتدای دهه ۸۰ حدود ۳۸/۹ درصد بوده اما در ابتدای دهه ۹۰ این عدد به ۲۵/۴ درصد رسیده و در اواخر دهه ۹۰ روی ۲۷/۵ درصد قرار گرفته است. اهمیت این شاخص به این دلیل است که

عملکرد شاخص تولید صنعتی

بررسی محتوای این نشست نشان می دهد صنعت در دهه ۹۰ به سرنوشت خود در دهه ۶۰ دچار شده و در نتیجه عوامل عمدتا غیراقتصادی، فرصت رشد را از دست داد. چند نشانه مهم این اتفاق را می توان در افزایش اندک سهم ارزش افزوده بخش صنعت از تولید ناخالص داخلی دید. گران شدن هزینه ورود به صنعت که خود را در افزایش بهای سرمایه گذاری و کاهش توان اشتغال زایی صنعت بازنمایی می کند مورد دیگری است که خبر از بروز خطا در نحوه سیاست گذاری برای رشد بخش صنعت می دهد. تحلیل تحلیلگران حاضر در این نشست این است که توان صنعت در دهه ۹۰ به دلیل مجموعه عوامل یاد شده تحلیل رفته و قدرت رشدزایی و ایجاد ارزش افزوده آن کاهش یافته است. در عین حال در اواخر این دهه تمایل سرمایه گذاران برای ورود به سرمایه گذاری کاهش یافته که همین عامل اثر خود را روی رشد بخش صنعت در سالیان آتی خواهد گذاشت.

بالاست و ایجاد اشتغال نیز گران تر شده است.»

عضو هیات علمی موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی در ادامه افزود: «با مقایسه افزایش میزان هزینه‌های ایجاد شغل و تأسیس بنگاه که خود را در نرخ سرمایه‌گذاری نشان می‌دهد، به یک دوراهی می‌رسیم. سوال ما این است که آیا اینکه هزینه ایجاد شغل افزایش یافته ولی میزان ایجاد شغل تغییر نکرده، به دلیل توسعه صنایع بزرگ است که اشتغال‌زایی پایینی دارند یا اینکه این همان روند سرمایه‌گذاری قبلی است که امروزه خود را با توجه به شوک‌های جدید تعدیل کرده و همان سطح اشتغال را حفظ کرده است؟ با دسته‌بندی عوامل مختلف در دو گروه نشانگرهای پیشرو صنعتی و نشانگرهای پسین صنعتی، می‌توان تحلیلی متفاوت از این دهه ارائه کرد. در ردیف نشانگرهای پیشرو صنعتی متغیرهایی مثل سطح سرمایه‌گذاری یا میزان صدور مجوز یا هزینه ایجاد شغل صنعتی مواردی هستند که انگیزه‌های تولید را به وجود می‌آورند و من‌باعتنا به تحلیل این بخش معتقدیم توان بخش صنعت رو به تضعیف است. اثر این موضوع را می‌توان در جایگاه صنعت در نقشه تولید اقتصادی یا سهمی که از ارزش افزوده دارد، دید.»

شفیعی در پایان با اشاره به رابطه مبادله بین بخش صنعت با سایر بخش‌ها تصریح کرد: «این رابطه نشان می‌دهد هرچه بخش صنعت نسبت به سایر بخش‌های اقتصاد ضعیف‌تر شود، انگیزه ورود سرمایه‌گذار به این بخش هم کاهش پیدا می‌کند. موضوعی که مستقیماً تأثیر سوء خود را روی توان خلق ارزش افزوده صنعتی گذاشته در دهه ۹۰ خورشیدی است. ماتریس تأثیر این دو دسته از نشانگرهای پیشرو و پسین به خوبی عملکرد سیاست‌گذار را در این دهه نشان می‌دهد. یعنی اگر در سمت عمودی نمودار، خروجی عملکرد نشانگرهای پیشرو نامناسب است و در سمت افقی، شرایط مطلوب نیست، نتیجه‌ای که به دست می‌آید جالب توجه است. درباره دهه ۹۰ هم وقتی از یکسو می‌بینیم ورودی سرمایه‌گذاری نامناسب است که خبر از تداوم وضعیت نامطلوب در آینده می‌دهد و از دیگر سو سرمایه‌گذاری‌های قبلی در جایگاه ضعیفی قرار دارند، بنابراین ما در محدوده ضعیف ماتریس قرار می‌گیریم. وقتی هم نماگرهای پیشرو و هم نماگرهای پسین ما آمارهای قابل قبولی ارائه نمی‌کنند، بدیهی است که باید سیاست‌گذار برای خروج از این وضعیت چاره‌اندیشی کند...»

روشن شدن موتور انتظارات تورمی در دهه ۹۰

تحریم برای ایران اگر جز خسارت هیچ نداشت، موتور انتظارات تورمی را روشن کرد. علی‌دینی ترکمانی دیگر کارشناس این نشست با اشاره به شباهت دهه ۹۰ با دهه ۶۰ گفت: دهه ۶۰ به دلیل وقوع جنگ برای اقتصاد ایران دهه‌ای از دست رفته است. در این دهه رشد اقتصادی به طور متوسط منفی ۱/۶ درصد بوده است. تشکیل سرمایه در بخش صنعت و در بخش‌های دیگر به شدت افت کرد. در دهه ۹۰ نیز میانگین رشد اقتصادی صفر بوده و طبیعی است که

توان رشدزایی بخش صنعت از مجرای آن قابل مشاهده است. نرخ ۳۹ درصدی ارزش افزوده به ارزش ستانده صنعتی در ابتدای دهه ۸۰ مجالی بود برای جوانه زدن صنعت. با گذشت زمان این رقم کم می‌شود. هر چه این رقم کاهش می‌یابد، یعنی بخش بیشتری از خروجی صنعت که همان درآمد ناشی از تولید است، دوباره برای تداوم تولید در قالب هزینه‌ها خرج شود. در چنین وضعیتی است که صنعت دچار روزمرگی شده و مجالی برای کارهای توسعه‌ای نخواهد داشت.»

این پژوهشگر در ادامه به این پرسش پرداخت که آینده صنعت چگونه می‌خواهد رقم بخورد؟ از مجرای مجوزهای صنعتی امکان پاسخگویی به این سوال وجود دارد و در طول سال‌های ۹۰ و ۹۱ که به یکباره اقتصاد ناشی از بحران ارزی، خروج سرمایه از کشور و... به هم ریخت، شاهد افت ۳۴ درصدی مقدار سرمایه‌گذاری هستیم ضمن اینکه تعداد مجوزها حدود ۴۲ درصد افت کرده است. نسبتی که نشان می‌دهد تعداد افراد مشتاق به ورود به صنعت ریزش شدیدی را تجربه کرده است. در پایان دهه البته اتفاقات جالب‌تری رخ داده است. با اینکه در پایان دهه ۹۰ رشد سرمایه‌گذاری به ۳۱۵ درصد رسیده، اما از نظر تعداد افراد رشد ما تنها ۱۳ درصد بوده است. این دو عدد را که باهم مقایسه می‌کنیم، به خوبی به افزایش چشمگیر هزینه سرمایه‌گذاری برای افرادی که متقاضی ورود به این عرصه هستند، پی می‌بریم.»

شفیعی با اشاره به کارویژه مهم صنعت یعنی افزایش اشتغال بحث خود را ادامه داد و گفت: «سرمایه‌گذاری باید در راستای اهداف مهم اقتصادی-اجتماعی مثل اشتغال باشد. از مقایسه روند تغییرات متوسط اشتغال صنعتی به هزینه ایجاد شغل صنعتی می‌توان فهمید در دهه ۹۰ و در واقع در شرایطی که از ابتدا تا انتهای دهه ۹۰ متوسط اشتغال صنعتی از ۱۷/۵ به ۱۶/۸ رسیده، هزینه ایجاد اشتغال صنعتی به شدت افزایش یافته است. در واقع برای بنگاهی که امروز می‌خواهد وارد صنعت شود، هم هزینه‌های سرمایه‌گذاری به واسطه شوک‌هایی که رخ داده، بسیار

منحنی لبخند بر سندی یعنی ارزش افزوده بالاتری بر خوردار شوند، چه باید بکنند، بحث را ادامه داد و گفت: «شخصاً استفاده از سرمایه خارجی و وصل شدن به زنجیره‌های مذکور را به عنوان راه حلی در این زمینه می‌پذیرم. ما البته در بسیاری از صنایع از مرحله مونتاژ، ساخت کارخانه و ... گذر کرده‌ایم. البته در تولیدات با ضریب تکنولوژی ما، شاید نیازی به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نداشته باشیم. اما اگر قرار باشد مثلاً در صنعت خودرو ما تولیداتی به روز مثل اتومبیل‌های هوشمند و خودران را بسازیم که احتمالاً طی ۳۰ سال آینده ۵۰ درصد کل بازار را به دست خواهند آورد، راهکار ما چیست؟ تصور می‌کنم همان ارتباط ایران خودرو و سایپا با پژو و سیتروئن راه خوبی بود که ما را به مقصد می‌رساند. بنابراین توصیه من این است که ایران در بخش صنایع و محصولات‌های تک به سمت سرمایه‌گذاری مشترک و در بخش محصولات و صنایع با فناوری پایین، بی‌نیاز از FDI است. کشور در این بخش تجربه طولانی دارد. ما باید وارد قرار دادهای انتقال فناوری شویم. وارد تحقیق و توسعه مشترک با برندهای جهانی شویم. تجربه جهانی پیش روی ماست. اتفاق جالبی که در بسیاری از رشته‌های فعالیت‌ها رخ داده این است که بسیاری از کشورهای یا در خاک خود یا در خاک کشورهای اصلی سرمایه‌گذاری کرده و واحدهای تحقیق و توسعه جهانی احداث کرده‌اند. الان دیگر فقط خود سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی مهم نیست. بحث تحقیق و توسعه نیز مهم است و شاید به واسطه همان منحنی لبخند، اهمیت به مراتب بیشتری دارد.» این اقتصاددان با اشاره به تجربه ترکیه در این زمینه یادآور شد: «در اکثر رشته‌های فعالیت‌ها، تولیدکنندگان ترک به عرضه‌کننده‌های جهانی متصل هستند. بخشی از این مهم مدیون بازاریابی قوی ترک‌هاست. موضوعی که باعث شده ترکیه یا کره جنوبی به یکی از مراکز مهم تحقیق و توسعه برای بسیاری از صنایع جهان بدل شود. ایران از این نظر بسیار ضعیف عمل کرده است.»

دینی تر کمانی با نقد استراتژی‌های توسعه کشور در سالیان اخیر بحث خود را پایان داد. وی گفت: «از همان دهه ۶۰ واژه توسعه صادرات به یکی از کلیدواژه‌های مهم در استراتژی توسعه صنعتی، برنامه‌ریزی‌های اقتصادی و تحلیل‌های ما تبدیل شده است. ما تا پیش از این به دنبال خودکفایی در کشاورزی و ... بودیم. ولی از سال ۶۷ به این سو همواره در نزد سیاست‌گذاران، نگاه به بازارهای خارجی هم وجود داشته است. به نظر من پرسش کلیدی ما باید این باشد که چه مکانیزمی از وقوع چنین وضعیتی ممانعت به عمل می‌آورد؟ اینکه ترکیه می‌تواند این راه را

این متغیر تأثیر خود را روی تشکیل انباشت سرمایه در بخش صنعت، یا در بهره‌وری می‌گذارد.

دینی تر کمانی با اشاره به ثبات نرخ ارز و تورم در دهه ۷۰ و ۸۰، درباره دهه ۹۰ گفت: «با ورود به دهه ۹۰ شاهد این هستیم که موتور انتظارات تورمی به دلیل تحریم روشن می‌شود. این رویکرد حساب و کتاب قبلی را به هم می‌ریزد. به همین دلیل است که در این دوره مکانیزم‌های کنترل قیمت اجتناب‌ناپذیر می‌شود. این به معنی خوب بودن کنترل قیمت نیست.»

تر کمانی با تأیید نکاتی که در خصوص زنجیره ارزش جهانی در نشست مطرح شد، خاطر نشان کرد: «اینکه ارزش افزوده بالاتر متعلق به بازیگرانی است که تحقیق و توسعه بالاتری دارند یا در روند طراحی محصول فعال هستند، یا به بازاریابی و خدمات پس از فروش برمی‌گردد، و تولید خود کالا یا ارزش افزوده آن ارزش چندانی ندارد، نکته درستی است. هر چند در بخش کشاورزی، معدن و ... این مورد صدق نمی‌کند چون روند کار اساساً جور دیگری است.»

دینی تر کمانی با طرح این سوال که صنایع ما از جمله خودروسازی یا سایر صنایع تولیدی برای اینکه به بخش‌های بالایی

تجاری و شرکای اقتصادی که در کشور سرمایه‌گذاری می‌کردند، بخش دیگری از عوامل مهمی است که تکانه‌های بیرونی زمینه‌ساز نوسان بخش صنعت در دهه ۹۰ شد.

این پژوهشگر در ادامه به توضیح نحوه تأثیر خروج شرکای خارجی اقتصاد ایران بر بخش صنعت به دلیل تحریم پرداخت و گفت: «هزینه تامین مواد اولیه و واسطه‌ای نخستین بخشی است که در نتیجه تحریم بر تولیدکننده صنعتی اثر گذاشته است. وقتی چنین وضعیتی رخ می‌دهد دیگر تولیدکننده نسبت به اینکه در آینده بتواند مواد اولیه مورد نیاز خود را تامین کند، اطمینانی ندارد. حتی کار تاجایی ممکن است پیش رود که بخشی از ظرفیت تولید نیمه فعال شود.» بخش بعدی از تحلیل شفيعی به اثر کاهش درآمد ارزی مربوط بود که بر عدم قطعیت در اقتصاد ایران افزود. وی درباره خروج شرکای خارجی از بازار ایران هم گفت: «این موضوع مستقیماً دسترسی صنایع کشور به تجهیزات را کاهش داد. البته ممکن است تحلیلی هم ارائه شود که این اتفاق مثبت است و بازار را به برندهای داخلی می‌دهد و سطح بالای خودکفایی و خوداتکایی را برای مارکم می‌زند. اما نباید فراموش کرد ارتقای دانش و توان بخش صنعت داشت از همین مسیر مشارکت با نیروهای خارجی به کشور وارد می‌شد. اتفاقاً تاریخچه صنعتی کشور مخصوصاً در برهه‌های خیز کشور نشان می‌دهد عمدتاً در مسیر مشارکت با طرف‌های خارجی و شرکت‌های صاحب‌برند حاصل شده است.»

وی در بخش دیگری از این نشست با اشاره به تبعات دور زدن تحریم‌ها گفت: «تأثیر دیگر، تشدید تحریم‌های بین‌المللی است که در لباس دور زدن تحریم‌ها توسط دولت رخ داده است. موردی که شاید ناگزیر بوده اما نوعی از مداخله نابازاری توسط دولت است که نهایتاً به کاهش سهم اقتصاد رسمی در اقتصاد ایران منجر شد. موردی که واقعا برای پرهیز از آن چاره‌ای نیست. البته کاهش سهم اقتصاد رسمی دلایل دیگری هم دارد. دولت به دلیل اینکه سعی کرده مدام ویتترین را تمیز نگه دارد، مداخلاتی را در نظام بازار انجام داده که زمینه‌ساز رواج اقتصاد غیررسمی بوده است. موضوعی که فشار بالایی را به بازیگران رسمی اقتصاد وارد کرده و به دلیل رشد هزینه‌های تولید و کاهش قدرت رقابتی این بازیگران در برابر بازیگران غیررسمی، انگیزه آنها را برای فعالیت از مجاری رسمی تنزل داده است. این موضوع بر انگیزه نوآوری صنایع هم بلاشک تأثیر گذاشته است.»

پپماید، کره جنوبی و چین و حتی مکزیک که اقتصادی نفتی است، می‌تواند این کار را انجام بدهد اما ایران نمی‌تواند. چرا؟ تصور می‌کنم بخشی از این مساله به تنش‌ها و تحریم‌ها برمی‌گردد. البته مدیریت ضعیف فرآیند انباشت سرمایه را باید دیگر مقصر زمین‌گیر شدن استراتژی‌های توسعه صادرات در کشور دانست.»

مداخله دولت در بازار

در ادامه این نشست افسانه شفيعی با اشاره به چرایی مداخلات دولتی در بازار گفت: بدیهی است که مداخله دولت باید با هدف جبران شکست بازار رخ دهد. وقتی مداخلاتی اعم از ممنوعیت، محدودیت، مشوق، یارانه و... از سوی دولت برای تحقق اهداف مدنظر اجرامی شود و جایگزین راه‌حل‌های شکست بازار می‌شود و به صورت سیستماتیک درمی‌آید، همانند یک شوک عمل کرده و بر صنعت اثر می‌گذارد. سهم این عامل آنقدر هست که در کنار تشدید تحریم‌ها بر بخش تولید و صنعت اثر بگذارد. در عین حال شوک ناشی از افت درآمد ارزی اعم از درآمدهای صادرات نفت یا صادرات غیرنفتی در کنار خروج شرکای خارجی صنایع ایران از بازار اعم از شرکای

جزئیات آماری افتوخیز تجارت با اوراسیا

کشورهای اوراسیا به جز روسیه به نفع ایران، مثبت بوده؛ ضمن اینکه کسری تجاری با روسیه نیز در مقایسه با مدت مشابه سال ۹۹ کاهش یافته است. در مجموع برآیند تحولات مزبور منجر به بهبود ۹۱/۹ درصد کسری تراز تجاری ایران با کشورهای اوراسیا طی دو ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۰ شده است.

واردات و صادرات

بر اساس گزارش منتشر شده از سوی معاونت بررسی های اقتصادی اتاق بازرگانی تهران، در دو ماه نخست امسال ۱۸۰ میلیون و ۲۰۰ هزار دلار کالا از سوی ایران به اتحادیه اوراسیا صادر شده است که نسبت به مدت مشابه سال گذشته رشد ۶۶/۳ درصدی را تجربه کرده است. سهم صادرات به اوراسیا از کل صادرات ایران در این بازه زمانی ۲/۹ درصد بوده است. واردات از اوراسیا در دو ماه منتهی به اردیبهشت ۱۴۰۰ ارزشی معادل ۲۰۱ میلیون و ۸۰۰ هزار دلار داشته است. این رقم در مقایسه با واردات از اتحادیه مذکور با کاهش ۶۱/۱ درصدی روبه رو بوده است. سهم ارزشی واردات از اوراسیا نسبت به کل ارزش واردات در دو ماهه نخست امسال معادل ۳/۱ درصد بوده است. در این گزارش تجارت ایران با پنج کشور عضو اتحادیه اقتصادی

جزئیات تجارت ایران و اوراسیا در دو ماهه نخست سال ۱۴۰۰ از سوی معاونت بررسی های اقتصادی اتاق بازرگانی تهران منتشر شد. آمار و ارقام تجارت خارجی کشور با این اتحادیه اقتصادی بیانگر تراز تجاری منفی ۲۱/۶ میلیون دلاری است. در مجموع ۳۸۲ میلیون دلار کالا بین ایران و اوراسیا در دو ماهه نخست امسال مورد مبادله قرار گرفته است. بررسی ها نشان می دهد در ماه نخست سال ۱۴۰۰ در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته، صادرات کالایی ایران به همه طرف های تجاری اوراسیا افزایش و در مقابل واردات کاهش داشته است. در بازه مورد بررسی، تراز تجاری ایران با همه

نیز در این بازه زمانی ارزشی معادل ۱۰ میلیون و ۳۰۰ هزار دلار داشته که افت ۴/۴ درصدی را تجربه کرده است. صادرات ایران به قرقیزستان در دو ماهه نخست امسال ۱۱ میلیون و ۸۰۰ هزار دلار ارزش داشته که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۹۰۵ درصد رشد یافته است. واردات ۵۶۹ هزار دلاری از این کشور نیز در کارنامه تجارت خارجی ایران و قرقیزستان ثبت شده که نشان می دهد واردات از این کشور نسبت به مدت مشابه سال گذشته رشد ۵۲/۱ درصدی داشته است.

صدور کالای ایرانی به بلاروس در دو ماه منتهی به اردیبهشت امسال ارزشی معادل ۳ میلیون و ۹۰۰ هزار دلار داشته است که نسبت به مدت مشابه سال گذشته رشد ۲۱۶ درصدی را تجربه کرده است. همچنین واردات از این کشور نیز ۳/۵ میلیون دلار ارزش دارد که رشد ۱۵۱ درصدی را نسبت به مدت مشابه سال گذشته به ثبت رسانده است.

عمده ترین کالاهای صادراتی

۵ گروه کالایی، بیشترین صادرات را در این بازه زمانی به خود اختصاص داده اند که عبارتند از: «میوه های خوراکی»، «سبزیجات، نباتات، ریشه و غده های زیرخاکی خوراکی»، «مواد پلاستیکی و اشیای آن»، «چدن، آهن و فولاد» و «فراورده های سبزیجات و میوه ها». میوه های خوراکی: ارزش صادرات میوه های خوراکی در دو ماه نخست امسال ۷۰ میلیون دلار بوده که ۴۱/۲ درصد از کل صادرات ایران به اوراسیا را تشکیل می دهد. از میان این گروه، پسته با پوست تازه سهم ۱۱/۸ درصدی را از کل صادرات به این اتحادیه به خود اختصاص داده است. پس از آن نیز سیب تازه سهم ۸/۶ درصدی از صادرات ایران به اوراسیا را به نام خود ثبت کرده است.

اوراسیا نیز بررسی شده است. براساس آمار اعلام شده، روسیه در دو ماه ابتدایی ۱۴۰۰ خریدار ۹۶ میلیون دلار کالای ایرانی بوده است که نسبت به مدت مشابه سال گذشته با رشد ۴۱/۷ درصدی روبه رو بوده است. همچنین واردات از این کشور در بازه زمانی مورد نظر با افت ۴۸/۲ درصدی نسبت به دو ماه نخست سال گذشته، ارزش ۱۸۴/۸ صادرات درصدی را تجربه کرده است. صادرات ایران به ارمنستان در دوماه نخست سال ۱۴۰۰ معادل ۴۱ میلیون و ۱۰۰ هزار دلار بوده است که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۹۴ درصد رشد داشته است. همچنین واردات از این کشور با افت ۳۸ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل به ۲ میلیون و ۶۰۰ هزار دلار رسیده است. قزاقستان در دو ماه منتهی به اردیبهشت سال جاری خریدار ۲۷ میلیون و ۴۰۰ هزار دلار کالای ایرانی بود که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۶۱ درصد رشد داشته است. واردات از قزاقستان

سبزیجات، نباتات، ریشه و غده‌های زیرخاکی خوراکی: ارزش صادرات این گروه به کشورهای اوراسیایی معادل ۲۳ میلیون دلار بوده است و سهم ۱۳/۸ درصدی را از کل صادرات به این اتحادیه به خود تخصیص داده است. بیشترین صادرات در این گروه کالایی مربوط به فلفل فرنگی با سهم ۴/۳ درصدی و گوجه فرنگی با سهم ۳/۴ درصدی از کل صادرات دو ماه نخست امسال به اوراسیا است.

مواد پلاستیکی و اشیای آن: ارزش این گروه کالایی با سهم ۱۲/۵ درصدی از کل صادرات ایران به اوراسیا، در دو ماه نخست امسال ۲۱ میلیون دلار بوده است. پلی استیرن غیرقابل انبساط معمولی و پلی استیرن غیرقابل انبساط مقاوم در برابر ضربه، دو کالای عمده صادراتی این گروه کالایی هستند که به ترتیب سهم ارزشی ۱/۷ درصدی و ۱/۸ درصدی از کل صادرات ایران به اوراسیا در دو ماه منتهی به اردیبهشت امسال را در اختیار دارند.

چدن، آهن و فولاد: ارزش صادرات این گروه کالایی ۸ میلیون دلار و سهم ارزشی آن از کل صادرات ایران به اوراسیا ۴/۹ درصد است. میله‌های آهنی یا فولادی با سهم ۱/۹ درصدی از کل صادرات به اتحادیه مذکور و میلگرد کلاف با قطر کمتر از ۹ میلی متر از آهن یا فولاد با سهم ۱/۱ درصدی دو کالای مهم صادراتی در این گروه کالایی محسوب می‌شوند.

فراورده‌ها از سبزیجات و میوه‌ها: ارزش صادرات این گروه کالایی ۶ میلیون دلار بوده که سهم ۳/۴ درصدی از کل صادرات به اتحادیه اوراسیا در دو ماه امسال را به خود اختصاص داده است. دو کالای صادراتی عمده در این گروه عبارتند: از رب گوجه فرنگی با سهم ۷/۱ درصدی و آب آناناس تغلیظ شده با سهم ۰/۹ درصدی از کل ارزش صادرات ایران به اتحادیه اوراسیا در بازه زمانی مذکور.

عمده‌ترین کالاهای وارداتی

«چربی‌ها و روغن‌های حیوانی یا نباتی»، «غلات»، «چوب و اشیای چوبی»، «راکتورهای هسته‌ای، دیگ‌های بخار آب

گرم» و «محصولات شیمیایی - معدنی»، ۵ گروه عمده کالای وارداتی ایران از اوراسیا هستند. چربی‌ها و روغن‌های حیوانی یا نباتی: ارزش واردات این گروه کالایی در دو ماه ابتدایی امسال ۸۹ میلیون دلار بوده و سهم ارزشی آن از کل واردات از اوراسیا در این بازه زمانی معادل ۴۴ درصد رقم خورده است. روغن دانه آفتابگردان کالای اصلی وارداتی این گروه است که سهم ۴۴ درصدی را از کل واردات از اوراسیا در اختیار دارد.

غلات: ارزش واردات غلات از اتحادیه اوراسیا در بازه زمانی مذکور ۵۷ میلیون دلار بوده که سهم ۲۸/۲ درصدی را از کل واردات از این اتحادیه به خود اختصاص داده است. گندم با سهم ۲۰/۸ درصدی و جو با سهم ۴/۷ درصدی مهم‌ترین کالاهای وارداتی این گروه کالایی محسوب می‌شوند.

چوب و اشیای چوبی: ارزش واردات این گروه کالایی ۱۶ میلیون دلار ثبت شده و سهم آن از کل واردات از اوراسیا در دو ماه منتهی به اردیبهشت سال جاری، ۸/۱ درصد است. دو کالای چوب‌اره شده یا ناهمواری گرفته شده با سهم ۶/۶ درصد و چوب‌اره شده یا ناهمواری گرفته شده از درازا، لایه بری شده یا پوست کنده با سهم ۰/۷ درصد عمده‌ترین کالاهای وارداتی این گروه کالایی محسوب می‌شوند.

راکتورهای هسته‌ای و دیگ‌های بخار آب گرم: ارزش واردات این گروه کالایی ۱۵ میلیون دلار است و سهم آن نیز ۷/۳ درصد از کل واردات دو ماهه نخست امسال از اوراسیا است. اجزا و قطعات راکتورهای هسته‌ای با سهم ۱/۹ درصدی و ماشین‌آلات و دستگاه‌ها برای آماده کردن گوشت یا پرندگان خانگی با سهم ۱/۴ درصدی از کل واردات از اوراسیا در بازه مذکور، دو کالای عمده در این گروه کالایی محسوب می‌شوند.

محصولات شیمیایی - معدنی: ارزش واردات این گروه کالایی به ۴ میلیون دلار در دو ماه نخست امسال می‌رسد که سهم آن از کل واردات از اوراسیا در همین بازه زمانی ۲/۲ درصد بوده است. سایر ترکیبات و ملغمه‌ها نیز عمده‌ترین کالای این گروه کالایی وارداتی است که سهم آن از کل واردات به اوراسیا ۲ درصد است.

ادامه از صفحه ۱۱

هشتمین رئیس جمهوری و...

- * رعایت تعارض و تضاد منافع در انتصاب مدیران دولتی و اجرای قانون منع مداخله کارکنان دولت در امور اقتصادی خصوصی و تشدید مجازات متخلفان
- * حمایت همه‌جانبه از سرمایه‌گذاران و فعالان راستین اقتصادی که با رعایت قوانین و مقررات، کارآفرینی، تولید و ایجاد اشتغال می‌کنند
- * تشکیل ستادهای ملی، استانی و شهرستانی با مشارکت بالاترین مقامات دستگاه‌های ذیربط برای استمهال بدهی‌های واحدهای تولیدی به سازمان امور مالیاتی، تامین اجتماعی، بانک‌ها و کاهش جرایم دیرکرد تولیدکنندگان خوش حساب
- * جهت‌دهی و هدایت تسهیلات بانکی به بخش تولید و الویت اعطای تسهیلات بانکی با نرخ سود و کارمزد پایین برای تامین نقدینگی واحدهای تولیدی کوچک و متوسط
- * کنترل و محدودیت واردات بی‌رویه کالاهای مشابه تولید داخل
- * الزام تولیدکننده به رعایت استاندارد کیفی کالا که هم موجب حفظ حقوق مصرف‌کننده می‌شود و هم توان رقابت تولید داخلی با محصول خارجی را ارتقای دهد
- * مهار نوسان‌های شدید بازار ارز که بیشتر ناشی از فشار تحریم و منفی شدن تراز تجاری و تا حدی شرطی شدن جامعه به تنش‌های بین‌المللی و هژمونی اقتصاد سیاسی است

تغییر ریل سیاستگذاری پولی

می تواند اقتدار بانک مرکزی را افزایش دهد و بنابراین می توان به بهبود وضعیت بازار پول با اجرای آن امیدوار بود. نمایندگان در زمان تصویب این طرح به مباحث مختلفی اعم از افزایش نرخ رشد نقدینگی و تورم و نقش بانک های خصوصی در این زمینه پرداختند. به نظر می رسد گام مجلس در این خصوص گام مثبت و رو به جلویی تلقی می شود با این حال این طرح نیز کاستی هایی دارد که باید مرتفع شود. برخی کارشناسان می گویند که این طرح اگرچه توجه مهمی به استقلال بانک مرکزی از دولت کرده است، اما در عین حال پاسخگویی نهاد پولی به مجلس را در راس قرار داده است. بنابراین با اجرای این طرح بانک مرکزی باید در زمان تصمیم گیری در حوزه بازار پول پاسخگویی مجلسی ها باشد. در این شرایط باید در استقلال بانک مرکزی و حفظ اقتدار این نهاد پولی شک کرد.

در عین حال مساله دیگری که به باور کارشناسان در این طرح مغفول مانده حفظ اختیار دولت در برداشت از منابع بانک مرکزی برای تامین مالی است.

به عبارتی دولت با اجرای این قانون نیز می تواند از محل تنخواه خود نزد بانک مرکزی برای تامین مالی استفاده کند و این مساله می تواند به معنای افزایش خلق پول از مسیر برداشت های دولت باشد. بنابراین هر چند سلطه سیاست های مالی دولت بر سیاست های پولی بانک مرکزی کاهش می یابد با این حال هنوز هم راهی برای تامین مالی دولت از بانک مرکزی وجود دارد. مساله دیگری که موجب انتقاد کارشناسان شده به عدم اولویت بندی وظایف و مسوولیت های بانک مرکزی در حوزه بازار پول مربوط می شود. هر چند بانک مرکزی وظایفی از جمله کنترل رشد نقدینگی، حفظ ارزش پول و کنترل تورم و حمایت از تولید را بر عهده دارد با این حال در این طرح مشخص نشده که نهاد پولی باید کدام یک از این وظایف را در راس امور خود و در اولویت قرار دهد. با توجه به قرار گیری کشور در شرایط نامساعد به نظر می رسد که اولویت بندی این وظایف و مسوولیت ها امری ضروری باشد. در همین راستا همایشی تحت عنوان «طرح قانونی بانک مرکزی» در محل وزارت اقتصاد برگزار شد که در آن به بررسی اهداف، وظایف و اختیارات بانک مرکزی پرداخته شد و کارشناسان نظرات خود را در خصوص این قانون ابراز کردند.

بی توجهی به استقلال بانک مرکزی از مجلس

معاون وزیر اقتصاد از جمله افرادی است که در این نشست مجموعه انتقاداتی به استقلال، اهداف، ارکان، هیات عالی و اختیارات رییس کل بانک مرکزی و... در طرح مجلس برای قانون بانک مرکزی مطرح کرد و گفت: در این طرح به اقتدار رییس کل و استقلال بانک مرکزی از دولت توجه شده اما به استقلال بانک مرکزی از مجلس توجه نشده است.

عباس معمار نژاد اظهار کرد: بانک مرکزی از طریق حکمرانی خوب می تواند به اهداف، ماموریت ها و وظایف خود دست پیدا کند که در این زمینه باید اهداف مشخص و اولویت بندی شده داشته باشد، پاسخگو باشد و اقتدار و استقلال کافی برای نیل به اهداف، ماموریت ها و وظایف داد شود. اختیارات و قدرت، استقلال بانک مرکزی در هدف، هدفگذاری، ابزار و عدم استقلال و پاسخگویی از جمله مولفه های مهم در رسیدن بانک مرکزی به اهداف خود است. وی در ادامه ضرورت های تغییر قانون بانک مرکزی اشاره کرد و گفت: سابقه قانون پولی

بسیاری قانون تدوین شده مجلس در خصوص ساختار بانک مرکزی را گامی رو به جلو تلقی می کنند، با این حال در اثر پذیری این طرح برای افزایش اقتدار و استقلال نهاد پولی تردید دارند. نمایندگان مجلس بر این عقیده اند که این طرح می تواند سلطه سیاست های مالی دولت بر بانک مرکزی را حذف و نهاد قانونگذار پولی را در پیاده سازی سیاست های مدنظر خود آزاد بگذارد. اما کارشناسان در جبهه مخالف این قانون قرار گرفته اند و می گویند که این طرح به استقلال بانک مرکزی از مجلس توجهی نکرده و بنابراین مقام پولی باید در تصمیماتی که می گیرد پاسخگویی نمایندگان مجلس باشد. به طور کلی این طرح چند ابهام بزرگ در اجرا دارد؛ نخست آنکه وظایف و مسوولیت های بانک مرکزی در اتخاذ سیاست های پولی اولویت بندی نشده است. دوم آنکه دولت همچنان اختیار لازم برای استفاده از تنخواه خود نزد بانک مرکزی برای تامین مالی را دارد و سوم نیز انتقادی است که به افزایش سلطه مجلس بر تصمیم گیری های نهاد پولی وارد شده است. بدیهی است بی توجهی به این مسائل می تواند به جای اصلاح قانون پولی و بانکی مصوب سال ۵۱، به مخدوش شدن آن و تغییر ریل سیاستگذاری بانک مرکزی از مسیری نادرست منجر شود.

طرح اصلاح قانون پولی و بانکی که از سال های پیش کلید خورده با پیگیری های مجلس یازدهم در مسیر اجرایی قرار گرفته است. به سرانجام رسیدن این قانون پس از ۱۲ سال تلاش نشان می دهد که بهار ستانی ها به طور جد به دنبال تغییر قوانین پولی و بانکی کشور هستند و بر همین اساس کلیات طرح قانون بانک مرکزی را در هفته های گذشته به تصویب رساندند. به باور مجلسی ها این طرح

و بانکی کشور به سال ۱۳۵۱ برمی گردد که از آن زمان تاکنون قانون‌های زیادی چون قانون رفع موانع تولید، قانون عملیات بانکی بدون ربا، قوانین بودجه سنواتی، مصوبات شورای هماهنگی اقتصادی و... به نحوی به مدیریت بانک مرکزی، ساختار آن و بانکداری پرداخته است که نیاز است به یک جمع بندی درباره این قوانین پراکنده دست پیدا کنیم. همچنین، تغییرات عمده و متعدد در صنعت بانکداری نیز خلا قانون را نشان می دهد. بنابراین، حوزه‌های مورد نیاز برای بازنگری شامل توجه بیشتر به استقلال بانک مرکزی، تقویت شفافیت و پاسخگویی، افزایش نظارت بر موسسات اعتباری تصفیه آنها... است.

معمار نژاد درباره انتقادات خود به استقلال بانک مرکزی در طرح گفت: یکی از انتقادات به این طرح در این زمینه عدم توجه به رویکرد موجود در دنیا یعنی استقلال در ابزار برای اعمال سیاست‌های پولی و جلوگیری از تسلط مالی نه استقلال تام از دولت است و سایر انتقادات نیز شامل اتخاذ رویکرد حذف یا کاهش حضور دولت در ساختار حاکمیتی بانک مرکزی و عدم اطمینان از محقق شدن استقلال بانک مرکزی با رویکرد پیش بینی شده در طرح، عدم توجه به رویکرد برخی از کشورهای پیشرفته که همواره مروج و مدافع استقلال بانک مرکزی بوده‌اند، در خصوص لزوم هماهنگی سیاست‌های پولی و مالی، افزایش شفافیت و مسوولیت پذیری بانک مرکزی، لزوم هماهنگی سیاست پولی و مالی در پاسخ به انقباض گسترده اقتصادی ناشی از ویروس کرونا به منظور جبران زیان‌های ناشی از آن، احتمال بروز چالش‌های زیاد در آینده به علت مطلق در نظر گرفتن استقلال بانک مرکزی با داشتن اختیار انحصاری برای تعیین سیاست‌های پولی و ارزی و عدم پیش بینی پاسخگویی در مقابل اختیارات وسیع اعطایی از یک طرف و تفکیک کامل سیاست‌های پولی و مالی از یکدیگر بدون اتخاذ ساز و کارهای هماهنگی بین متولیان ذی ربط از یک طرف دیگر و در آخر نقش بانک مرکزی به عنوان بانکدار دولت و لزوم هماهنگی بین وزارت اقتصاد و بانک مرکزی در مدیریت حساب‌های دولتی است.

معاون وزیر اقتصاد با اشاره به ساختار هیات نظار در ارکان بانک مرکزی در طرح مجلس گفت: سیرده شدن اختیارات مجمع و بازرس قانونی به هیات نظارت مرکب از سه نفر منتخب روسای قوای سه گانه که کار کرد،

قدرت تصمیم گیری و نظارت و اثر بخشی تصمیمات هیات مزبور قابل با مقایسه با مجمع عمومی نیست. مغایرت رکن هیات نظار با نظریه تفکیک قوا که به نوعی مصداق دخالت مجلس و قوه قضاییه در امور اجرایی است. کاهش تاثیر گذاری هیات نظار چه به لحاظ تعداد اعضا و هم به لحاظ تخصص. لازم اعطای وظایف بازرسی هیات نظار با توجه به حیطه گسترده حسابرسی به سازمان حسابرسی از جمله انتقادات به طرح مجلس است.

معمار نژاد انتقادات خود درباره اختیارات رییس کل بانک مرکزی در طرح مجلس را در مغایرت فرایند نصب و عزل رییس کل با مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام، افزایش اختیارات رییس کل و حضور وی در تمامی شوراهای پیش بینی شده در طرح و در نتیجه استیلا رییس کل بر تصمیمات شورا و عدم تناسب انتخاب رییس کل به عنوان رکن با سایر ارکان بانک مرکزی بیان کرد.

معاون وزیر اقتصاد درباره پاسخگویی بانک مرکزی در طرح مجلس نیز گفت: عدم پیش بینی ساز و کارهای لازم برای پاسخگویی بانک مرکزی و بسنده شدن به ارائه دو گزارش عملکرد برنامه‌های بانک مرکزی در دو مقطع به مجلس و حضور در کمیسیون‌های آن، عدم شفافیت و پاسخگویی و نبود ضمانت اجرا برای پاسخگویی بانک مرکزی به طور عام و هر یک از ارکان آن به طور خاص در قبال مسوولیت‌ها و اختیارات وسیع محوله و مشخص نشدن وضعیت وزیر اقتصاد در قبال تذکر، سوال و استیضاح نمایندگان بابت عمل کرد بانک مرکزی و بانک‌ها از جمله انتقادات وارد شده به این موضوع است.

تبدیل بانک مرکزی دولت به بانک مرکزی نظام

محمد حسین حسین زاده بحرینی، دبیر کارگروه نظام بانکی در کمیسیون اقتصادی مجلس نیز در این نشست گفت: اولین بانک خصوصی کشور در سال ۱۳۸۰ راه افتاد و در بررسی که انجام دادیم در این ۲۰ سال گذشته در حالی که مجموع رشد اقتصادی کمتر از یک درصد یعنی فقط ۳۶ صدم درصد رشد تجمیعی بوده اما در همین مدت رشد نقدینگی ۱۰ هزار و ۲۵۰ درصد یعنی ۱۰۲/۵ برابر شده است و یکی از کارهای ما علاوه بر اینکه باید قانون بانک مرکزی را تغییر دهیم، رفع قوانین زاید و روان کردن محیط کسب و کار است.

وی اضافه کرد: رشد نقدینگی دو منشأ دارد که یکی دولت و دیگری شبکه بانکی است؛ دولت از محل سیاهه فروشی ارز در واقع دلاری را که قابل تصرف نیست به بانک مرکزی می فروشد و او را وادار می کند سیاهه ارز را بخرد و به جایش پول چاپ کند. همچنین یکی از برداشتهای دولت، برداشت قانونی است که مطابق مصوبه مجلس صورت می گیرد، امار و ش دیگر برداشت غیر قانونی یعنی از طریق فشار دولت، بانک مرکزی پول چاپ می کند. منشا دوم نقدینگی از شبکه بانکی است که داستان پر غصه‌ای دارد. بر اساس مطالعه از سال ۱۳۸۰ که اولین بانک خصوصی در ایران تاسیس شد، مبنای مطالعه قرار گرفت. قبل از آن نسبت پول حاکمیتی

وزیر بدهی. شورای پول و اعتبار هم نمی تواند از رییس کل بانک مرکزی پاسخگویی بخواهد.

پیشنهادی به جای برداشت ۳ درصدی دولت از تنخواه

کامران ندری، اقتصاددان نیز در این نشست مطرح کرد که در این طرح شورای سیاستگذاری پولی باید سقف نرخ سود را تعیین کند در حالی که این نرخ باید توسط بانک ها به صورت درونزا تعیین شود و اگر قرار است هدایت اعتباری توسط بانک مرکزی انجام شود باید در قالب بازار بین بانکی باشد.

وی با ابراز موافقت خود با کلیات طرح بانک مرکزی انتقاداتش را به این طرح مطرح کرد و گفت: مهم ترین نقدی که به این طرح وارد است، مشخص نبودن اولویت برای اهداف است که تفکیک و وظایف بانک مرکزی از وظایف دولت را با مشکل مواجه می کند. وظیفه اصلی بانک مرکزی به اعتقاد من کنترل تورم و کمک به رشد اقتصادی و اشتغال و وظیفه دولت است. وی رابطه بانک مرکزی با دولت و چگونگی تبیین این رابطه را دارای ابهاماتی دانست و افزود: کنترل بانک مرکزی بر تراز نامه خودش در این طرح تا حدودی اصلاح شده است اما درباره وام دهی بانک مرکزی به دولت در این طرح ابهاماتی وجود دارد که باز هم امکان برداشت سه درصدی از حساب تنخواه در صورت مواجه شدن دولت با کمبود نقدینگی دیده شده است و پیشنهاد می کنم در این زمینه، بانک مرکزی ملزم شود تا سقف سه درصد از بودجه عمومی اوراق خریداری کند تا بتواند انبساط پایه پولی را کنترل کند.

این کارشناس اقتصاد را ادامه داد: در یکی از مواد این طرح، وظیفه کمک به طرح های توسعه محور بر عهده بانک مرکزی قرار گرفته است در حالی که این موضوع وظیفه بانک مرکزی نیست همچنین، در یک ماده دیگر این طرح حفظ رقابت پذیری بنگاه های اقتصادی نیز بر عهده بانک مرکزی قرار گرفته در حالی که این موضوع وظیفه دولت است. بانک مرکزی باید برای زیان های ناشی از عملیات های خود دستور العمل داشته باشد که در قانون بر تسعیر ارز تاکید شده است در حالی که به نظر من باید با تجدید ارزیابی دارایی های بانک مرکزی جایگزین شود. از سوی دیگر، در طرح برای جبران زیان بانک مرکزی تعیین شده است تا دولت اوراق در اختیار این بانک قرار دهد اما درباره نوع این اوراق و سررسید آنها ابهاماتی وجود دارد.

ندری افزود: در طرح بانک مرکزی درباره رابطه بانک ها با بانک مرکزی ضعف هایی وجود دارد اما ایده آل در این زمینه این است که بانک مرکزی به عنوان آخرین پناهگاه بانک ها باشد و به گریز یا نجات بانک ها از ورشکستگی در طرح خیلی مختصر نگاه شده است که لازم است بانک مرکزی دستور العمل مفصل یا آیین نامه ای در این زمینه تهیه کند.

وی درباره چگونگی تعیین سقف نرخ سود در طرح بانک مرکزی گفت: باید تعیین نرخ سود توسط شورای سیاستگذاری پولی در طرح حذف شود و نرخ باید به صورت درونزا توسط بانک ها تعیین شود و اگر قرار است هدایت اعتباری توسط بانک مرکزی انجام شود باید در قالب بازار بین بانکی باشد. ای کاش در این قانون سیستم بانکی دو گانه به رسمیت شناخته می شد و در کنار بانک های مرسوم، بانک های اسلامی هم فعالیت می کردند که در این طرح تاکید شده که مصوبات شورای فقهی لازم الاجراست.

به پول بانکی هرگز به دور نرسید؛ یعنی تا قبل از بانک خصوصی مثلاً اگر هزار تومان در بخش پول حاکمیتی ایجاد شده بود، کمتر از هزار تومان در بخش بانکی شکل گرفته بود.

وی ادامه داد: اگر یک بانک خصوصی یک کار اشتباهی را شروع کند، دولت و بانک های دیگر دنباله رو همان بانک بد می شوند. یعنی اگر یک بانک خصوصی تخلف از مقررات بانک مرکزی را شروع کرد و به ایجاد جاذبه برای جلب سپرده های مردمی انجام داد تا سهم بیشتری از این بازار به دست بیاورد، سایر بانک ها هم با او مسابقه می گذارند.

این عضو کمیسیون اقتصادی گفت: اگر بخواهیم مجلس در مورد معضل جدی رشد لاک پشتی اقتصادی تولید و جهش غیر عادی نقدینگی سکوت کند، مجلس این کار را نخواهد کرد. ما استقلال بانک مرکزی، استقلال مالی، استقلال از دولت و استقلال ارزی را که مطرح می کنیم شکل افراطی آن مدنظر نیست. البته استقلال از مجلس هم مهم است چون ساختار کشور ما تک مجلسی است و این جای بحث دارد.

رییس کمیته طرح بانکداری مجلس اظهار کرد: استقلال بانک مرکزی را در اهداف دیده ایم و این استقلال باید از رییس جمهور مستقر باشد. یعنی اگر طرح مجلس اجرا شود، رییس جمهور کنونی شورای پول و اعتباری را مشخص می کند که این شورا برای رییس جمهور بعدی تصمیم می گیرد و همه اعضای آن شورا متخصص هستند؛ یک هیات عالی جای شورای عالی پول و اعتبار را می گیرد که همه آنها متخصص و تمام وقت هستند که تمام هم و غم و فکر آنها مسائل بانک مرکزی باشد. ضمن اینکه هیات عالی بانک مرکزی مستقل از رییس جمهور مستقر خواهد بود.

این نماینده مجلس تصریح کرد: شورای نگهبان در تفسیر قانون اساسی می گوید وقتی قانون اساسی گفته نمایندگان مجلس فقط می توانند رییس جمهور و وزیران را استیضاح کنند این حصری است؛ یعنی نماینده نمی تواند رییس بانک مرکزی یا رییس سازمان بر نامه و بودجه را استیضاح کند. حتی آیین نامه داخلی مجلس که قانون اساسی دوم است می گوید نماینده مجلس حتی نمی تواند تذکری به رییس کل بانک مرکزی بنویسد. من خودم تذکری به رییس بانک مرکزی نوشتم اما مسوولان مجلس گفتند طبق آیین نامه نمی توانی آن را ثبت و در مجلس قرائت کنی، فقط می توانی سوال و استیضاح و تذکره

تغییر تولید ناخالص داخلی در سال
۹۹ اعلام شد

دو بر آورد از رشد اقتصادی

تشدید فشار تحریم هادر نیمه اول سال بر حجم مشکلات و گرفتاری ها افزود. با این حال حداقل از نیمه دوم سال گذشته اقتصاد جهت گیری خود را عوض کرد و به تدریج آماده خروج از دوره رکود شد. بر آوردهای صورت گرفته از رشد اقتصادی سال گذشته در فصول مختلف سال نیز تاثیر پذیری از تحولات سیاسی و اقتصادی را تایید می کند.

رونق و رکود در آمارهای فصلی

آنچه در بر آوردها باعث ایجاد اختلاف شده داده های آماری متفاوتی است که مرکز آمار و بانک مرکزی از رشد اقتصادی سال گذشته ارائه کرده اند. این اختلاف آماری هر چند برای داده های جمعی سال گذشته بیشتر بوده، اما همه فصل های سال ۹۹ نیز محاسبات این دو مرکز از رشد اقتصادی متفاوت بوده است. بررسی جزئیات آمارهای منتشر شده نشان می دهد که هم مرکز آمار و هم بانک مرکزی در رشد منفی اقتصادی در بهار ۹۹ متفق القول بوده اند، با این تفاوت که شدت و حدت رکود در آمارهای مرکز آمار بیشتر بوده است. به عبارتی رشد اقتصادی بهار سال گذشته به ترتیب ۳/۵- و ۲/۵- بر اساس محاسبات مرکز آمار و بانک مرکزی بوده است. در فصل دوم سال فاصله بین این آمارها بسیار بیشتر شد، به طوری که مرکز آمار کماکان نرخ رشد اقتصادی را منفی می دانست اما رشد اقتصادی در آمارهای بانک مرکزی شتاب زیادی گرفته بود. نگاهی به این آمارها نشان می دهد که بر آورد مرکز آمار از رشد اقتصادی بدون نفت و با نفت تابستان سال گذشته به ترتیب ۱/۳- و ۱/۹- درصد بوده است. این دو آمار در محاسبات بانک مرکزی به ترتیب ۳/۵ و ۵/۴ درصد بوده است.

بامقایسه این دو آمار می توان پی برد که بانک مرکزی خیلی سریع تر نشانگرهای خروج از رکود را فعال کرده و به افزایش رشد تولید ناخالص داخلی رای مثبت داده است. این روند از سوی بانک مرکزی تا پایان سال نیز پی گرفته شد، به طوری که رشد اقتصادی دو فصل پاییز و زمستان را نیز به ترتیب ۳/۸ و ۷/۷ درصد اعلام کرد. رشد خیره کننده بالای ۷ درصدی زمستان چنانچه درست باشد می تواند بسیار امیدوار کننده تلقی شود. هر چند شنیده ها حاکی از افزایش فروش نفت از سوی ایران از نیمه دوم سال گذشته بوده، با این حال تداوم این رشد بالاتنها در صورت به ثمر نشستن برجام و تعامل مثبت با دنیا امکان پذیر خواهد بود. مرکز آمار نیز که سالهاست به عنوان متولی اصلی انتشار آمار به داده پردازی دست می زند از پاییز سال گذشته اعلام کرد که حرکت آرام به سمت رونق آغاز شده است. رشد اقتصادی با نفت و بدون نفت پاییز ۹۹ از سوی این مرکز به ترتیب ۰/۸ و ۰/۲ اعلام شده بود. همه این آمارها نشان می دهند که داده های رشد اقتصادی بین این دو مرکز هیچ گاه یکسان

بانک مرکزی و مرکز آمار به طور همزمان بر آوردهای خود از رشد اقتصادی سال ۹۹ را اعلام کردند. هر چند نشانگرهای خروج از رکود بر اساس محاسبات هر دو مرکز فعال شده، با این حال حرکت اقتصاد بر مسیر رونق در آمارهای بانک مرکزی شتاب بیشتری گرفته است. بر اساس داده های بانک مرکزی رشد تولید ناخالص داخلی سال گذشته ۳/۶ درصد بوده اما مرکز آمار به رشد ۰/۷ درصدی برای اقتصاد در سال ۹۹ دست یافته است. تفاوت آماری حدود سه درصدی از رشد اقتصادی بیانگر آن است که نمی توان پایانی برای موازی کاری آماری بین دو متولی اصلی تولید اطلاعات و آمارهای اقتصادی متصور بود و بنابراین تصمیم سازی ها باید در فضای نااطمینانی و بی اعتمادی به افق اقتصادی صورت بگیرد.

تازه ترین آمارهای رسمی از رشد اقتصادی مثبت در پایان سال گذشته خبر می دهند. مرکز آمار و بانک مرکزی به عنوان متولیان اصلی تولید داده های اقتصادی صورت جداگانه به محاسبه تغییرات تولید ناخالص داخلی دست زده اند و بر آوردهای متفاوتی در این خصوص ارائه کرده اند. به طور کلی در سالی که گذشت اقتصاد ایران آبستن تحولات و رخدادهای زیادی در حوزه های سیاسی و اقتصادی بود. از یک سو تعمیق بحران کرونا باعث کاهش تاب آوری اقتصاد ایران شد و از سوی دیگر

نبوده و موازی کاری آماری در تمام فصول سال گذشته وجود داشته است.

علامت رونق در آمارهای بانک مرکزی

در آمارهایی که به تازگی از تغییرات تولید ناخالص داخلی سال ۹۹ اعلام شده بانک مرکزی به رشد مثبت ۳/۶ و ۲/۵ درصدی بانفت و بدون نفت رسیده است. به عبارتی علامت خروج از رکود هنوز در این آمارها به چشم می خورد. هر چند این مرکز محاسبات رشد اقتصادی سال ۹۹ را مقدماتی اعلام کرده با این حال به نظر نمی رسد تغییر محسوسی در برآوردهای این مرکز ایجاد شود. بانک مرکزی پیشتر نرخ رشد اقتصادی سال ۹۸ را ۶/۵- درصد اعلام کرده بود که با در نظر گرفتن رشد مثبت ۳/۶ درصدی می توان گفت که رشد اقتصادی ایران در طول یک سال دو برابر شده است. از میان بخش های مختلف اقتصادی، ارزش افزوده بخش نفت بیشتر از سایر بخش ها بوده است. گروه نفت در این محاسبات به رشد ۱۱/۲ درصدی دست یافته است. ارزش افزوده گروه صنعت و کشاورزی نیز به ترتیب ۷/۱ و ۴/۵ درصد بوده است. اما بخش خدمات هنوز فشارهای ناشی از بحران کرونا را به دوش می کشد و از همین رو رشد صفر درصدی در سال گذشته داشته است.

بانک مرکزی دلیل عمده رشد تولید ناخالص داخلی سال گذشته را افزایش ارزش افزوده فعالیت های «نفت»، «صنعت»، «برق، گاز و آب»، «ساختمان»، «کشاورزی» و «حمل و نقل، انبساطی و ارتباطات» اعلام کرده است. ارزش افزوده بخش های گفته شده به ترتیب ۱/۴، ۱/۰، ۰/۵، ۰/۴، ۰/۴ و ۰/۴ واحد بوده است. از میان بخش های مختلف اقتصادی، ارزش افزوده ۱۱/۲ درصدی گروه نفت ناشی از افزایش تولید گاز طبیعی و میعانات گازی و همچنین صادرات نفت خام و میعانات گازی اعلام شده است. گروه صنعت و معدن نیز که رشد ۷/۱ درصدی در سال گذشته داشته نسبت به دوره مشابه سال ۹۸ توانسته ۴/۸ درصد رشد داشته باشد. به این ترتیب سهم ۱/۹ درصدی در رشد ۳/۶ درصدی سال گذشته دارد. در این گروه نیز ارزش افزوده بخش های «صنعت»، «معدن»، «ساختمان» و «آب و برق و گاز» به ترتیب با ۷/۳، ۷/۷ و ۵/۶ درصد

بوده است. در رشد ۴/۵ درصدی بخش کشاورزی نیز محصولات زراعی، باغی و اصلی دامی به ترتیب سهم ۱۱/۳، ۵/۷ و ۰/۲- درصدی داشته اند. با توجه به ارزش افزوده صفر درصدی بخش خدمات در سال گذشته در کنار سایر گروه های توان به این مساله پی برد که سهم نفت در تغییرات تولید ناخالص داخلی بسیار پررنگ بوده است.

دوراهی رکود و رونق

در کنار بانک مرکزی، برآوردهای دیگری از رشد اقتصادی سال گذشته نیز وجود دارد. مرکز آمار اعلام کرده که نرخ رشد تولید ناخالص داخلی بانفت و بدون نفت در سال ۹۹ به ترتیب به ۰/۷ و صفر درصد رسیده است. به این ترتیب بر اساس این آمار اقتصادی ایران هنوز خود را باز نیافته و فاصله زیادی با رونق دارد. مرکز آمار جزئیات زیادی از آمارهای ۱۲ ماهه اعلام نکرده و تنها به برآورد خود از محاسبه رشد اقتصادی بسنده کرده است. ضمن اینکه ارزش افزوده گروه های اقتصادی در سال گذشته را نیز اعلام کرده است. به این ترتیب در این آمار نیز بخش صنعت رشد بیشتری از سایر بخش ها داشته و به رشد ۴/۲ درصدی دست یافته است. گروه کشاورزی نیز رشد مثبت خود را حفظ کرده به طوری که ارزش افزوده این گروه ۳/۵ درصد اعلام شده است. با این حال بخش خدمات هنوز رشد منفی دارد و این نشان می دهد که فعالیت حوزه های اقتصادی در سال گذشته در سایه بحران کرونا به کمترین میزان خود رسیده است.

مقایسه این آمار نشان می دهد که رشد اقتصادی بانفت و بدون نفت سال گذشته که از سوی بانک مرکزی اعلام شده به ترتیب ۲/۹ و ۲/۵ درصد بیشتر از آمارهای مرکز آمار است. ارزش افزوده گروه های مختلف اقتصادی نیز بین این دو مرکز فرق دارد.

به این ترتیب اختلاف رشد حوزه های صنعت، کشاورزی و خدمات بین این دو مرکز تفاوت ۱، ۲/۹ و ۲ درصدی دارد. هر چند نمی توان اذعان کرد که آمارهای کدام یک از این دو مرکز می تواند دقت بالاتری داشته باشد اما با توجه به شرایط سخت و پیچیده سال گذشته اقتصاد ایران شاید بتوان گفت که برآوردهای مرکز آمار به واقعیت نزدیک تر است. در هر صورت تفاوت آماری بین برآوردهای این دو مرکز می تواند قدرت تصمیم گیری و برنامه ریزی را از فعالان اقتصادی بگیرد چه آن که مشخص نیست که هم اکنون اقتصاد در چه موقعیتی از منظر رکود و رونق قرار دارد.

یکی از سوالاتی که به طور کل وجود دارد این است که آیا مثبت شدن چند عدد ورقم می تواند ملاک درستی برای به کار بردن لفظ خروج از رکود باشد.

کارشناسان بر این باورند که خروج از رکود تنها زمانی قابل پذیرش خواهد بود که نشانه های مثبت آن یعنی افزایش سرمایه گذاری و تولید و افزایش قدرت خرید مردم دیده شود. اما به نظر می رسد این موارد در اقتصاد ایران بسیار دور دست هستند و به مسائل دیگری آمیخته شده است. بدیهی است به نتیجه رسیدن و یا نرسیدن برجام، رویکرد دولت بعدی در حوزه اقتصاد و همچنین خروج کامل از بحران کرونا مواردی هستند که سرنوشت اقتصاد ایران را تعیین می کنند. بنابراین با افزایش فروش نفت تنها طی دوره های کوتاه و آن هم از مبادی غیر رسمی نمی توان گفت که خروج از رکود امکان پذیر شده است.

خروج اقتصاد از رکود

سال ۱۳۹۹، در فصل چهارم این سال ۷,۷ درصد رشد کرد. بر اساس اعلام بانک مرکزی رشد تولید ناخالص داخلی بدون نفت نیز که در فصل بهار سال جاری معادل منفی ۲ دهم درصد بود در فصول تابستان، پاییز و زمستان سال ۱۳۹۹ به ترتیب به ۳,۰, ۳,۵, ۳,۶ و ۳ درصد افزایش یافته. در مجموع رشد اقتصادی بدون نفت در سال جاری معادل ۲,۵ درصد برآورد شده است.

خطر بازگشت به دوران رکود

بانک مرکزی با هشدار ضمنی نسبت به روند کاهش شدید تشکیل سرمایه ثابت ناخالص ایران به عنوان پیش نیاز تداوم رشد اقتصادی می گوید: شاخص یادشده از ابتدای سال ۱۳۹۷ روند نزولی شدیدی در پیش گرفته بود که این روند با شیوع ویروس کووید-۱۹ در نیمه اول سال ۱۳۹۹ نیز تداوم یافت. این نهاد اقتصادی می افزاید: با وجود این تحقق رشد ۲,۲ و ۸,۲ درصدی تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به ترتیب در فصول سوم و چهارم سال ۱۳۹۹ در مجموع رشد ۲,۵ درصدی تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در سال ۱۳۹۹ را رقم زده؛ بهبود وضعیت تشکیل سرمایه ثابت ناخالص داخلی موید تقویت چشم انداز مثبت اقتصادی در فصل های آینده است.

بر این اساس هر چند هزینه های مصرفی بخش خصوصی در سال ۱۳۹۹ به میزان ۰,۴ درصد کاهش داشت، لیکن در نظر گرفتن رشد قابل قبول ۲,۸ درصدی هزینه های مصرفی بخش خصوص در فصل چهارم سال یادشده، می توان انتظار داشت که روند رو به بهبود وضعیت رفاهی خانوار در آینده نیز ادامه داشته باشد. افزون بر اینکه رشد ۲۳,۴ درصدی صادرات کالاها و خدمات در فصل چهارم سال ۱۳۹۹ نیز شاهد دیگری بر چرخش تدریجی متغیرهای کلان اقتصادی در راستای بهبود عملکرد بخش واقعی اقتصاد است.

روایت روحانی از قد کشیدن اقتصاد

دیروز حسن روحانی، رئیس جمهوری، در جلسه ستاد اقتصادی دولت در خصوص رشد اقتصادی سال ۹۹، گفت: سال گذشته در بسیاری از کشورهای پیشرفته و مهم دنیا رشد اقتصادی منفی وجود داشت و رشد اقتصادی به طور متوسط در جهان منهای ۴ درصد بود اما رشد اقتصادی ایران در سال ۹۹ نسبت به سال ۹۸ مثبت ۳/۶ بوده است. او افزود: رشد اقتصادی بخش صنعت در سال ۹۹ نسبت به سال ۹۸ رقم ۷/۱ درصد و بخش کشاورزی در همین بازه زمانی ۴/۵ درصد بوده است و در بخش خدمات نیز با اینکه شرایط مناسبی نداشتیم اما در عین حال رشد اقتصاد ایران منفی نشده است.

خروج آرام از رکود عمیق

اکبر کمیجانی، سرپرست و قائم مقام بانک مرکزی هم با اشاره به ارقام رشد تولید ناخالص

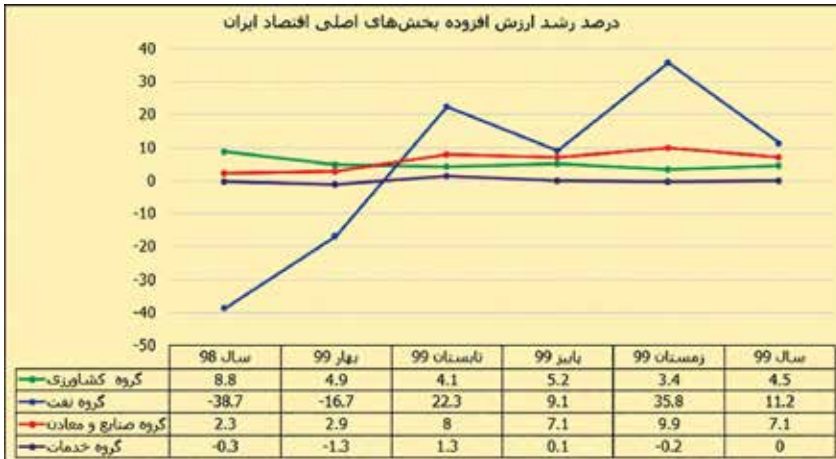
تازه ترین آمارهای رسمی نشان می دهد اقتصاد ایران برای سومین فصل پیاپی رشد مثبت اقتصادی را تجربه کرده و از رکود خارج شده است. بانک مرکزی می گوید: در مجموع عملکرد تولید ناخالص داخلی، نویدبخش عبور از شرایط سخت بخش واقعی اقتصاد ایران و حاکی از خروج از رکود و آغاز دوره رشد مجدد اقتصادی است. این نهاد اقتصادی تأکید می کند: رشد اقتصادی ایران پیرو اقدامات و سیاست های اتخاذ شده در زمینه حمایت از تولید، در فصل چهارم سال ۱۳۹۹ و بر اساس محاسبات مقدماتی به ۷,۷ درصد رسید و در کل سال گذشته هم اندازه اقتصاد ایران ۳,۶ درصد رشد داشته و ارزش تولید ناخالص داخلی به قیمت های ثابت سال ۹۰ در سال ۹۹ به عدد ۶۳۵۸,۸ هزار میلیارد ریال رسیده است.

رشد پس از تهدید تحریم و کرونا

به گزارش همشهری، رشد تولید ناخالص داخلی که به دلیل مشکلات ناشی از تشدید تحریم ها از فصل دوم سال ۱۳۹۷ منفی بود، در فصل سوم سال ۱۳۹۸ مثبت شد اما بانک مرکزی اذعان کرده روند مثبت رشد اقتصادی به دلیل شیوع ویروس کرونا متوقف شد و حتی اقتصاد ایران در زمستان سال ۹۸ و بهار سال ۹۹ دوباره رشد منفی را تجربه کرده است.

رشد اقتصاد ایران نخستین بار در فصل دوم سال ۱۳۹۹ به میزان ۵,۴ درصد مثبت شد و پس از ثبت رقم ۳,۸ درصدی در فصل سوم

طبق گزارش بانک مرکزی، اقتصاد ایران برای سومین فصل متوالی رشد مثبت را تجربه کرد و از رکود خارج شد

داخلی با نفت، می‌گوید: از اردیبهشت ۹۷ تاکنون، اقتصاد ایران در معرض سخت‌ترین تحریم‌های ظالمانه قرار داشته که در سال ۹۹ این تحریم‌ها به اوج خود رسید. او اضافه کرد: از فصل دوم سال گذشته رشد اقتصادی مثبت شد و در فصل سوم و چهارم وضع بهبود شونده‌ای را شاهد بودیم. او ادامه داد: تولید ناخالص داخلی قیمت‌های پایه، در فصل چهارم سال ۹۹، به ۷.۷ درصد رسید که نشان می‌دهد نسبت به ۲ فصل قبلی، روند افزایشی داشته است به طوری که در پایان سال ۹۹، تولید ناخالص داخلی به ۳.۶ درصد می‌رسد.

سرپرست بانک مرکزی افزود: تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه در فصل دوم ۳.۵ درصد، فصل سوم ۳ درصد و در فصل چهارم ۳.۶ درصد بود. او افزود: تولید ناخالص داخلی بدون نفت در سال گذشته، ۲.۵ درصد بوده که نشان می‌دهد در ۳ دوره، تولید ناخالص داخلی (با نفت و بدون نفت) اقتصاد ایران از حالت رکود خارج شده و امیدواریم این روند بهبود یابد. سرپرست بانک مرکزی ادامه داد: اقتصاد، آرام آرام از رکود عمیق خارج شده است.

کمیسرانی اعلام کرد: با توجه به اینکه بخش کشاورزی با خشکسالی مواجه بود رشد کشاورزی به ۴.۵ درصد رسید. او ادامه داد: رشد اقتصادی در گروه نفت در سال ۹۸ با منهای ۳۸.۷ درصد مواجه بود، اما در سال ۹۹ با ۱۱.۲ درصد رشد مواجه شد که در فصل چهارم همان سال، این رقم به ۳۵.۸ درصد افزایش یافت.

او گفت: در گروه صنایع و معادن در سال ۹۸ رشد اقتصادی ۲.۳ درصد بود که در سال ۹۹ به ۷.۱ درصد رشد رسید که در فصل چهارم، این رقم به ۹.۹ درصد افزایش یافت. کمیسرانی با اشاره به اینکه بیشترین آسیب ناشی از کرونا در بخش خدمات بوده است گفت: رشد این گروه در سال ۹۸ منهای ۲۹.۲ درصد بود؛ اگرچه در فصل‌های اول تا سوم

یک تحولاتی ایجاد شد، اما در فصل چهارم با ۲۵ درصد منفی مواجه شدیم و رشد گروه خدمات به صفر رسید.

او ادامه داد: امیدوارم با اقدامات و حمایت‌هایی چون اعطای تسهیلات بانکی ۷۵ هزار میلیارد تومانی که تلفیقی از منابع بانک مرکزی و بانک هاست، رشد اقتصادی در این گروه اثرگذار باشد. او تأکید کرد: در بخش صنعت، شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی داریم که در سال ۹۹ در هر ۴ بخش این عدد مثبت بوده و در فصل چهارم به رشد ۹.۱ درصد رسید و رشد سالانه به ۸.۷ درصد رسیده است.

او افزود: از ۲۴ گروه صنعتی، ۲۰ گروه صنعتی از رشد مثبت برخوردار بودند در صورتی که در سال ۹۸ از ۲۶ گروه صنعتی، فقط ۱۵ گروه از رشد مثبت برخوردار بوده‌اند. کمیسرانی ادامه داد: رشد شاخص کارگاه‌های تولید صنعتی از ۶.۱ درصد در سال ۹۸، به ۸.۷ درصد رسیده که نشان می‌دهد بخش صنعت با توجه به فشارها که بر سر راه تولید بوده، به خوبی عبور کرده است.

سرپرست بانک مرکزی درباره رشد اقتصادی در بخش هزینه و مخارج توضیح داد: مصرف خصوصی در اثر تورم ناشی از رشد نقدینگی و همراهی ناکافی افزایش درآمدهای خانوار با تورم، باعث تضعیف قدرت خرید شده بود. رشد بخش مصرف در سال ۹۸ منهای ۷.۷ درصد بود، اما در سال ۹۹ به منهای ۴ درصد افزایش یافت.

او ادامه داد: در سال‌های اخیر در بخش هزینه‌ها، رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص منفی بوده است. کمیسرانی افزود: ایجاد ظرفیت‌های جدید و توانایی تولید در اقتصاد، نشان می‌دهد که در سال ۹۸ از منهای ۵.۹ درصد به ۲.۵ درصد در سال ۹۹ رسیده که این امر بسیار نویدبخش و بیانگر این است که اقتصاد از ظرفیت‌های خالی خود در حال استفاده است.

جزئیات رشد اقتصادی ایران بر حسب فعالیت‌های اقتصادی و اقلام هزینه‌ای		
سال ۱۳۹۹	سال ۱۳۹۸	به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰
۴.۵	۸.۸	ارزش افزوده کشاورزی
۱۱.۲	-۳۸.۷	ارزش افزوده نفت
۷.۱	۲.۳	ارزش افزوده صنایع و معادن
۵.۵	-۵.۲	ارزش افزوده خدمات
۳.۶	-۶.۵	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه
-۵.۴	-۷.۷	مخارج مصرف نهایی بخش خصوصی
-۲.۳	-۶.۵	مخارج مصرف نهایی بخش دولتی
۲.۵	-۵.۹	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص
-۵.۴	-۲۹.۹	صادرات کالاها و خدمات
-۲۹.۲	-۳۸.۱	واردات کالاها و خدمات
۳.۴	-۶.۸	هزینه ناخالص داخلی به قیمت بازار

افت سه پله‌ای رتبه کشور در شاخص تاب آوری اقتصادی ۲۰۲۱

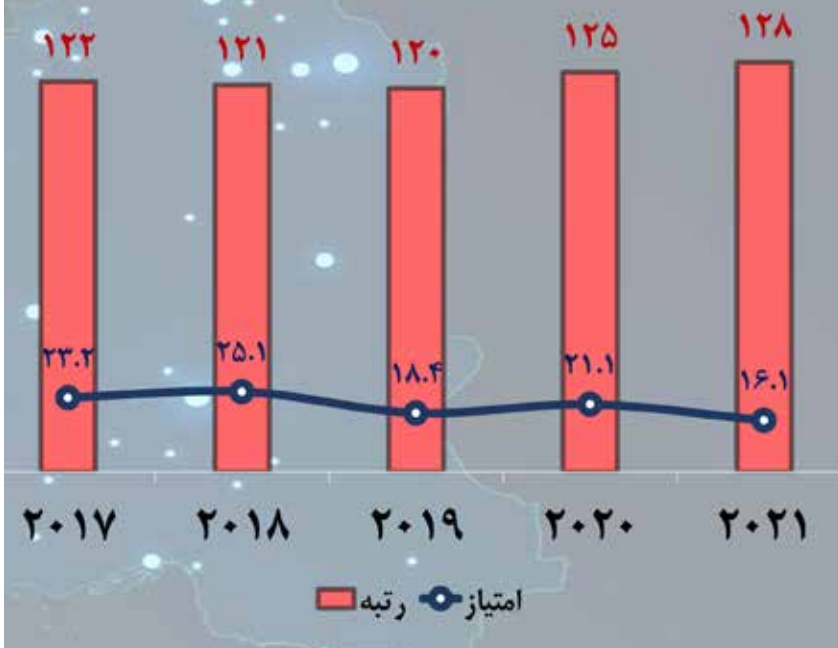
توزیع تجهیزات پزشکی و تسریع توزیع جهانی واکسن، در خط مقدم نگرانی‌های مدیران قرار گرفته است. تغییر شرایط آب و هوایی نیز تهدیدهای جدی در زمینه پویایی زنجیره‌های تامین است، بنابراین درک مدیران از کیفیت زیرساخت (حمل و نقل و تاسیسات) در کشورهایی که بنگاه‌هایشان در آن فعالیت می‌کنند، معیار دیگری است که بر شاخص تاب آوری یک کشور تاثیر دارد. تحولات مزبور تنها چند مورد از نگرانی‌هایی است که بنگاه‌های جهانی را با ارزیابی دقیق، استراتژیک و روشمند انعطاف‌پذیری محیطی که در آن به فروش محصولات، گسترش عملیات و به‌کارگیری تامین‌کنندگان جدید می‌پردازند، مواجه می‌کند.

به طور کلی شاخص تاب آوری از سه زیر شاخص اقتصاد، کیفیت ریسک و زنجیره تامین تشکیل شده که هر یک از اینها نیز خود زیر شاخه‌های دیگری دارند. برای مثال در زیر شاخص اقتصاد مواردی مانند بهره‌وری، ریسک سیاسی، شدت نفت (مصرف نفت به ازای هر واحد تولید ناخالص داخلی) و نرخ شهرنشینی جای می‌گیرند. زیر شاخص کیفیت ریسک نیز شامل قرار گرفتن در معرض بلایای طبیعی، کیفیت ریسک بلایای طبیعی، کیفیت ریسک آتش‌سوزی و ریسک سایبری بالقوه می‌شود. همچنین در زیر شاخص زنجیره تامین مواردی چون کنترل فساد، کیفیت زیرساخت، حکمرانی شرکت‌ها و همچنین میدان دید زنجیره تامین

معاونت بررسی‌های اقتصادی اتاق تهران رتبه ایران در شاخص تاب آوری اقتصادی ۲۰۲۱ را اعلام کرد. این گزارش از افت رتبه سه پله‌ای رتبه ایران در ۲۰۲۱ خبر می‌دهد. تاب آوری ایران در ۲۰۲۰ از میان ۱۳۰ کشور ۱۲۵ اعلام شده بود، اما در گزارش تازه انجام شده رتبه ایران به ۱۲۸ رسیده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که افت جایگاه ایران در بهره‌وری و افزایش ریسک سیاسی دلایل کاهش تاب آوری اقتصادی ایران شده است. سال ۲۰۲۰ بحران عمیق سلامت عمومی، درگیری‌های سیاسی و بلایای طبیعی را به همراه داشت که هر یک از این موارد می‌تواند تاب آوری محیط کسب و کار یک کشور را به چالش بکشد. با وجود چنین خطرات و نشانه‌ها، نیاز به تقویت تاب آوری به شدت ذهن بسیاری از مدیران ارشد کسب و کار را درگیر کرده است. علاوه بر بحران کووید ۱۹، جهان در سال ۲۰۲۰، با اعتراضات گسترده مدنی نیز همراه بود. همچنین نشانه‌های تغییر شرایط آب و هوایی از جمله طغیان ناشی از بارش‌های شدید و طغیان دریا و خشکسالی همراه با آتش‌سوزی‌های ناشی از آن، آسیب‌هایی بر بسیاری از مناطق جهان وارد کرد.

امتیاز و رتبه ایران در شاخص تاب آوری جهانی

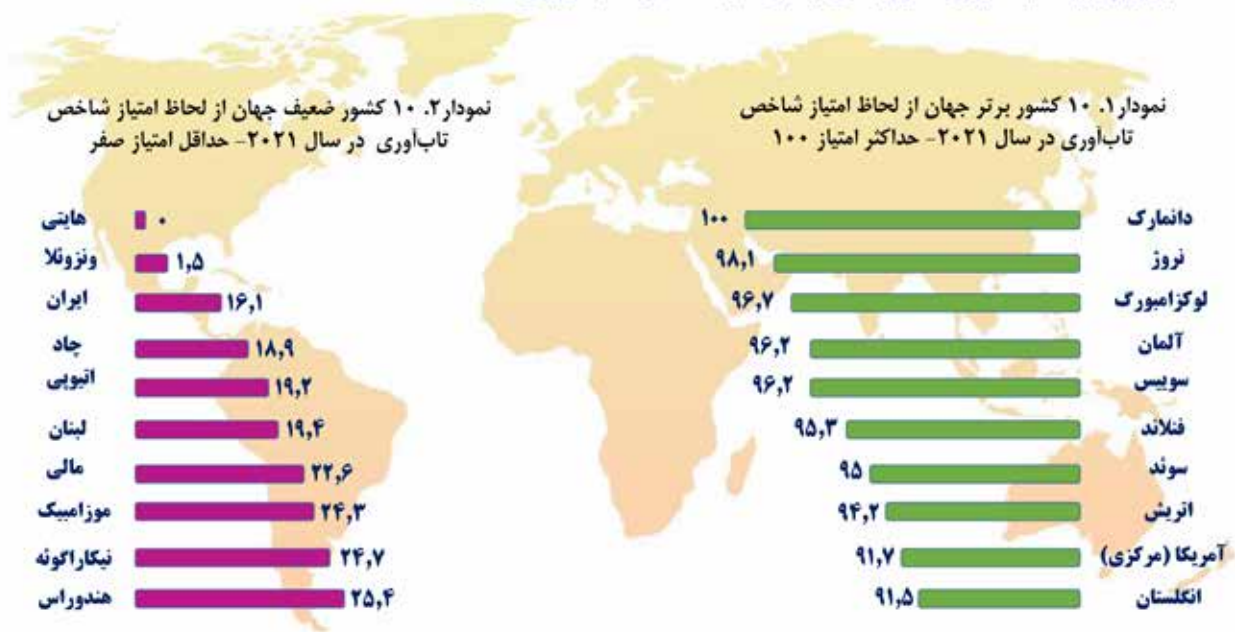
نمودار ۳. روند امتیاز و رتبه ایران در شاخص تاب آوری جهانی موسسه FMI طی سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۱

مولفه‌های تاب آوری

شاخص تاب آوری جهانی موسسه بیمه دارایی‌ها، از ۱۲ زیر شاخص با وزن یکسان، تشکیل شده و برای ۱۳۰ کشور جهان محاسبه و رتبه‌بندی می‌شود. بررسی ساختار و تغییرات این شاخص به مدیران کسب و کار این امکان را می‌دهد تا منابع قدرت و آسیب‌پذیری موجود در تاب آوری یک کشور را، اعم از عوامل مختلف (اقتصاد، کیفیت ریسک و زنجیره تامین) شناسایی کنند. تاب آوری زنجیره تامین به ویژه با تزلزل

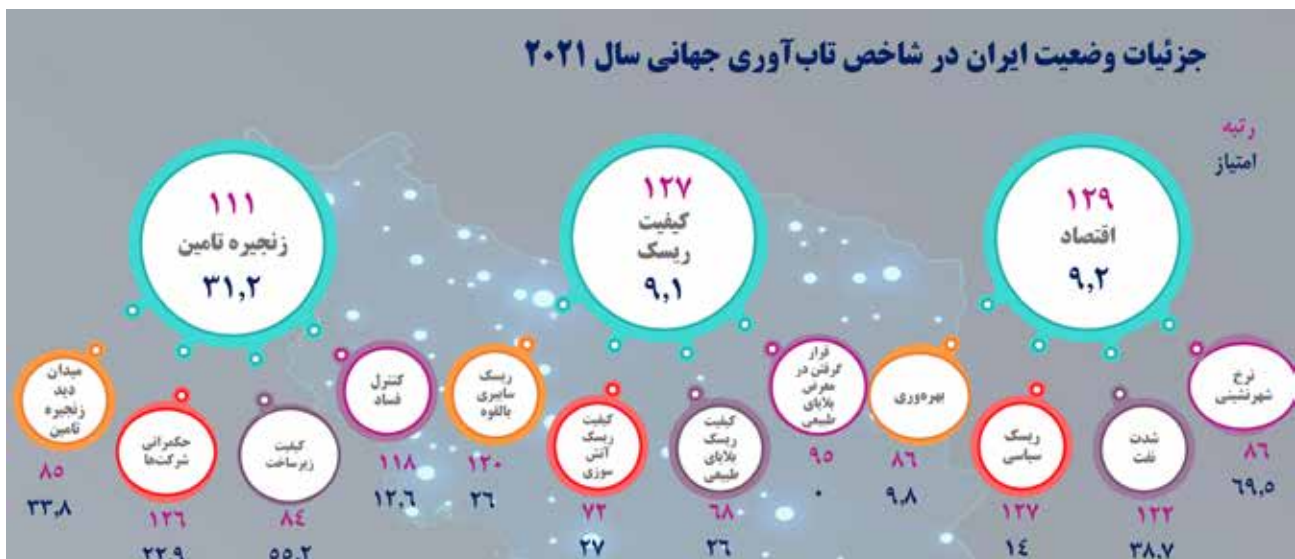
برترین و ضعیف‌ترین کشورهای جهان در شاخص تاب‌آوری سال ۲۰۲۱

قراری می‌گیرند. ۱۲ زیرشاخص قابل بررسی هریک از زیرشاخه‌های مربوط به سه زیر شاخص تعریف شده حامل مفاهیم مشخصی در حوزه اقتصاد هستند. شاخص بهره‌وری در حقیقت تولید ناخالص داخلی براساس برابری قدرت خرید (PPP) تقسیم بر جمعیت کل را به تصویر می‌کشد. به عبارتی این زیرشاخص نشان می‌دهد که میزان تولید ناخالص داخلی به ازای جمعیت یک کشور چه میزان بوده است. به این ترتیب برای دستیابی به تصویر شفافی از بهره‌وری باید تولید ناخالص داخلی را به درستی و

شفاف رصد کرد. یکی دیگر از شاخه‌های زیر شاخص اقتصاد ریسک سیاسی است که نشان می‌دهد احتمال اینکه دولت توسط ابزارهای غیرقانونی یا خشونت‌آمیز، از جمله خشونت با انگیزه‌های سیاسی و تروریسم، بی‌ثبات یا سرنگون شود چقدر است. شدت نفت نیز آسیب‌پذیری نسبت به شوک‌های نفتی (کمبود، اختلال، افزایش قیمت)؛ میزان مصرف نفت تقسیم بر تولید ناخالص داخلی و وابستگی به نفت برای بهره‌وری را اندازه‌گیری می‌کند. نرخ شهرنشینی نیز متوسط نرخ سالانه تغییر در اندازه جمعیت یک کشور که در شهرها زندگی می‌کنند را نشان می‌دهد.

همان‌طور که گفته شد مولفه کیفیت ریسک نیز از چهار زیر شاخص مجزا تشکیل شده است. قرار گرفتن در معرض بلایای طبیعی در صد مساحت یک کشور که به فعالیت‌های اقتصادی اختصاص دارد و حداقل در معرض یکی از بلایای طبیعی (طوفان، سیل و زمین‌لرزه) قرار دارد را نشان می‌دهد. کیفیت ریسک بلایای طبیعی نیز زیر شاخص دیگری است که نشان می‌دهد کیفیت و اجرای کد ساختمان یک کشور از منظر طراحی برای مقاومت در برابر بلایای طبیعی (۸۰ درصد) و همچنین بهبود سطح فایده‌آوردن بر ریسک بلایای طبیعی، با فرض وجود

نصیحت ایران و برخی کشورهای همسایه در شاخص تاب آوری سال ۲۰۲۱

جدول ۱. امتیاز و رتبه ایران و برخی کشورهای همسایه در شاخص تاب آوری سال ۲۰۲۱

رتبه کشور	امتیاز کشور	امتیاز اقتصادی	امتیاز کیفیت ریسک	امتیاز زنجیره تامین
امارات متحده عربی	۳۲	۷۴.۹	۶۳.۷	۸۵.۱
قطر	۳۴	۷۴	۸۶	۶۱
عربستان سعودی	۵۵	۵۶.۱	۳۸.۸	۷۰.۱
ترکیه	۶۰	۵۲.۵	۴۴.۱	۵۹.۷
عمان	۶۹	۴۷.۸	۳۲.۱	۵۷.۶
کویت	۸۶	۴۲.۱	۴۴	۴۸.۱
آذربایجان	۹۱	۴۰.۶	۴۱.۷	۵۱.۳
پاکستان	۱۱۹	۲۵.۸	۲۳.۹	۳۷.۷
ایران	۱۲۸	۱۶.۱	۹.۲	۳۱.۲

مقررات تضاد منافع و مدیریت سهامداران است و همچنین میدان دید زنجیره تامین توانایی پیگیری وردیابی محموله‌ها در سراسر زنجیره تامین در کشور را نشان می‌دهد. تحولات تاب آوری در جهان

اروپای غربی امسال مجدداً در میان ۱۰ کشور برتر در شاخص تاب آوری قرار گرفت. دانمارک به دلیل بهبود کیفیت مقابله با تهدید آتش‌وزی بر اساس ارزیابی مجدد موسسه بیمه دارایی‌ها از ساختمان‌های این کشور، در شاخص تاب آوری جهانی ۲۰۲۱ از رتبه سوم به رتبه اول رسید. منطقه ۱ ایالات متحده (مناطق شرقی و جنوب شرقی کشور) در شاخص تاب آوری سال ۲۰۲۱ از رتبه ۱۰ به ۱۷ سقوط کرد، که نشان‌دهنده دو تغییر بزرگ در شاخص است. یکی کاهش ۹ رتبه‌ای در رابطه با قرار گرفتن در معرض بلایای طبیعی و دیگری سقوط ریسک سیاسی برای کل کشور بود (که در این معیار از ۴۱ به ۵۰ کاهش یافت). تغییر اخیر ممکن است بیانگر تقارب حزبی و درگیری شدید پیرامون مسائل عدالت اجتماعی باشد.

در سال ۲۰۲۱ انگلستان مجدداً در بین ۱۰ کشور برتر در شاخص تاب آوری قرار گرفت (صعود سه‌پله‌ای نسبت به سال ۲۰۲۰) که در درجه اول ناشی از کاهش خطر سیاسی، به دلیل پذیرش عمومی سیاست‌های اصلی و تکمیلی برگزیده (جدایی انگلستان از اتحادیه اروپا) است. رتبه سنگاپور در شاخص تاب آوری از ۲۲ در سال ۲۰۲۰ به ۱۲ در سال ۲۰۲۱ ارتقا یافته که دلیل اصلی آن کاهش تهدید قرار گرفتن در معرض بلایای طبیعی است. در میان ۱۳۰ کشور مورد بررسی در سال ۲۰۲۱، اوکراین بیشترین ارتقا در رتبه در شاخص تاب آوری را تجربه کرده و از رتبه ۸۴ به ۶۳ رسیده است. منطقه یک چین (بخش شرقی کشور) به دلیل افت ۱۹ پله‌ای در رتبه‌بندی شدت نفت که نشان‌دهنده افزایش آسیب‌پذیری در برابر شوک نفتی است، در مجموع، ۹ رتبه سقوط کرد و رتبه آن از ۶۸ به ۷۷ رسید.

ایران دارای بدترین عملکرد

هنگ‌کنگ با افزایش ریسک سیاسی به دلیل تنش‌های زیاد با چین (افت ۵۶ رتبه‌ای در ریسک سیاسی از ۲۵ به ۸۱) به‌طور کلی در رتبه‌بندی شاخص تاب آوری سال ۲۰۲۱، با کاهش ۹ پله‌ای نسبت به سال ۲۰۱۹ به رتبه ۲۶ تنزل یافت. مکزیک نیز به دلیل بدتر شدن ریسک سیاسی و افزایش ریسک سایبری بالقوه، با گسترش دسترسی به اینترنت، هشت رتبه در رتبه‌بندی کلی نسبت به سال ۲۰۲۰ سقوط کرده و از رتبه ۶۷ به ۷۵ رسید. ایران برای اولین بار در میان سه کشور با بدترین عملکرد در شاخص تاب آوری قرار گرفت (رتبه ۱۲۸) که دلیل اصلی

ریسک‌های بالقوه در یک کشور (۲۰ درصد) است. کیفیت ریسک آتش‌سوزی نیز بیانگر آن است که کیفیت و اجرای کد ساختمانی یک کشور از منظر طراحی برای مقاومت در برابر آتش‌سوزی (۸۰ درصد) و همچنین بهبود سطح فایق آمدن بر ریسک آتش‌وزی، با فرض وجود ریسک‌های بالقوه آتش‌وزی در یک کشور (۲۰ درصد) است. ریسک حملات سایبری بالقوه نیز آسیب‌پذیری در مقابل حمله سایبری (۵۰ درصد) و میزان توانایی کشور برای نجات از حمله (۵۰ درصد) از طریق اندازه‌گیری میزان نفوذ اینترنت (درصد افراد در یک کشور که به اینترنت دسترسی دارند) و حقوق و آزادی مدنی آنها را به تصویر می‌کشد.

مؤلفه زنجیره تامین نیز معرف چهار زیر شاخص است. زیرشاخص کنترل فساد میزان استفاده از قدرت دولتی برای تاثیر بر عواید بخش خصوصی، شامل دو شکل فساد بزرگ و کوچک، همچنین اداره دولت توسط افراد خاص و برپایه کسب منافع شخصی را به تصویر می‌کشد. کیفیت زیرشاخص در حقیقت کیفیت و وسعت زیرساخت حمل و نقلی (جاده‌ای، ریلی، آبی و هوایی) و زیرساخت خدمات عمومی را نشان می‌دهد. حکمرانی بنگاه‌ها موید قدرت استانداردهای حسابرسی و حسابداری،

مقایسه دو کشور ایران و ترکیه در شاخص تاب آوری در سال ۲۰۲۱

تاب آوری			تاب آوری		
رتبه	امتیاز	رتبه	امتیاز	رتبه	امتیاز
۱۲۸	۱۶,۱	۶۰	۵۲,۵	۷۳	۴۴,۱
اقتصاد	۱۲۹	۹,۲	۲۴,۴	۵۰	۲۴,۴
• بهره‌وری	۸۶	۹,۸	۲۳,۲	۱۲۲	۲۳,۲
• ریسک سیاسی	۱۲۷	۱۴	۹۰,۵	۱۵	۹۰,۵
• شدت نفت	۱۲۲	۳۸,۷	۶۹,۵	۸۶	۶۹,۵
• نرخ شهرنشینی	۸۶	۶۹,۵	۳۸,۵	۷۵	۳۸,۵
کیفیت ریسک	۱۲۷	۹,۱	۰	۹۴	۰
• قرار گرفتن در معرض بلایای طبیعی	۶۸	۳۶	۴۲,۳	۵۱	۴۲,۳
• کیفیت ریسک بلایای طبیعی	۷۲	۳۷	۹۱,۲	۹	۹۱,۲
• کیفیت خطر آتش سوزی	۱۲۰	۲۶	۲۳,۵	۱۲۱	۲۳,۵
• ریسک سایبری ذاتی	۱۱۱	۳۱,۲	۵۹,۷	۵۱	۵۹,۷
زنجیره تامین	۱۱۱	۳۱,۲	۲۳,۱	۷۲	۲۳,۱
• کنترل فساد	۸۴	۵۵,۲	۶۹,۱	۵۳	۶۹,۱
• کیفیت زیرساخت‌ها	۱۲۶	۲۲,۹	۷۳,۲	۴۴	۷۳,۲
• حکمرانی شرکت‌ها	۸۵	۳۳,۸	۵۳,۴	۴۶	۵۳,۴
• میدان دید زنجیره تامین					

همانطور که مشخص است ایران در هر سه شاخص اقتصاد، کیفیت ریسک و زنجیره تامین امتیاز کمتری نسبت به ترکیه دارد. در زیر شاخص‌های اقتصادی نیز، ایران در زیر شاخص ریسک سایبری ذاتی دارای امتیاز بالاتر، در زیر شاخص شهرنشینی، هم امتیاز با این کشور و در سایر زیرشاخص‌ها دارای امتیاز کمتری نسبت به کشور ترکیه است.

۲۰۲۱ مجدداً با افت امتیاز مواجه شد و امتیاز آن به ۱۶,۱ رسید. رتبه ایران در میان ۱۳۰ کشور و قلمرو مورد بررسی نیز در سال ۲۰۲۱، با افت ۳ پله‌ای، ۱۲۸ بوده که ضعیف‌ترین عملکرد را طی بازه پنج سال اخیر به خود اختصاص داده است. به طور کلی ایران امتیاز ایران در سه مولفه اقتصاد، کیفیت ریسک و زنجیره تامین به ترتیب ۹,۲، ۹/۱، ۳۱/۲ بوده است. به این ترتیب رتبه‌بندی این سه مولفه برای ایران در ۲۰۲۱ به ترتیب ۱۲۹، ۱۲۷ و ۱۱۱ بوده است.

در میان ۱۲ محرک (زیرشاخص) اصلی شاخص تاب آوری، رتبه ایران در کیفیت ریسک بلایای طبیعی و کیفیت ریسک آتش سوزی به ترتیب با رتبه‌های ۶۸ و ۷۲ بهترین عملکرد را داشته است. در عین حال، بدترین رتبه ایران نیز مربوط به تاب آوری اقتصادی ۱۲۹ با کسب امتیاز ۹/۲ است. همچنین رتبه ریسک سیاسی هم در زیرمجموعه شاخص تاب آوری اقتصادی ایران، ضعیف و ۱۲۷ است. حکمرانی شرکت‌ها نیز وضعیت مناسبی در این شاخص ندارد و رتبه ۱۲۶ را داراست. در سال ۲۰۲۱، بدترین امتیازهای متعلق به ایران مربوط به زیرشاخص‌های قرار گرفتن در معرض بلایای طبیعی (صفر)، کنترل فساد (۱۲/۶)، ریسک سیاسی (۱۴) و بهترین امتیاز متعلق به زیرشاخص نرخ شهرنشینی (۶۹/۵) است.

در سال ۲۰۲۱، در میان کشورهای همسایه ایران که در جدول به آنها اشاره شده، ایران ضعیف‌ترین عملکرد را در شاخص تاب آوری به خود اختصاص داده است. در مقابل کشورهای امارات متحده عربی، قطر، عربستان سعودی و ترکیه به ترتیب در سال مذکور در جایگاه‌های ۳۲، ۳۴، ۵۵ و ۶۰ قرار گرفته‌اند. امتیاز ایران در هر سه رکن اصلی شاخص تاب آوری از کشورهای همسایه فوق به مراتب کمتر است.

مقایسه وضعیت ایران با ترکیه نیز نشان داده که ایران در هر سه شاخص اقتصاد، کیفیت ریسک و زنجیره تامین امتیاز کمتری نسبت به ترکیه دارد. در زیر شاخص‌های اقتصادی نیز، ایران در زیر شاخص ریسک سایبری ذاتی دارای امتیاز بالاتر، در زیر شاخص شهرنشینی، هم امتیاز با این کشور و در سایر زیرشاخص‌ها دارای امتیاز کمتری نسبت به کشور ترکیه است.

آن سقوط ۱۴ پله‌ای و ۷ پله‌ای در بهره‌وری و ریسک سیاسی است. کشورهای ونزوئلا و هائیتی نیز پس از ایران، سه کشور انتهایی رتبه‌بندی شاخص تاب آوری سال ۲۰۲۱ را تشکیل می‌دهند.

در مجموع، ۵۶ کشور یا قلمرو، تغییرات قابل توجهی (حداقل ۱۰ رتبه) در رابطه با قرار گرفتن در معرض بلایای طبیعی، ۳۸ کشور در شدت نفت، ۲۴ کشور در ریسک سایبری بالقوه و ۱۷ کشور در عامل خطر سیاسی را در سال ۲۰۲۱ تجربه کرده‌اند. همیشه چالش‌های غیرمنتظره‌ای در انتظار فعالیت‌های کسب و کار است، که می‌تواند به دلایل گوناگون از جمله ریسک تغییرات اقلیمی، همه‌گیری بیماری، تحولات سیاسی، حملات سایبری یا موارد دیگر باشد. شکست کسب و کار الزاماً دستاورد بروز اتفاقات و مواجهه با تهدیدهای مختلف نیست. در این میان، تاب آوری کسب و کار تقریباً یک انتخاب است و می‌توان با استفاده از درایت و ابزارهای صحیح و به موقع، آن را مدیریت کرد.

وضعیت کلی ایران

امتیاز ایران طی پنج سال گذشته با فراز و نشیب‌هایی همراه بوده و پس از آنکه در سال ۲۰۲۰ امتیاز ۲۱/۱ را کسب کرد، در سال

۶۵ کارگروه مغل فعالیت اقتصادی شناسایی شد رصد مزاحمان کسب و کار

راه‌گريز از حل مشکلات کسب و کار اگرچه سياستگذار در سال‌های گذشته بارها شعار داده که محیط کسب و کار را بهبود خواهد داد و فعالیت‌های اقتصادی را از بوروکراسی‌های پیچیده نجات می‌دهد، اما به نظر می‌رسد گام‌های برداشته شده، خود مانع‌ساز بوده است. شاهد این ادعا نیز ایجاد سامانه‌های مختلف است. راه‌اندازی انواع و اقسام سامانه‌ها در راستای ایجاد دولت الکترونیک نه تنها منجر به بهبود محیط کسب و کار نشده که به اعتقاد فعالان اقتصادی، آشفتگی و اختلالات بسیاری را در روند فعالیت آنها ایجاد کرده است. «دنیای اقتصاد» از ابتدای سال در چند گزارش دست‌اندازهای شروع کسب و کار را در قالب مجوزهای مغل و اپیدمی سامانه‌ای بررسی کرده بود. حال نمود آشفتگی در حوزه تصمیم‌گیری نیز در تعدد کارگروه‌ها قابل مشاهده است که عملیات سوم مزاحمان کسب و کار است. بعضاً در انتهای جلساتی که اغلب مقامات دولتی و حاکمیتی با یکدیگر یا با فعالان اقتصادی دارند، تنها راه حل مشکلات مطرح و در پیشنهاد ایجاد کارگروه مشترک خلاصه می‌شود. اما مشخص نیست این کارگروه‌ها تا چه اندازه موثرند؛ هیچ‌گاه گزارشی از عملکرد آنها منتشر نمی‌شود و هیچ‌گاه ضمانت اجرایی تصمیمات اتخاذ شده در این کارگروه‌ها شفاف نیست. برخی از کارشناسان بر این باورند که این جلسات اغلب جنبه نمایشی داشته و دردی از محیط نامساعد کسب و کار کشور دوا نمی‌کند. به گفته آنها، مقاماتی که در جمع فعالان اقتصادی حضور می‌یابند با وعده تشکیل کارگروه مشترک، حل مشکلات را به تعویق می‌اندازند؛ بنابراین به نظر می‌رسد تشکیل کارگروه‌های متعدد در حوزه کسب و کار نتوانسته تحقق اهداف سياستگذار را به دنبال داشته باشد.

۲۵ نهاد و سازمان دولتی، ۶۵ کمیته، کارگروه، شورا و کمیسیون مختلف در حوزه کسب و کار تشکیل داده‌اند که اغلب تصمیماتی موازی با یکدیگر می‌گیرند. این در حالی است که بسیاری از دستگاه‌های اجرایی همچنان در اندیشه ایجاد کارگروه‌های جدیدتر هستند. موضوعی که به دلیل اتلاف وقت و هزینه، باعث نارضایتی فعالان بخش خصوصی شده؛ ضمن اینکه کمکی به ایجاد محیط کسب و کار مساعد نکرده است. تحلیل این رویکرد نشان می‌دهد گام‌های سياستگذار در بهبود محیط کسب و کار، بیشتر مانع‌ساز است. روایت محیط کسب و کار در ایران، روایتی است از آشفتگی آنچه در این فضا می‌گذرد. پیش از این در خصوص سامانه‌هایی که این محیط را با بوروکراسی‌های پیچیده مواجه کرده بودند، گفته شد و حال در گزارش پیش رو، از تعدد کارگروه‌هایی خواهیم گفت که در این فضا ایجاد شده است. کارگروه‌هایی که گفته می‌شود وظایف بسیاری از آنها موازی با یکدیگر است؛ اما اراده‌ای برای حذف یا ادغام‌شان وجود ندارد. فهرست مجامع و شوراهای حاکمیتی مرتبط با محیط کسب و کار نشان می‌دهد ۲۵ نهاد، اقدام به ایجاد ۶۵ مجمع، شورا، کارگروه، ستاد، کمیته و... کرده‌اند که اغلب در استان‌ها نیز نمایندگی دارند. حال با وجود چنین تورمی در ایجاد کارگروه‌ها و مجامع و شوراهای، برخی از وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های اجرایی همچنان در اندیشه ایجاد کارگروه‌های جدید هستند. این در حالی است که بخش خصوصی نسبت به ایجاد کارگروه‌های متعدد ابراز نارضایتی کرده و این کار را موجب اتلاف وقت مدیران به منظور حضور در جلسات متعدد می‌داند. از این رو اتاق ایران اخیراً با اعلام صریح نارضایتی از این روند، پیشنهاد داده به جای ایجاد کارگروه جدید از ظرفیت‌های موجود استفاده شود.

تقویت شورای گفت‌وگو به جای ایجاد کارگروه

انتقاد از کارگروه‌های متعدد و موازی در حالی از سوی بخش خصوصی به صراحت اعلام شده که آنها خواستار تقویت اختیارات شوراهای گفت‌وگو شده‌اند. در یکی از جلسات اتاق بازرگانی ایران، مظفر علیخانی، معاون استان‌ها و تشکل‌های اتاق ایران مخالفت فعالان بخش خصوصی را با ایجاد نهادها و کارگروه‌های جدید با عناوین مختلف اعلام و پیشنهاد کرد که مسوولان به جای تلاش و برنامه‌ریزی برای تشکیل کارگروه جدید در استان‌ها از ظرفیت شوراهای گفت‌وگو استانی استفاده کنند. او گفته بود که این نهادسازی‌ها ۹۰ درصد وقت استانداران را به خود اختصاص می‌دهد و در حالی که آنها باید در مقام مسوول استان خود تصمیم‌گیری و مدیریت کنند، مجبور می‌شوند در جلسات متعدد حضور پیدا کرده و زمان را از دست بدهند.

علیخانی عنوان کرده بود: اگر قرار باشد کارگروهی در استان‌ها ایجاد شود به قانون نیاز دارد، از طرفی اگر به دنبال آن هستند که به این کارگروه‌ها اختیار تصمیم‌گیری بدهند، می‌توانند به جای تصویب قانون برای ایجاد کارگروه جدید، قانون مربوط به شورای گفت‌وگو را اصلاح کرده و به آنها اختیار تصمیم‌گیری دهند. چون در هر صورت نیازمند تصویب قانون هستیم. با تمرکز بر ظرفیت شوراهای گفت‌وگو این امکان فراهم می‌شود که از جایگاه شناخته شده شوراهای استفاده بهینه‌تر شود.

محسن عامری، مدیر دبیرخانه شورای گفت‌وگو نیز اظهار کرده بود: متأسفانه تعداد کارگروه‌های موازی که به استناد قانون یا مصوبه هیات وزیران یا نظرات استانداران شکل گرفته‌اند بسیار زیاد است. عامری تأکید کرده که نمی‌شود با این استدلال که چون کارگروه‌های موجود کار خود را خوب انجام نمی‌دهند، ساختار جدیدی شکل بگیرد. در این رابطه لازم است زمینه‌ای فراهم شود تا کارگروه‌های موجود نسبت به اجرای مأموریت‌های خود ترغیب شوند.

فهرست مجامع و شوراهای حاکمیتی مرتبط با محیط کسب‌وکار

ردیف	عنوان مجمع و شورا	سازمان متولی
۱	هیات تعیین و تثبیت قیمت‌ها	سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان
۲	هیات حمایت از صنایع	وزارت صنعت، معدن و تجارت
۳	هیات داور موضوع ماده ۳۰ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴	وزارت دادگستری
۴	هیات سرمایه‌گذاری خارجی	وزارت امور اقتصاد و دارایی
۵	هیات عالی واگذاری	وزارت امور اقتصادی و دارایی سازمان خصوصی‌سازی
۶	هیات مرکزی رسیدگی به شکایات قانون برگزار می‌نماید	سازمان برنامه و بودجه
۷	هیات نظارت موضوع ماده ۲۰ قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور	وزارت صنعت، معدن و تجارت
۸	هیات عالی نظارت معاونت بازرگانی داخلی	وزارت صنعت، معدن و تجارت
۹	هیات ساماندهی و راهبری بازارهای محلی	وزارت نیرو
۱۰	شورای عالی بورس	وزارت امور اقتصادی و دارایی
۱۱	شورای پول و اعتبار	بانک مرکزی
۱۲	شورای شبکه فن بازار ملی ایران	پارک فناوری پردیس
۱۳	شورای رقابت	مرکز ملی رقابت
۱۴	شورای سیاستگذاری اعطای گواهینامه و تندیس ملی رعایت حقوق مصرف‌کنندگان	سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان
۱۵	شورای عالی اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی	وزارت امور اقتصادی و دارایی
۱۶	شورای عالی توسعه صادرات غیر نفتی	نهاد ریاست‌جمهوری
۱۷	کمیسیون تخصصی شورای عالی توسعه صادرات غیر نفتی	سازمان توسعه تجارت
۱۸	شورای عالی کار	وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی
۱۹	ستاد ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی	وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی
۲۰	ستاد تسهیل و رفع موانع تولید	وزارت صنعت، معدن و تجارت
۲۱	ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز	ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز
۲۲	ستاد هماهنگی روابط اقتصادی خارجی	وزارت امور خارجه
۲۳	ستاد مرکزی پیگیری اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی	فوق‌قضاییه
۲۴	ستاد اطلاع‌رسانی و تبلیغات اقتصادی کشور	وزارت کشور
۲۵	مجامع شرکتهای دولتی در حال واگذاری	وزارت امور اقتصادی و دارایی
۲۶	مجمع عمومی سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان	وزارت صنعت، معدن و تجارت
۲۷	کمیسیون تخصصی شورای اقتصاد	سازمان برنامه و بودجه
۲۸	کمیسیون تخصصی شورای عالی اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی	وزارت امور اقتصادی و دارایی
۲۹	کمیسیون تخصصی نشان تجاری	وزارت صنعت، معدن و تجارت
۳۰	کمیسیون رسیدگی به تخلفات حق‌العمل کاران گمرکی	وزارت امور اقتصادی و دارایی
۳۱	کمیسیون رفع مشکلات مربوط به عوارض صادراتی	وزارت صنعت، معدن و تجارت
۳۲	کمیسیون فرعی شورای پول و اعتبار	بانک مرکزی
۳۳	کمیسیون اقتصاد هیات دولت	ریاست‌جمهوری
۳۴	کمیسیون امور زیربنایی، صنعت و محیط‌زیست	ریاست‌جمهوری
۳۵	کمیسیون رسیدگی به تعهدات ارزی ایجاد نشده	بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
۳۶	کارگروه ماده (۶) قانون ارتقای سلامت اداری و مبارزه با فساد	سازمان بازرسی کل کشور
۳۷	کارگروه تهاجر کشوری	سازمان توسعه تجارت
۳۸	کارگروه تنظیم بازار	وزارت صنعت، معدن و تجارت
۳۹	کارگروه حمایت از تولید و نظارت بر گردش کالا در سطح عرضه	ریاست‌جمهوری (سازمان مبارزه با قاچاق کالا و ارز)
۴۰	کارگروه ارتقای زیرساخت‌ها	سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی
۴۱	کارگروه تسهیل فرآیندهای اجرایی	سازمان برنامه و بودجه

فهرست مجامع و شوراهای حاکمیتی مرتبط با محیط کسب و کار

ردیف	عنوان مجمع و شورا	سازمان متولی
۴۲	کارگروه ملی آیین‌نامه اجرایی ماده ۲۰ قانون رفع موانع تولید	کمیسیون اقتصاد هیات دولت
۴۳	کارگروه معادن	ستاد تسهیل و رفع موانع تولید
۴۴	کارگروه بانکی	ستاد تسهیل و رفع موانع تولید
۴۵	کارگروه تامین اجتماعی	ستاد تسهیل و رفع موانع تولید
۴۶	کارگروه مالیاتی	ستاد تسهیل و رفع موانع تولید
۴۷	کارگروه حمایت قضایی	ستاد تسهیل و رفع موانع تولید
۴۸	کارگروه صادرات	ستاد تسهیل و رفع موانع تولید
۴۹	کارگروه محیط‌زیست	ستاد تسهیل و رفع موانع تولید
۵۰	کارگروه گمرکی	ستاد تسهیل و رفع موانع تولید
۵۱	کارگروه واگذاری طرح‌های نیمه تمام (تملک دارایی‌های سرمایه‌ای)	
۵۲	کمیته تخصصی شورای بورس و اوراق بهادار	سازمان بورس و اوراق بهادار
۵۳	کمیته ماده یک	وزارت صنعت، معدن و تجارت
۵۴	کمیته تخصصی هیات مقررات‌زدایی و تسهیل شرایط صدور مجوزهای کسب و کار	وزارت امور اقتصاد و دارایی
۵۵	کمیته کارشناسی شورای عالی توسعه صادرات غیرنفتی	سازمان توسعه تجارت
۵۶	کمیته ملی توسعه پایدار	سازمان حفاظت محیط‌زیست
۵۷	کمیته فنی تعیین ارزش گمرکی کالاهای صادراتی	گمرک جمهوری اسلامی ایران
۵۸	کمیته دائمی مقررات صادرات و واردات	وزارت صنعت، معدن و تجارت
۵۹	کمیته پتروشیمی کارگروه تنظیم بازار	وزارت صنعت، معدن و تجارت
۶۰	دبیرخانه ستاد تسهیل و رفع موانع تولید	وزارت صنعت و معدن و تجارت
۶۱	صندوق توسعه ملی	معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری
۶۲	جلسات هماهنگی و ایجاد رویه موثر در حمایت قضایی از تولید و سرمایه‌گذاری	قوه قضائیه
۶۳	جلسات بررسی رفتار سوء تجاری دارندگان کارت بازرگانی	وزارت صنعت، معدن و تجارت
۶۴	پروژه مشارکت عمومی - خصوصی	سازمان برنامه و بودجه کشور
۶۵	هسته اندیشه‌ورزی کارگروه بهبود معیشت و رفاه اجتماعی	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

خود برمی‌گردد. اغلب وزرا ترجیح می‌دهند در خصوص مسائل مربوط به وزارتخانه خود، حتی اگر بتوانند آن مشکل را با استفاده از کارگروه وزارتخانه دیگر حل کنند، کارگروهی مجزا ایجاد نکنند. از این رو ممکن است چندین وزارتخانه با یک مأموریت واحد اقدام به تشکیل کارگروه‌های مجزا کنند. در واقع تملک طلبی دستگاه‌ها مختلف، موجب ایجاد ترافیک در تشکیل کارگروه‌ها شده است. البته شرایط در استان‌ها کمی متفاوت است. ایجاد کارگروه‌های غیررسمی به دستور استانداران یا مقامات محلی ترافیک کارگروه‌ها را در استان‌ها بیشتر کرده است. این در حالی است که برآوردها نشان می‌دهد ۶۰ مجمع و شورای استانی مرتبط با محیط کسب و کار به صورت رسمی فعال هستند.

تعدد کارگروه‌ها در حالی این روزها یکی از محورهای انتقادات بخش خصوصی محسوب می‌شود که نه تنها هیچ‌گاه شفافیتی در خصوص میزان کارایی آنها وجود نداشته، بلکه ایجاد کارگروه‌های جدید مانع از تقویت کارگروه‌های قبلی شده است. از این رو فعالان اقتصادی خواهان تقویت ظرفیت‌های موجود به جای ایجاد مجمع و شورا و کمیته جدید هستند.

تعدد کارگروه‌ها در سطح ملی و استانی بررسی‌های صورت گرفته از سوی «دنیای اقتصاد» نشان می‌دهد ۶۵ کارگروه مرتبط با محیط کسب و کار در سطح حاکمیتی تشکیل شده است. همچنین ۶۰ مجمع و شورای استانی نیز در این خصوص در حال فعالیت هستند.

بیشترین کارگروه‌ها از سوی وزارت صمت تشکیل شده و متولی ۱۳ کارگروه اعم از شورا، کمیته، مجمع و ... وزارت صنعت، معدن و تجارت است. البته معاونت‌های این وزارتخانه نیز به صورت مجزا اقدام به تشکیل کارگروه‌های متعدد کرده‌اند.

وزارت امور اقتصادی و دارایی و ستاد رفع موانع تولید نیز هر یک با تشکیل ۸ کارگروه در رده بعد قرار گرفته‌اند. زیرمجموعه‌های وزارت امور اقتصادی و دارایی هم کارگروه‌های مجزا تشکیل داده‌اند. سازمان برنامه و بودجه و نهاد ریاست جمهوری با تشکیل چهار کارگروه سومین نهاد از نظر تعدد کارگروه‌ها محسوب می‌شود.

بانک مرکزی، سازمان توسعه تجارت، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی هر یک سه کارگروه مرتبط با محیط کسب و کار ثبت کرده‌اند و سازمان حمایت و قوه قضائیه با ثبت دو کارگروه در رده بعدی قرار دارند.

وزارت دادگستری، وزارت نیرو، پارک فناوری پردیس، مرکز ملی رقابت، ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز، وزارت امور خارجه، وزارت کشور، سازمان بازرسی، سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی، کمیسیون اقتصادی هیات دولت، سازمان بورس و اوراق بهادار، سازمان حفاظت محیط‌زیست، گمرک و معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری نیز هر کدام یک کارگروه را تشکیل داده‌اند.

عارضه‌یابی تعدد کارگروه‌ها یکی از مهم‌ترین دلایل تعدد کارگروه‌ها در سطح ملی و استانی به علاقه دستگاه‌ها و نهادها برای ایجاد کارگروه‌های مختص به

نمایی از وضعیت سرمایه گذاری مستقیم خارجی ایران و ترکیه

بر اساس آمارهای آنکتاد، جریان ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران (FDI) در سال ۲۰۲۰، حدود ۱,۳ میلیارد دلار بود که نسبت به سال ۲۰۱۹، حدود ۱۱ درصد افت کرد. سهم ورودی FDI از تشکیل سرمایه ثابت ناخالص ایران نیز با کاهش ۰,۱ واحد درصدی نسبت به سال ۲۰۱۹، به ۰,۵ درصد در سال ۲۰۲۰ رسید. در عین حال، جریان خروجی FDI ایران نیز از ۸۵ میلیون دلار در سال ۲۰۱۹ به ۷۸ میلیون دلار در سال ۲۰۲۰ رسیده و کاهش ۸ درصدی را تجربه کرده است.

جریان ورودی FDI ترکیه در سال ۲۰۲۰ حدود ۶ برابر ایران و تقریباً ۷,۹ میلیارد دلار بود که نسبت به سال ۲۰۱۹ حدود ۱۵ درصد کاهش داشت. سهم جریان ورودی FDI از تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، حدود ۳,۵ درصد بوده که نسبت به سال ۲۰۱۹، تقریباً ۱,۴ واحد درصد کاهش داشته است. در مقابل، جریان خروجی FDI ترکیه در این سال با رشد ۹ درصدی به ۳,۲ میلیارد دلار رسیده است. مقایسه کلی وضعیت جذب FDI در دو کشور ایران و ترکیه حاکی از برتری ترکیه هم از لحاظ جریان ورودی سالانه و هم شاخص های مرتبط به ویژه سهم از سرمایه گذاری سالانه در این کشور دارد.

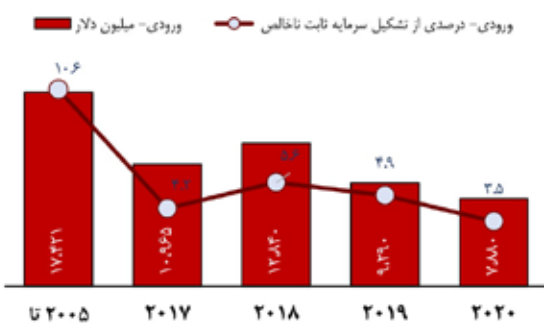

بر اساس آمارهای آنکتاد، جریان ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران (FDI) در سال ۲۰۲۰، حدود ۱,۳ میلیارد دلار بود که نسبت به سال ۲۰۱۹، حدود ۱۱ درصد افت کرد. سهم ورودی FDI از تشکیل سرمایه ثابت ناخالص ایران نیز با کاهش ۰,۱ واحد درصدی نسبت به سال ۲۰۱۹، به ۰,۵ درصد در سال ۲۰۲۰ رسید. در عین حال، جریان خروجی FDI ایران نیز از ۸۵ میلیون دلار در سال ۲۰۱۹ به ۷۸ میلیون دلار در سال ۲۰۲۰ رسیده و کاهش ۸ درصدی را تجربه کرده است.

جریان ورودی FDI ترکیه در سال ۲۰۲۰ حدود ۶ برابر ایران و تقریباً ۷,۹ میلیارد دلار بود که نسبت به سال ۲۰۱۹ حدود ۱۵ درصد کاهش داشت. سهم جریان ورودی FDI از تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، حدود ۳,۵ درصد بوده که نسبت به سال ۲۰۱۹، تقریباً ۱,۴ واحد درصد کاهش داشته است. در مقابل، جریان خروجی FDI ترکیه در این سال با رشد ۹ درصدی به ۳,۲ میلیارد دلار رسیده است. مقایسه کلی وضعیت جذب FDI در دو کشور ایران و ترکیه حاکی از برتری ترکیه هم از لحاظ جریان ورودی سالانه و هم شاخص های مرتبط به ویژه سهم از سرمایه گذاری سالانه در این کشور دارد.

موجودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۲۰:
 ورودی: ۲۱۱,۶ میلیارد دلار
 خروجی: ۵۲,۵ میلیارد دلار
نسبت موجودی FDI به GDP در سال ۲۰۲۰:
 ورودی: ۲۹,۴٪
 خروجی: ۷,۳٪

جریان FDI

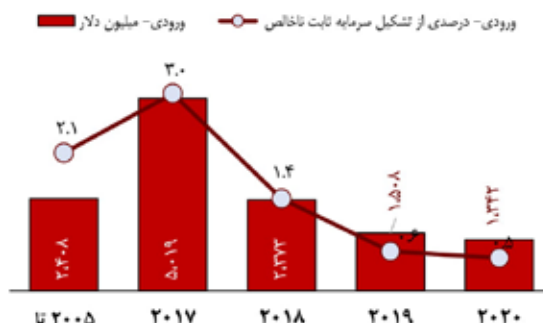
(متوسط پیش از بحران)

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران
 معاونت بررسی های اقتصادی

موجودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۲۰:
 ورودی: ۵۸,۷ میلیارد دلار
 خروجی: ۴,۰۶ میلیارد دلار
نسبت موجودی FDI به GDP در سال ۲۰۲۰:
 ورودی: ۹,۲٪
 خروجی: ۰,۶٪

جریان FDI

(متوسط پیش از بحران)

فروغ کریمی امیرکیاسر
 تیر ماه ۱۴۰۰
 منبع آمارها: آنکتاد

۵ کشور دنیا مقصد ۷۳ درصد صادرات ایران

گمرک ایران از کارنامه تجارت خارجی ایران در بهار ۱۴۰۰ رونمایی کرد. تازه‌ترین آمارهای رسمی نشان می‌دهد ۷۳ درصد ارزش کالاهای تجاری ایران در بهار امسال تنها به ۵ کشور دنیا صورت گرفته است. چین، عراق، امارات، ترکیه و افغانستان به تنهایی ۷۳ درصد ارزش دلاری و ۷۴ درصد ارزش وزنی صادرات ایران را به خود اختصاص داده‌اند.

به گزارش سرویس اقتصادی برخط نیوز به نقل از همشهری - روزنامه همشهری، محدود شدن تجارت ایران به چند کشور خاص، در یک دهه اخیر، نتیجه تحریم‌ها و همچنین محصور شدن نظام بانکی و مالی ایران است. این وضع نامطلوب تجارت خارجی در شرایطی رخ داده که در خرداد سال گذشته مرکز پژوهش‌های مجلس در گزارشی هشدار داده بود: «الگوی صادرات ایران از نظر شرکای تجاری الگوی نامتقارنی است؛ به این معنا که تعداد کمی از کشورها سهم بالایی در تجارت ما دارند و تعداد زیادی از آنها سهمی بسیار اندک.

گزارش مرکز پژوهش‌ها

گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس نشان می‌دهد در سال ۱۳۸۰ از میان ۱۶۳ کشور دارای رابطه تجاری با ایران، تعداد ۸ کشور (یعنی ۹.۴ درصد از کشورهای طرف معامله ما) بیش از نیمی از ارزش حاصل از صادرات کالاهای غیرنفتی را عاید ایران ساخته‌اند و کمتر از نیم دیگر این درآمد ارزی از ۱۵۵ کشور باقیمانده حاصل شده است. بازوی تحقیقاتی مجلس می‌گوید: ارزش دلاری صادرات غیرنفتی طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ از ۴.۲ میلیارد دلار به ۴۴.۷ میلیارد دلار رسیده و در ۱۷ سال، ارزش دلاری صادرات غیرنفتی با نرخ رشد متوسط سالانه ۱۶ درصد ۱۰.۶ برابر شده اما در سال ۱۳۸۷ بیشترین بازار صادراتی از نظر تعداد با ۱۷۰ کشور بوده و کمترین آن هم مربوط به سال ۱۳۹۳ با ۱۴۰ کشور است. با این حال، روند کلی نشانگر کاهش تعداد کشورهای با بازارهای هدف در این سال‌هاست. بر این اساس سهم ۴ کشور امارات متحده عربی، چین، عراق و کره جنوبی در مجموع بیش از ارزش صادرات به ۱۴۵ کشور دیگر به عنوان مقصد کالاهای صادراتی ایران در سال ۱۳۹۷ بوده که این تمرکز نسبتاً شدید در بازارهای هدف صادراتی می‌تواند برای کشور یک تهدید تلقی شود. به ویژه این که روند تجارت خارجی ایران در طول زمان در جهت توسعه صادرات در بخش کالاهای غیرنفتی، به تمرکز بر برخی کشورها انجامیده و رابطه تجاری کشور با کشورهای مختلف به طور یکسان رشد نکرده است.

گزارش رسمی گمرک

سیدمهدی میراشرافی، رئیس کل گمرک ایران می‌گوید: حجم صادرات غیرنفتی ایران در بهار امسال نسبت به بهار پارسال ۶۹ درصد رشد کرده و حجم تجارت خارجی ایران در بهار امسال، ۳۸ میلیون و ۴۰۰ هزار تن کالا به ارزش ۲۰ میلیارد و ۹۰۰ میلیون دلار بوده که از نظر

وزنی ۷ میلیون و ۷۰۰ هزار تن و از حیث ارزش ۷ میلیارد دلار نسبت به مدت مشابه سال گذشته رشد نشان می‌دهد.

رشد تجارت خارجی ایران در بهار امسال نسبت به بهار سال گذشته هر چند به گفته رئیس کل گمرک ایران از بهبود نسبی و افزایش حجم بازرگانی خارجی کشور حکایت دارد اما نباید فراموش کرد که در بهار سال گذشته به دلیل محدودیت‌های کرونایی و بسته شدن مرزهای تجاری، حجم زیادی از تجارت خارجی به سبب قرنطینه کشورهای مقصد صادرات و واردات ایران افت کرده بود. میراشرافی می‌گوید: در بهار امسال تراز تجاری ایران به میزان ۴۷۶ میلیون دلار مثبت بوده است. به گفته این مقام مسئول، مقایسه آمار تجارت خارجی کشورمان در ۳ ماهه بهار سال ۱۴۰۰ با مدت مشابه سال قبل، حاکی از افزایش ۲۵ درصدی در وزن و ۵۰ درصدی در ارزش کالاهای تجاری مبادله شده بین ایران و کشورهای خارجی است.

مقصد عمده واردات ایران			مقصد عمده صادرات ایران		
کشور	وزن به هزار تن	ارزش به دلار	کشور	وزن به هزار تن	ارزش به دلار
امارات	۲.۵	۳.۲	چین	۷.۱	۳.۱
چین	۰.۶۸۳	۲.۲	عراق	۹.۶	۲.۳
ترکیه	۰.۸۸۸	۱	امارات	۳.۴	۱.۳
آلمان	۰.۲۳۹	۰.۴۱۴	ترکیه	۰.۶۶۳	۰.۵۹۵
سوئیس	۰.۴۷۲	۰.۳۸۴	افغانستان	۱.۴	۰.۵۷۰
جمع	۴.۷۷۲	۷.۱۸۸	جمع	۲۲.۱۶۳	۷.۸۶۵
درصد از کل	۵۷	۷۰	درصد از کل	۷۴	۷۳

در مقابل صادرات طبق ابلاغیه ۱۷۷ بر طرف شود و هر تولیدکننده یا واردکننده ای قادر باشد از ارزش حاصل از صادرات استفاده کند.

او گفت: تا قبل از ابلاغیه ۱۷۷، وزارت صمت همه مشکلات راناشی از تصمیمات بانک مرکزی می دانست و حال این سؤال مطرح می شود که با توجه به تفویض کل اختیارات به وزارت صمت از آبان ماه سال قبل تاکنون، چه توجیهی برای به وجود آمدن این مشکلات وجود دارد؟ او افزود: طبق تجربیات گذشته، معمولاً وقتی عرضه ارز در سامانه نیما کاهش پیدا می کند، روش واردات در مقابل صادرات دچار اختلال شده و به نظر می رسد از این ابزار برای عرضه بیشتر ارز در سامانه نیما استفاده می شود. بدیهی است که ابلاغیه ۱۷۷ برای حل مشکلات رفع تعهد ارزی ابلاغ شد، به این دلیل که روش های ۳ سال گذشته برای حل این مشکلات پاسخگو نبود؛ بنابراین تغییرات مجدد می تواند رفع تعهدات ارزی را بار دیگر با مشکل مواجه کند.

بلندپروازی تجاری در دولت ۱۳

سیدابراهیم رئیسی، رئیس جمهور منتخب ایران قول داده تا حجم تجارت خارجی ایران را ظرف ۴ سال آینده از ۳۵ میلیارد دلار به بیش از ۷۰ میلیارد دلار برساند، این رشد ۱۰۰ درصدی یک هدف بلندپروازانه است که تحقق آن از نظر کارشناسان و فعالان اقتصادی با وجود تحریم ها و تنگنای روابط مالی و بانکی ایران سخت خواهد بود. به ویژه این که او می گوید تلاش خواهد کرد تا صادرات غیرنفتی ایران به کشورهای همسایه را دو برابر افزایش دهد و از ۲۰ میلیارد دلار به بالای ۴۰ میلیارد دلار برساند. برای این هدف گذاری بزرگ او ۴ سال وقت خواست و باید دید که تیم اقتصادی دولت آینده روی کار بیاید و برنامه خود برای تحقق اهداف از پیش اعلام شده رئیسی را منتشر کند. /همشهری

رشد صادرات با مهار کرونا

رئیس کل گمرک ایران می گوید: در بهار امسال ۳۰ میلیون تن کالا به ارزش ۱۰ میلیارد و ۷۰۰ میلیون دلار از گمرکات کشور به نقاط مختلف جهان صادر شد که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل از نظر وزن ۳۸ درصد و از لحاظ ارزش ۶۹ درصد رشد داشت. او همچنین توضیح می دهد: در این مدت ۸ میلیون و ۴۰۰ هزار تن کالا به ارزش ۱۰ میلیارد و ۲۰۰ میلیون دلار وارد کشور شد که نسبت به مدت مشابه سال گذشته از لحاظ وزن ۶ درصد کاهش و از حیث ارزش ۳۴ درصد رشد داشت.

افزایش درآمد ترانزیت کالاها

رئیس کل گمرک ایران خبر داده؛ حجم ترانزیت کالای خارجی از قلمرو ایران در بهار ۱۴۰۰ به میزان ۲ میلیون و ۷۴۲ هزار تن بود که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل ۱۲۱ درصد افزایش نشان می دهد و همچنان که پیش تر هم اعلام شد، این امر می تواند نشانه بهبود نسبی وضع ترانزیت و احتمالاً افزایش میزان آن در ماه های آینده باشد. میراشرفی با اشاره به آمار کشفیات کالای قاچاق در گمرک گفت: در بهار سال جاری کارکنان گمرک به ویژه در گمرکات مرزی موفق به کشف ۵۳۰ میلیارد تومان انواع کالای قاچاق شدند و ۵۸۰ فقره پرونده در این خصوص در گمرک تشکیل شد.

پشت پرده تجارت خارجی

آیا مثبت شدن تراز تجاری ایران خبر خوبی است؟ محمد لاهوتی، رئیس کمیسیون تسهیل تجارت و توسعه صادرات اتاق تهران هفته گذشته از ایجاد محدودیت برای واردات در مقابل صادرات خبر داد و گفت؛ کسانی که خواهان استفاده از ارز صادراتی هستند، صرفاً باید در حوزه تخصصی خود اقدام به واردات کرده یا برای واگذاری ارز به غیر باید موافقت سازمان صمت استان را اخذ کنند. او با اشاره به برخی اخبار مبنی بر افزایش فهرست اقلام واردات در مقابل صادرات از یک هزار قلم به ۳۰۱۷ قلم گفت: افزایش این اقلام به شرطی می تواند به نفع تولید و تجارت تمام شود که مشکل واردات

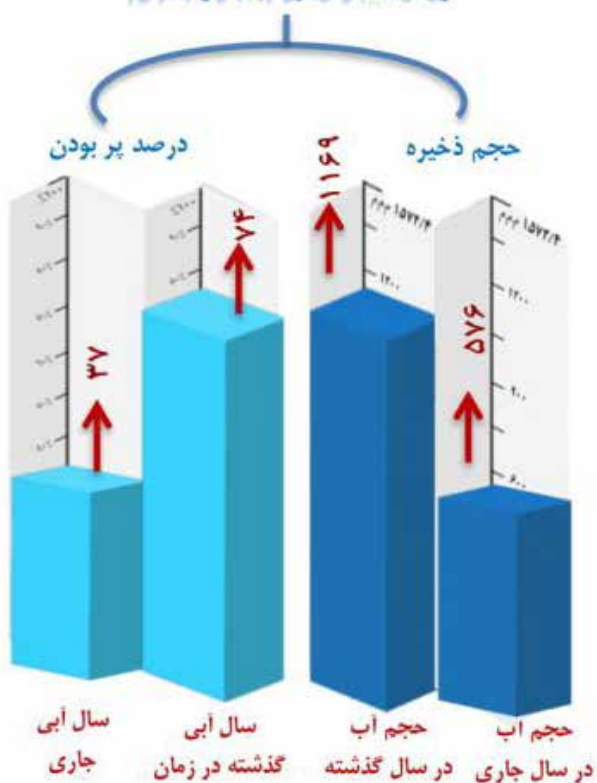

یک ونیم برابر ذخیره سد دوستی برداشت غیر مجاز!

مسعود حمیدی

کرده‌اند از جمله طرح‌های صرفه‌جویی و مدیریت آب مانند طرح همیاران و سازگاری با کم‌آبی تا طرح‌های انتقال آب از فراهوضه مانند طرح انتقال آب از دریای عمان و طرح انتقال آب از خلیج فارس و در نهایت طرح بازچرخانی و استفاده از پساب که هر کدام از این طرح‌ها، موفقیت‌ها و موانعی سرراه اجرایشان وجود داشته است. بر اساس آخرین گزارش شرکت آب منطقه‌ای استان، که به تازگی درباره سیمای آب استان در سال آبی ۹۸-۹۹ منتشر شده است، خراسان رضوی ۱۰۸۱ میلیون متر مکعب کسری مخازن آب دارد که از این حیث در رتبه نخست کشور قرار گرفته و این آمار بازگوکننده وضعیت بحرانی آب در این استان است. طی دو سال گذشته وضعیت بارش‌ها در استان در مقایسه با بارندگی‌های ۵۰ سال گذشته بی‌سابقه بوده اما میزان بارش‌های امسال نیز در استان مانند کشور کاهش ۶۷

وضعیت ذخیره آب در سدها

بر اساس داده‌های آب منطقه‌ای استان در پایان سال آبی ۹۸-۹۹ بیش از ۶۴۷ میلیون متر مکعب از منابع زیرزمینی دشت‌های بحرانی استان توسط چاه‌های غیر مجاز و چاه‌های دارای اضافه برداشت، آب مصرف شده است. برای آن که متوجه مقیاس این عدد شویم بد نیست بدانیم که هم‌اکنون ذخیره سد دوستی به عنوان مهم‌ترین و استراتژیک‌ترین سد استان که حدود ۷۰ درصد آب شرب مشهد را تأمین می‌کند تنها ۴۴۵ میلیون متر مکعب آب دارد.

طی دو سال اخیر در پی نزولات جوی، میزان مصارف آبی استان در سال آبی ۹۸-۹۹ حدود ۹۴ میلیون متر مکعب نسبت به سال آبی ۹۷-۹۸ کاهش یافته و حجم آب مصرفی از مخازن بحران‌زده زیرزمینی استان بیش از ۱,۵۲ میلیارد متر مکعب بیشتر از حجم آب‌های ورودی (آب‌های تجدید پذیر) به این مخازن است و حدود ۶۵۰ میلیون متر مکعب آب به صورت اضافه برداشت می‌شود که عمدتاً توسط چاه‌های غیر مجاز صورت می‌گیرد این موضوع بدون شک در سال خشک پیش رو بحران دشت‌های استان را تشدید خواهد کرد.

خراسان رضوی ۷ درصد مساحت و ۸ درصد جمعیت کشور را به خود اختصاص داده است، استانی که از ۳۷ دشت، ۳۴ دشت آن در وضعیت بحرانی از نظر منابع آب زیرزمینی قرار گرفته و برخی دشت‌های ممنوعه آن به دهه ۴۰ بازمی‌گردد. قابل تأمل آن که این استان در حالی یکی از قطب‌های تولیدات کشاورزی کشور است که ۷۴ درصد مساحت استان در منطقه خشک و ۲۶ درصد دیگر در منطقه نیمه‌خشک واقع شده است و حدود ۸۵ درصد آب‌های استان در حوزه کشاورزی مصرف می‌شود، باین حال امنیت غذایی استان و کشور نیز به بخش کشاورزی خراسان رضوی وابسته است و نمی‌توان آن را تضعیف کرد، در مقابل صنایع خرد و متوسط استان به علاوه حوزه معادن نیز در حال تبدیل شدن به قطب در کشور هستند این که چرا استانی که در وضعیت خشک و نیمه‌خشک قرار گرفته بخش عمده اقتصادش کشاورزی است خارج از حوصله این گزارش است اما امروزه تغییرات اقلیمی بلندمدت که بر کشور و استان خراسان رضوی حاکم شده باعث شده است که زنگ بحران آب در این استان به صدا درآید. طی پنج سال گذشته مسئولان استانی و کشور طرح‌ها و برنامه‌های متفاوتی برای مدیریت بحران و تأمین آب استان ارائه

درصدی داشته و امسال خشک‌ترین سال در نیم قرن اخیر بوده است.

۹۳۰ میلیون متر مکعب بیش از آب ورودی مصرف شده است

بر اساس آمار آب منطقه‌ای، سال گذشته حجم بارش‌های استان بیش از ۳۲ میلیارد متر مکعب بوده که از این میزان تنها ۴,۷۴ میلیارد متر مکعب تجدید پذیر بوده اما میزان مصارف استان در سال گذشته به ۵ میلیارد و ۶۷۷ میلیون متر مکعب رسیده است. یعنی میزان مصارف حدود ۹۳۰ میلیون متر مکعب بیشتر بوده به رغم این که میزان بارندگی‌های استان در ۵۰ سال گذشته بی سابقه بوده است. میزان کل مصارف استان در سال ۹۸ نیز ۵,۶۷ میلیارد متر مکعب و میزان آب‌های تجدید شونده در آن سال ۴,۷۲ میلیارد متر مکعب بوده که یک میلیارد و ۶۹ میلیون متر مکعب بیش از آب‌های تجدید پذیر بوده است.

۱,۵ میلیارد بیش از ورودی از زیرزمین آب برداشت شده

اما مهم‌ترین موضوعی که استان خراسان رضوی را با بحران مواجه کرده کسری بحران مخازن آب زیرزمینی است. سال گذشته میزان آب تجدید پذیر مخازن آب زیرزمینی استان ۳,۱۸۹ میلیارد متر مکعب و میزان مصارف آب زیرزمینی استان در این مدت بیش از ۴ میلیارد و ۶۹۹ میلیون متر مکعب بوده است. یعنی در دشت‌های بحرانی استان سال گذشته بیشتر از ۱,۵۱۰ میلیارد متر مکعب آب برداشتی و مصرفی بیشتر از میزان آب تجدید پذیر مخازن زیرزمینی استان بوده و این که میزان کل کسری حدود ۹۳۰ میلیون متر مکعب بوده است به این دلیل است که حجم آب تجدید شونده آب‌های سطحی استان در سال گذشته تراز مثبت ۵۸۰ میلیون متر مکعب بوده است. البته این کسری آب تجدید شونده در سال ۹۸ بیش از ۱,۹ میلیارد متر مکعب بوده است.

بیش از ۵۵۰۰ حلقه چاه غیرمجاز و برداشت ۱۴۲ میلیون متر مکعبی

یکی از عمده‌ترین عوامل کسری حدود ۱,۰۸ میلیارد متر مکعبی مخازن آب‌های

زیرزمینی استان وجود چاه‌های غیر مجاز و اضافه برداشت‌ها در استان در بخش‌های مختلف است. بر اساس داده‌های آب منطقه‌ای استان سال گذشته تعداد ۵۵۸۷ حلقه چاه غیرمجاز در استان وجود داشته است که معادل ۱۴۲ میلیون متر مکعب آب از دشت‌های بحران زده استان آب به صورت غیرقانونی برداشت کرده‌اند که ۱۲۴ میلیون متر مکعب آن توسط ۴۷۶۴ حلقه چاه در حوزه کشاورزی استان برداشت شده است. هر چند در سال ۹۸ تعداد این چاه‌ها بیشتر بوده و حدود ۶ میلیون متر مکعب آب بیشتر برداشت می‌کردند اما با توجه به سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های انجام شده از یک سو و حجم بالای بارندگی‌ها از سوی دیگر، انتظار بر این بود که علاوه بر کاهش تعداد چاه‌های غیرمجاز در استان میزان برداشت غیرقانونی این چاه‌ها بیش از پیش کاهش یابد.

همچنین بر اساس داده‌های آب منطقه‌ای استان، حدود ۱۳۳ حلقه چاه غیرمجاز در حوزه صنعت نزدیک به ۳ میلیون متر مکعب آب به صورت غیرقانونی برداشت می‌کنند و ۶۳۳ حلقه چاه دیگر در حوزه خدمات در استان وجود دارند که حدود ۱۱ میلیون متر مکعب آب از مخازن بحران زده استان به صورت غیرقانونی برداشت می‌کنند. این که بیش از ۷۶۰ حلقه چاه غیرمجاز

حجم برداشت به تفکیک سطحی و زیرزمینی (سال ۹۹-۹۸)

مصارف	سطحی	زیرزمینی	جمع
کشاورزی	۸۰۶	۳۹۸۸	۴۷۹۴
شرب و بهداشت	۱۲۷	۴۵۷	۵۸۴
صنعت	۵	۷۷	۸۲
خدمات	۴۱	۱۷۸	۲۱۸
جمع کل	۹۷۸	۴۶۹۹	۵۶۷۸

در حوزه صنعت و خدمات در استان وجود دارد و مدیران آب منطقه‌ای هنوز نتوانسته‌اند آن‌ها را مسدود کنند قابل توجه است.

افزایش برداشت ۵۰۸ میلیون متر مکعبی با وجود نصب کنتورهای برقی! یکی از سیاست‌های وزارت نیرو در سه سال گذشته نصب کنتورهای هوشمند روی چاه‌هاست تا در قالب اجرای این سیاست بتواند جلوی اضافه برداشت‌های انجام شده توسط دارندگان چاه‌های مجاز را بگیرد. با این حال بر اساس آمار آب منطقه‌ای استان، با این که مطرح می‌شود ۵۶۹۲ حلقه چاه در استان بیشتر از مجوز پروانه خود از مخازن دشت‌های بحران‌زده استان، بیش از ۵۰۸ میلیون متر مکعب آب برداشت کرده‌اند هر چند این میزان در سال ۹۸ حدود ۶۴۰ میلیون متر مکعب بوده است اما با توجه به وعده‌های مدیران حوزه آب استان مبنی بر جلوگیری از اضافه برداشت آب از طریق چاه‌های استان با وجود کسری ۱,۰۸ میلیارد متر مکعبی مخازن آب‌های زیرزمینی استان، با نصب کنتورهای هوشمند، برداشت ۵۰۸ میلیون متر مکعبی غیر قابل توجه است. قابل توجه این که حدود ۳۷۰ میلیون متر مکعب از این اضافه برداشت‌ها در حوزه کشاورزی بوده است. از سویی دیگر این که بیش از ۵۴۰ حلقه چاه مجاز در حوزه صنعت سال گذشته ۱۸ میلیون متر مکعب آب، از مخازن بحرانی استان اضافه برداشت داشته‌اند و ۹۲۱ حلقه چاه نیز در حوزه خدمات بیش از ۳۵ میلیون متر مکعب بیشتر از مجوز پروانه خود آب از منابع زیرزمینی استان برداشت کرده‌اند نیز قابل تأمل است که چگونه در این دو حوزه بیش از ۵۳ میلیون متر مکعب اضافه برداشت آب در سال گذشته انجام شده است.

باران است اما معتقد است که کسری مخازن آبی استان در سال ۹۹ به منفی ۱۸۴ میلیون متر مکعب رسیده است. "شمس زاده" می‌گوید بخشی از آب‌های مصرفی استان مجدد به سفره‌های زیرزمینی بازمی‌گردد. یعنی ۱۵ درصد آب‌هایی که در بخش کشاورزی و خدمات مصرف می‌شوند مجدد به سفره‌های زیرزمینی بازمی‌گردند و ۷۰ درصد آب‌های مصرف شده در بخش شرب و صنعت مجدد به آبخوان‌های استان بازگردانده می‌شوند که به نوعی باعث تقویت مخازن آب زیرزمینی استان می‌شوند.

با توجه به استدلال این کارشناس آب منطقه‌ای استان، میزان آب برگشتی از مصارف استان به سفره‌های زیرزمینی معادل ۱,۲۱۷ میلیارد متر مکعب در سال آبی ۹۸-۹۹ و علاوه بر آن میزان تغذیه زیرزمینی از آب‌های سطحی استان در این سال آبی معادل ۸۰ میلیون متر مکعب بوده است که به این ترتیب میزان کسری مخزن آب استان در سال آبی ۹۸-۹۹ معادل ۱۸۴ میلیون متر مکعب بوده و میزان کسری مخزن استان در بلندمدت نیز یک میلیارد و ۲۸ میلیون متر مکعب برآورد شده است.

این در حالی است که کسری مخزن زیرزمینی استان در سالنامه آبی ۹۷-۹۸ استان معادل ۵۶۲ میلیون متر مکعب بوده است. این کسری در سال آبی ۹۶-۹۷ معادل ۹۲۸ میلیون متر مکعب و در سالنامه آبی ۹۵-۹۶ معادل ۷۲۸ میلیون متر مکعب برآورد شده است.

اما کارشناسان حوزه آب استان نظر متفاوتی با کارشناسان آب منطقه‌ای دارند. دکتر "عباسعلی قزل سولفو" مدیر پژوهشکده محیط خشک دانشگاه آزاد اسلامی مشهد در گفت‌وگو با خراسان رضوی اظهار می‌کند: اگرچه چند سال اخیر تلاش‌هایی شده اما بیلان آب سفره‌های زیرزمینی استان هنوز بحرانی و دشت مشهد مانند بمب ساعتی است و نشست‌های ناشی از افت آب‌های زیرزمینی یک تهدید جدی‌اند، علاوه بر این ما هنوز برای دشت‌های استان مدل مطالعاتی و مدیریت منابع آبی نداریم و این که برآوردها بر چه اساسی انجام می‌شود جای سؤال دارد.

آب فاضلاب یا تصفیه باز حوزه خارج می‌شود

این کارشناس حوزه آب و مدرس دانشگاه می‌گوید: این که مطرح می‌شود بیش از ۷۰ درصد آب‌های مصرفی بخش شرب و صنعت به سفره‌ها و آبخوان‌ها بازمی‌گردد شاید درست باشد اما به شرط این که این آب‌ها همه از طریق چاه‌های جذبی به زمین بازگردد که آلودگی ایجاد شده این فاضلاب خود موضوع دیگری است. با این حال امروز چه میزان از آب شرب و صنعت به صورت چاه‌های جذبی وارد چرخه می‌شود؟ بخش عمده فاضلاب شهر مشهد چه شرب و چه صنعت در قالب طرح آگوبه تصفیه‌خانه‌ها هدایت می‌شود. آبی که به تصفیه‌خانه‌ها بازمی‌گردد به آبخوان‌ها هدایت نمی‌شود بلکه مصرف مجدد می‌شود. از سویی دیگر بخش عمده این فاضلاب جمع‌آوری شده تصفیه نمی‌شود و از طریق کشف رود و امثال آن از حوزه خارج می‌شود.

شایان ذکر است که طبق داده‌های آماری آب منطقه‌ای استان، میزان مصارف آب شرب و

چاه‌های فعال

مصارف	چاه‌های مجاز		چاه‌های غیرمجاز		جمع کل	
	تعداد (حلقه)	حجم (م.م.م)	تعداد (حلقه)	حجم (م.م.م)	تعداد (حلقه)	حجم (م.م.م)
کشاورزی	۱۰۱۳۶	۳۱۷۴	۴۴۲۲	۱۱۸	۱۴۵۵۸	۳۲۹۲
سایر	۶۴۰۹	۷۳۳	۶۶۴	۱۲	۷۰۷۳	۷۴۵
جمع کل	۱۶۵۴۵	۳۹۰۷	۵۰۸۶	۱۳۰	۲۱۶۳۱	۴۰۳۷

توضیحات کارشناس آمار آب منطقه‌ای درباره بیلان آبی

مدیر گروه آمار شرکت آب منطقه‌ای استان هر چند اذعان می‌کند که میزان آب خروجی استان در قالب مصارف ۹۲۰ میلیون متر مکعب بیشتر از میزان آب ورودی استان در قالب آب تجدید شونده حاصل بارش

صنعت استان در سال آبی ۹۸-۹۹ معادل ۶۶۴ میلیون متر مکعب بوده است که با احتساب بازگشت ۷۰ درصدی، حدود ۴۶۵ میلیون متر مکعب آن به آبخوان‌ها بازمی‌گردد. سؤالی که مطرح است این است که آیا واقعا سال گذشته ۴۶۵ میلیون متر مکعب از مصارف بخش‌های شرب، بهداشت و صنعت استان به آبخوان‌ها بازگشته است؟

آب‌نموده‌های بانگراف آب هستند

قرن سو فلو در باره بازگشت ۱۵ درصدی مصارف بخش کشاورزی به آبخوان‌ها نیز می‌گوید: به عنوان کارشناس حوزه آب نمی‌توانم این درصد را تایید یا رد کنم زیرا میزان تغذیه آبخوان‌ها به نوع اقلیم، نفوذ پذیری خاک کشاورزی و دوره‌های آبیاری بستگی دارد، علاوه بر این هرچه نوع آبیاری‌ها پیشرفته تر شود میزان بازگشت آب به آبخوان‌ها هم کاهش پیدا می‌کند. اما این که مطرح می‌شود بیلان آب استان در حال بهتر شدن است باید اذعان کنیم که دلیل اصلی این موضوع بارش‌های خوب دو سال اخیر بوده است و قطعا با خشکسالی اخیر بیلان آب استان نیز منفی تر خواهد شد. علاوه بر این اگر آبنمود دشت‌های استان را در طول ۴۰ سال گذشته بررسی کنیم می‌توانیم وضعیت افت شدید سطح آب‌های زیرزمینی را در دشت‌های تشنه خراسان رضوی مشاهده کنیم.

چندین سال است که بخش کشاورزی متهم شماره یک هدر رفت آب معرفی می‌شود و در سندهای مختلف آبی کاهش سهم مصرفی بخش کشاورزی، مسدود کردن چاه‌های غیرمجاز کشاورزی و جلوگیری از اضافه برداشت چاه‌ها در این حوزه مطرح است. به رغم تمام این فشارها، فارغ در درست یا غلط بودن آن‌ها بر اساس داده‌های آب منطقه‌ای هنوز بخش اصلی آب‌های زیرزمینی استان توسط بخش کشاورزی مصرف می‌شود. بر اساس داده‌های سال آبی ۹۸-۹۹ آب منطقه‌ای، وجود ۴۷۶۴ حلقه چاه غیرمجاز و بیش از ۱۰ هزار حلقه چاه مجاز که ۳۶۰۰ حلقه آن‌ها اضافه برداشت دارند حاکی از این موضوع است. اما آیا در شرایط فعلی و بحران

خشکسالی حاکم بر استان می‌توان ۴۷۰۰ حلقه چاه غیرمجاز و ۳۶۰۰ حلقه چاهی را که اضافه برداشت دارند مطیع قانون کرد و جلوی اضافه برداشت و برداشت غیرقانونی ۴۹۳ میلیون متر مکعب در بخش کشاورزی را گرفت؟

رئیس سازمان جهاد کشاورزی استان در گفت‌وگو با خراسان رضوی در این باره مطرح می‌کند: سازمان جهاد کشاورزی به هیچ عنوان موافق و حامی کسانی که به صورت غیرقانونی از منابع آب زیرزمینی استفاده یا مازاد بر پروانه چاه خود برداشت می‌کنند نیست و قانون باید اجرا شود و آب منطقه‌ای خودش باید با چاه‌های غیرمجاز و اضافه برداشت‌ها برخورد کند.

آمارها صحیح نیست ماصرفه جویی کردیم

"محمدرضا اورانی" درباره اضافه برداشت چاه‌های کشاورزی و چاه‌های غیرمجاز حوزه کشاورزی استان می‌گوید: بیش از ۲۲ هزار حلقه چاه در استان خراسان رضوی وجود دارد که ۱۰ هزار حلقه آن مربوط به حوزه کشاورزی و ۱۲ هزار حلقه چاه دیگر مربوط به دیگر حوزه‌هاست. آمار اضافه برداشت ۳۶۹ میلیون متر مکعبی و برداشت غیرمجاز ۱۲۴ میلیون متر مکعبی بخش کشاورزی در پایان سال آبی ۹۸-۹۹ صحیح نیست. این که مطرح می‌شود کسری مخزن استان بیش از یک میلیارد است مورد تایید نیست و ۱۸ سال است که همین حرف را می‌زنند. این را که اعداد و ارقام واقعی چه میزان است دبیرخانه همیاران آب استان در دانشگاه فردوسی باید اعلام کند زیرا هم جهاد کشاورزی و هم آب منطقه‌ای گزارش‌هایشان را در اختیار این نهاد گذاشته‌اند تا قضاوت کند.

با اضافه برداشت‌ها و چاه‌های غیرمجاز بر خورد دشواری پروانه دارها

وی ادامه می‌دهد: طبق سند سازگاری با کم‌آبی بناست در افاق سال ۱۴۰۴ کسری یک میلیارد متر مکعبی مخازن آبی استان صفر شود و در سال آبی ۹۸-۹۹ بیش از ۵۶۰ میلیون متر مکعب از این حجم صرفه جویی شده است و این موضوع را دبیرخانه همیاران آب می‌تواند تایید کند. اگر برداشت قانونی مصرف کنندگان در بخش‌های مختلف مانند حوزه کشاورزی حفظ شود و متولیان با برداشت‌های غیرمجاز و غیرقانونی برخورد کنند مشکل کسری مخازن حل خواهد شد. آب منطقه‌ای باید به جای فشار آوردن و کاهش دادن پروانه چاه‌های مجاز به بهانه خشکسالی، با چاه‌های غیرمجاز و چاه‌هایی که مازاد بر پروانه اضافه برداشت دارند برخورد کند.

کسری مخازن بیش از یک میلیارد است

دکتر "کامران داوری"، عضو هیئت علمی مهندسی آب دانشگاه فردوسی و دبیر طرح همیاران آب استان در گزارش‌های آب منطقه‌ای مبنی بر صرفه جویی انجام شده و کاهش کسری مخازن آبی استان به خراسان رضوی با اذعان به این نکته که مابه‌التفاوت آب ورودی

به استان به عنوان آب تجدید پذیر با میزان مصارف استان که در سال آبی ۹۸-۹۹ معادل ۹۲۰ میلیون متر مکعب برآورد شده کسری مخازن آبی استان است، می گوید: یک قاعده کلی درباره آب های تجدید پذیر وجود دارد و آن تابع میزان بارش است یعنی اگر میزان بارش ها در دشت مشهد که متوسط آن ۲۳۰ میلی متر است نصف شود میزان آب تجدید پذیر مشهد یک چهارم خواهد شد زیرا میزان تبخیر و تعرق آب ها با بارش ها تشدید می شود.

نتوانستیم به نتیجه برسیم

این کارشناس حوزه آب استان می گوید: برآورد دقیق میزان صرفه جویی انجام شده در استان طی دو سال گذشته و میزان واقعی کسری مخازن آبی استان در شرایط حاضر امکان پذیر نیست. آبان سال گذشته شرکت آب منطقه ای داده های خود را برای بررسی صحت صرفه جویی ۴۰۰ میلیون متر مکعبی در مصارف آب در اختیار دبیرخانه همیاران آب قرار داد. اما این داده ها ناقصی داشتند و ما نتوانستیم رابطه ای بین صرفه جویی انجام شده با میزان بارش ها پیدا کنیم.

داوری تأکید می کند: بالا رفتن پایابین آمدن آب سفره های زیرزمینی تابع سه مسئله است؛ اول بارش ها و تغذیه آبخوان ها، دوم مصارف و سوم میزان تبخیر که تابع دمای هواست. بر اساس قواعد تعریف شده با توجه به میزان بارندگی های دو سال گذشته آب سفره های زیرزمینی استان باید در سطح معینی باشد و اگر سطح آب سفره های زیرزمینی فراتر از این سطح رفته باشد یعنی صرفه جویی انجام شده است. ادعای می شود که سال گذشته ۴۰۰ میلیون متر مکعب صرفه جویی شده است بخشی از این صرفه جویی مربوط به بارش ها بوده که کشاورزان متقاعد شدند از چاه ها برداشت کمتری داشته باشند اما معلوم نیست امسال که بارش ها نصف شده است کشاورزان همین رفتار را داشته باشند و قطعاً تقاضای زیادی برای برداشت از آب های زیرزمینی خواهند داشت.

صرفه جویی به دلیل بارش ها بوده

دبیر طرح همیاران آب استان اظهار می

کند: آن چه بنده می توانم به طور خلاصه اعلام کنم این است که صرفه جویی ۴۰۰ میلیون متر مکعبی سال گذشته اگر هم انجام شده باشد به دلیل بارش های دو سال اخیر بوده که کشاورز کمتر آبیاری کرده و تبخیر کاهش یافته و در بهترین حالت ۱۰۰ میلیون صرفه جویی در مدیریت مصرف انجام شده و آن هم به دلیل شرایط خاص دو سال گذشته بوده است.

داوری درباره این که مطرح می شود قسمتی از مصارف بخش کشاورزی، شرب و دیگر حوزه ها به سفره های زیرزمینی استان باز می گردد و موجب تغذیه آبخوان ها می شود، می گوید: چندین سال است که بخشی از مصارف ما به آبخوان ها باز می گردد و باز هم آبنمودشت های استان نشان گر آن است که سطح آب سفره های زیرزمینی استان افت کرده است.

هنوز مصارف جدید تعیین می شود

استاد حوزه آب دانشگاه فردوسی مشهد تصریح می کند: هم اکنون میزان برداشت ما از مخازن آبی استان بیش از یک میلیارد متر مکعب بیشتر از میزان آب تجدید پذیر آن است و این عدد در وهله اول باید به نسبت ۷۵ درصد و قانون آب کشور برسد و استاندارد جهانی آن ۴۰ درصد است. تا زمانی که این نسبت و کسری مخزن جبران نشود نباید مصارف جدید تعریف شود اما متأسفانه این کار انجام می شود. اگر این وضعیت تعدیل نشود بدون شک تا ۲۰ سال دیگر منابع آب شرب مشهد نابود خواهد شد و میزان شوری آب دشت مشهد به حدی خواهد رسید که غیر قابل شرب می شود و متأسفانه حتی امکان شیرین سازی آن وجود ندارد زیرا املاح جداسازی شده مجدداً به سفره های زیرزمینی باز می گردد.

دفاع از عملکرد

مدیر عامل آب منطقه ای استان امداد گفت و گو با خراسان رضوی مدعی است که آمارهای آب منطقه ای درست است. علایی می گوید: آب های تجدید شونده استان تنها به بارش ها محدود نمی شود و بخشی از مصارف آبی استان در بخش های مختلف به آبخوان ها باز می گردد و باعث تغذیه سفره های زیرزمینی می شود.

وی درباره این که ۷۰ درصد مصارف آبی بخش شرب و بهداشت استان به آبخوان ها و سفره های زیرزمینی باز می گردد، می گوید: به اعتقاد من بیش از ۷۰ درصد آب های مصارف خانگی شرب و بهداشت اگر باز چرخانی نشوند به سفره های زیرزمینی باز می گردند و هم اکنون به طور نمونه در شهر مشهد تنها ۳۶ درصد مصارف آبی آبفا وارد تصفیه خانه می شود و بخش عمده مصارف مجدداً به تغذیه آبخوان ها باز می گردد به همین دلیل است که در برخی از مناطق شهر مشهد شاهد بالا آمدن آب هستیم.

در پایان باید اذعان کرد، اگر چه طی چند سال اخیر تلاش های بسیاری برای کاهش و صرفه جویی در بخش های مختلف آبی استان شده است اما در وضعیت کلی میزان آب ورودی به سفره های زیرزمینی استان بیش از یک میلیارد متر مکعب کمتر از میزان مصارف آبی استان است. باید توجه داشت بنا بر اذعان کارشناسان بازگشت بخشی از مصارف آبی به آبخوان ها در طول دوره های تاریخی وجود داشته و مسئله جدیدی نیست ولی با این حال آبنمودشت های استان حکایت از وضعیت بحرانی افت شدید سطح آب های زیرزمینی استان دارد. از دهه ۴۰ که دشت های استان ممنوعه شده اند و امروز ۳۴ دشت از مجموعه ۳۷ دشت استان بحرانی هستند، وزارت نیرو و بدون توجه به وضعیت، مجوز حفر چاه صادر کرد و امروز تعداد چاه های مجاز و غیر مجاز استان به ۲۲ هزار حلقه چاه رسیده اند. هر چند بارش های دو سال اخیر باعث شده است بخشی از کشاورزان استان به دلیل نزولات جوی برداشت کمتری از سفره های زیرزمینی دشت های بحرانی داشته باشند ولی عملکرد مدیران آب منطقه ای در مسدود کردن چاه های غیر مجاز و جلوگیری از اضافه برداشت ها به رغم وجود ابزار کنترلی مانند کنتورهای هوشمند جای تأمل دارد و امروز که با بحرانی ترین خشکسالی ۵۰ سال اخیر روبه رو هستیم بدون شک شاهد حفر چاه های غیر مجاز بیشتر و اضافه برداشت هادر بخش های مختلف آبی در استان و افت شدید تر آب سفره های زیرزمینی استان خواهیم بود. / خراسان رضوی

ALWAYS AT THE PEAK

ربع قرن خوشنامی و افتخار

شرکت تولیدی و صنعتی سامد

تولید کننده:

فرمالین

رزین اوره فرمالدئید (UF)

رزین ملامین فرمالدئید (MF)

فرم اوره (UFC)

چسب های پایه حلالی

چسب های پایه آبی

مشهد: کیلومتر ۲۷ بزرگراه قوچان
صندوق پستی: ۴۵۶۶-۹۱۳۷۵
تلفن: (۰۵۱)۳۱۶۶۹ (خط ۴۰)
فکس: (۰۵۱)۳۲۴۶۳۳۱۴
دفتر تهران: تلفن: ۸۸۷۷۴۲۵۵ (۰۲۱)
۸۸۷۹۰۶۶۹، ۸۸۷۹۰۶۸۰
فاکس: ۸۸۷۹۵۲۹۵ (۰۲۱)

www.samed.ir samed@samed.ir

چسب دوشهد

اتصال ناگسستی در صنایع ایران